

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
Навчально-науковий інститут фінансів, економіки, управління та права
Кафедра фінансів, банківського бізнесу та оподаткування

Магістерська робота

на тему «Драйвери забезпечення економічної безпеки бізнесу в Україні»

Виконала: студентка 6-го курсу, групи 601-УФБ
Спеціальності

072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
за освітньо-професійною програмою

«Управління фінансово-економічною безпекою»
другого (магістерського) рівня вищої освіти

Дрібна А.В.

Керівник: доктор е.н., професор Онищенко С.В.

Рецензент: Фінансовий директор

АТ «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО» Дубініна Н. В.

Засвідчую, що в цій роботі немає запозичень із
праць інших авторів без відповідних посилань

Дрібна А.В. _____

Підтверджую достовірність даних, використаних
у роботі

Дрібна А.В. _____

Полтава, 2022 року

АНОТАЦІЯ

Дрібна А.В. Драйвери забезпечення економічної безпеки бізнесу в Україні. Рукопис. Магістерська робота на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» за освітньо-професійною програмою «Управління фінансово-економічною безпекою», Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», Полтава, 2022.

Робота містить 110 сторінок, 18 таблиць, 20 рисунків, список літератури з 53 джерел та 7 додатків.

Ключові слова: бізнес, підприємництво, економічна безпека, війна, енергетика, забезпечення економічної безпеки бізнесу, драйвери забезпечення та розвитку.

Формування та підтримання достатнього рівня економічної безпеки бізнесу є важливою умовою зміцнення економіки України. Загальна несприятлива ситуація у країні вимагає побудови постійно діючої системи ідентифікації, прогнозування, оцінки та запобігання негативному впливу реальних і потенційних загроз на підприємство будь-якої форми організації та бізнесу в цілому.

Забезпечення економічної безпеки бізнесу в сучасних умовах, які спричинені, в першу чергу зовнішніми загрозами можливе при застосуванні системи драйверів.

Метою випускної роботи є дослідження ознак, критеріїв і стану економічної безпеки бізнесу та головних драйверів її забезпечення.

Об'єктом дослідження виступає економічна безпека бізнесу в Україні та економічна безпека АТ «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО», як об'єкта критичної інфраструктури.

У теоретичній частині роботи розглядаються теоретичні засади економічної безпеки бізнесу в Україні, як характеристики забезпечення

економічної безпеки країни в цілому. Проводиться дослідження сутності понять «бізнес», «підприємництво», «безпека» та «економічна безпека бізнесу», передумови, чинники, загрози та засади ведення бізнесу в Україні. А також визначаються методичні підходи оцінювання та драйвери забезпечення економічної безпеки бізнесу в Україні.

У розрахунково-аналітичній частині роботи проведено оцінювання економічної безпеки АТ «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО» та рівня його економічної дієздатності. Також досліджується стан енергетичної сфери бізнесу в Україні.

Практична цінність магістерської роботи полягає в можливості використання запропонованих шляхів покращення економічної безпеки бізнесу в Україні.

Інформаційною базою для написання магістерської роботи є законодавчі та нормативно-правові акти з питань організації діяльності підприємств в Україні; монографії; підручники та наукові статті на тему забезпечення та розвитку економічної безпеки бізнесу; фінансова звітність фінансова звітність АТ «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО».

ANNOTATION

Dribna A.V. Drivers of economic security of business in Ukraine. Manuscript. Master's thesis for obtaining the second (master's) level of higher education in the specialty 072 "Finance, banking and insurance" under the educational and professional program "Management of financial and economic security", National University "Poltava Polytechnic named after Yury Kondratyuk", Poltava, 2022.

The work contains 110 pages, 18 tables, 20 figures, a bibliography of 53 sources and 7 appendices.

Keywords: business, entrepreneurship, economic security, war, energy, ensuring business economic security, drivers of security and development.

Formation and maintenance of a sufficient level of economic security of business is an important condition for strengthening the economy of Ukraine. The general unfavorable situation in the country requires the construction of a constantly functioning system of identification, forecasting, assessment and prevention of the negative impact of real and potential threats on the enterprise of any form of organization and business as a whole.

Ensuring the economic security of business in modern conditions, which are primarily caused by external threats, is possible when applying the driver system.

The aim of the thesis is to study the signs, criteria and state of economic security of business and the main drivers of its provision.

The object of the study is the economic security of business in Ukraine and the economic security of JSC "POLTAVAOBLENERGO" as an object of critical infrastructure.

The theoretical part of the work examines the theoretical principles of economic security of business in Ukraine, as characteristics of ensuring the economic security of the country as a whole. A study of the essence of the concepts "business", "entrepreneurship", "security" and "economic security of business", prerequisites, factors, threats and principles of doing business in Ukraine is conducted. Methodical

assessment approaches and drivers of ensuring economic security of business in Ukraine are also determined.

In the calculation and analytical part of the work, an assessment of the economic security of JSC "POLTAVAOBLENENERGO" and the level of its economic efficiency was carried out. The state of the energy sphere of business in Ukraine is also investigated.

The practical value of the master's thesis lies in the possibility of using the proposed ways of improving the economic security of business in Ukraine.

The information base for writing a master's thesis is legislative and regulatory acts on the organization of enterprises in Ukraine; monographs; textbooks and scientific articles on the topic of ensuring and developing the economic security of business; financial statements of JSC "POLTAVAOBLENENERGO".

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ.....	6
1.1. Парадигма поняття «бізнес» як форма ведення підприємницької діяльності	6
1.2. Зміст поняття безпека та характеристика економічної безпеки бізнесу	16
1.3. Організаційно-економічні засади ведення бізнесу в Україні: передумови, чинники та загрози.....	26
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНЮВАННЯ ТА ДРАЙВЕРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ.....	33
2.1. Методичні підходи оцінювання економічної безпеки бізнесу	33
2.2. Драйвери забезпечення економічної безпеки бізнесу в Україні	41
2.3. Класифікація загроз економічній безпеці бізнесу в Україні.....	46
РОЗДІЛ 3. ОЦІНЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА.....	52
3.1. Енергетична сфера України та характеристика діяльності АТ «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО»	52
3.2. Аналіз індикаторів та оцінювання рівня економічної безпеки АТ «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО»	59
3.3. Вплив внутрішніх загроз економічній безпеці підприємства та оцінювання рівня його економічної дієздатності	68
РОЗДІЛ 4. ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ЯК УМОВА ДІЯЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ ТА ЙОГО РОЗВИТКУ	78
4.1. Сучасний стан економічної безпеки бізнесу в умовах воєнного стану ..	78
4.2. Драйвери розвитку економічної безпеки бізнесу України.....	87
4.3. Шляхи покращення економічної безпеки бізнесу в Україні на сучасному етапі та в подальшій перспективі	92
ВИСНОВКИ.....	100
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	105
ДОДАТКИ.....	110

				МР 601-УФБ 9555014			
	П. І. Б.	Підпис	Дата				
Розроб.	Дрібна А.В.			Драйвери забезпечення економічної безпеки бізнесу в Україні	Літ.	Арк.	Акрушів
Перевір.	Онищенко С.В.				3	110	
Н. Контр.	Онищенко С.В.				Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» Кафедра фінансів, банківського бізнесу та оподаткування		
Затверд.	Птащенко Л.О.						

ВСТУП

Актуальність дослідження. За сучасних умов господарювання забезпечення економічної безпеки на всіх її рівнях є важливим завданням для економіки України.

На сьогоднішній день український бізнес опинився в досить складній ситуації, стикаючись кожного дня з загрозами, серед яких можна виділити значне зростання курсу іноземної валюти, підвищення цін, несприятливість інвестиційного клімату, падіння купівельної спроможності населення, втрата частини території, агресія з боку російської федерації тощо.

Формування та підтримання достатнього рівня економічної безпеки бізнесу є важливою умовою зміцнення економіки України. Загальна несприятлива ситуація у країні вимагає побудови постійно діючої системи ідентифікації, прогнозування, оцінки та запобігання негативному впливу реальних і потенційних загроз на підприємство будь-якої форми організації та бізнесу в цілому.

Забезпечення економічної безпеки бізнесу в сучасних умовах, які спричинені, в першу чергу зовнішніми загрозами можливе при застосуванні системи драйверів.

Метою випускної роботи є дослідження ознак, критеріїв і стану економічної безпеки бізнесу та головних драйверів її забезпечення.

Завданнями випускної роботи є:

- дослідження поняття «бізнес», як засіб функціонування підприємства у ринковому середовищі;
- визначення чинників, передумов та загроз економічній безпеці бізнесу, а також засад ведення бізнесу в Україні;
- дослідження економічної безпеки та класифікація загроз цій безпеці;
- розгляд методичних підходів до оцінювання економічної безпеки бізнесу;
- проведення аналізу економічної безпеки конкретного підприємства критичної інфраструктури, а саме АТ «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО»;

- оцінка рівня економічної безпеки конкретного підприємства та ідентифікація внутрішніх загроз;
- виявлення впливу внутрішніх загроз на економічну безпеку підприємства критичної інфраструктури, оцінка його дієздатності;
- огляд сучасного стану економічної безпеки бізнесу в умовах війни;
- визначення напрямів покращення економічної безпеки бізнесу в Україні за рахунок драйверів її розвитку.

Об'єктом дослідження є економічна безпека бізнесу в Україні та економічна безпека АТ «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО», як об'єкта критичної інфраструктури.

Предметом дослідження є процес забезпечення економічної безпеки бізнесу за рахунок драйверів розвитку, що дозволяють оцінити стан цієї безпеки та є інструментом для прийняття управлінських рішень. Практична значимість дослідження зумовлена можливістю використання отриманих у ході роботи знань, результатів та навичок у реальному житті.

Структура. Дипломна робота складається із вступу, чотирьох розділів, висновків і пропозицій, списку використаних джерел та додатків.

У першому розділі розглядаються теоретичні засади економічної безпеки бізнесу в Україні, як характеристики забезпечення економічної безпеки країни в цілому. У розрізі цього питання досліджується сутність понять «бізнес», «підприємництво», «безпека» та «економічна безпека бізнесу», передумови, чинники, загрози та засади ведення бізнесу в Україні.

У другому розділі визначаються методичні підходи оцінювання та драйвери забезпечення економічної безпеки бізнесу в Україні.

Третій розділ включає практичну частину. У цьому розділі досліджується енергетична сфера України та оцінюється економічна безпека підприємства критичної інфраструктури, а саме АТ «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО».

У четвертому розділі, досліджується стан економічної безпеки бізнесу в Україні, розглядаються драйвери розвитку економічної безпеки бізнесу та напрями її покращення.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

1.1. Парадигма поняття «бізнес» як форма ведення підприємницької діяльності

Бізнес є одним із головних джерел соціального та економічного розвитку країни. Успішне функціонування бізнесу забезпечує сталий розвиток економіки країни в цілому.

Етимологічно слово бізнес походить від англійського слова «busy», що в перекладі означає - зайнятий, активний.

У науковому розумінні бізнес — це діяльність, спрямована на здійснення ринкових операцій з обміну товарами та послугами між господарюючими суб'єктами ринку з використанням форм і методів конкретної діяльності, що склалися в ринковій практиці. Бізнес здійснюється з метою отримання доходів (прибутку) від результатів діяльності в найрізноманітніших сферах - у виробництві і торгівлі товарами та послугами, у банківській та страховій справах, у здійсненні транспортної, орендної та інших операцій, як видів діяльності. Така діяльність не обов'язково є ризикованою та інноваційною, але базується на засадах повної економічної відповідальності її суб'єкта. [41].

Інакше — бізнес це підприємницька діяльність з купівлі та продажу, котра не суперечить закону і спрямована на отримання прибутку. Також, бізнесом називають комерційне підприємство чи будь-яку практичну справу.

Форми володіння бізнесом розрізняються залежно від юрисдикції. Наразі можна виділити такі поширені форми власності, що існують в Україні [47]:

Індивідуальне підприємство — бізнес належить одній людині - фізичній особі підприємцю (ФОП), яка самостійно його веде і може на свій розсуд наймати співробітників.

Товариство (компанія) - підприємство, засноване двома або більше співвласниками; це форма організації бізнесу, яка з'єднує партнерів з їх фінансовими ресурсами за домовленістю.

Корпорація (або акціонерне товариство) — форма організації бізнесу, де власниками виступають акціонери (власники акцій), управління здійснюється на основі рішень зборів акціонерів і ради директорів, а прибуток — розподіляються у вигляді дивідендів на акції.

Товариство з обмеженою відповідальністю — при даній формі бізнес ведеться в межах окремої юридичної особи з певним правовим захистом, що захищає власників або акціонерів від банкрутства.

Франшиза — форма, при якій підприємець може придбати права на відкриття та ведення бізнесу у більш великої корпорації.

Відповідно до чинного українського законодавства, за умовами діяльності, обсягами виробництва та чисельністю працівників бізнес буває таким [47]:

1. Малий — фізичні особи-підприємці та юридичні особи, у яких середня кількість працівників за звітний період є не більшою за 50 осіб, а річний дохід не перевищує 10 млн євро.

2. Середній — фізичні особи-підприємці та юридичні особи, у яких середня кількість працівників за звітний період — від 50 до 250 осіб, а річний дохід — від 10 до 50 млн євро.

3. Великий — юридичні особи, у яких середня кількість працівників за звітний період перевищує 250 осіб, а річний дохід перевищує 50 млн євро.

Бізнес охоплює відносини, які виникають між усіма учасниками ринкової економіки та приводить в дію не тільки підприємців, але і споживачів, найманих робітників, державні структури.

Бізнес можна розглядати як засіб функціонування підприємства у ринковому середовищі. При цьому не важливо, до якої галузі діяльності воно відноситься: промисловості, сільського господарства, торгівлі, фінансово-банківської сфери, науково-технічного обслуговування тощо. Головне – це

діяльність, яка спрямована на досягнення успіху, отримання доходу, а конкретна галузь визначає лише її особливості.

Будь-яке підприємство відноситься до елементів системи бізнесу (рис. 1.1), підпорядковуючись тому чи іншому виду бізнесу [25].

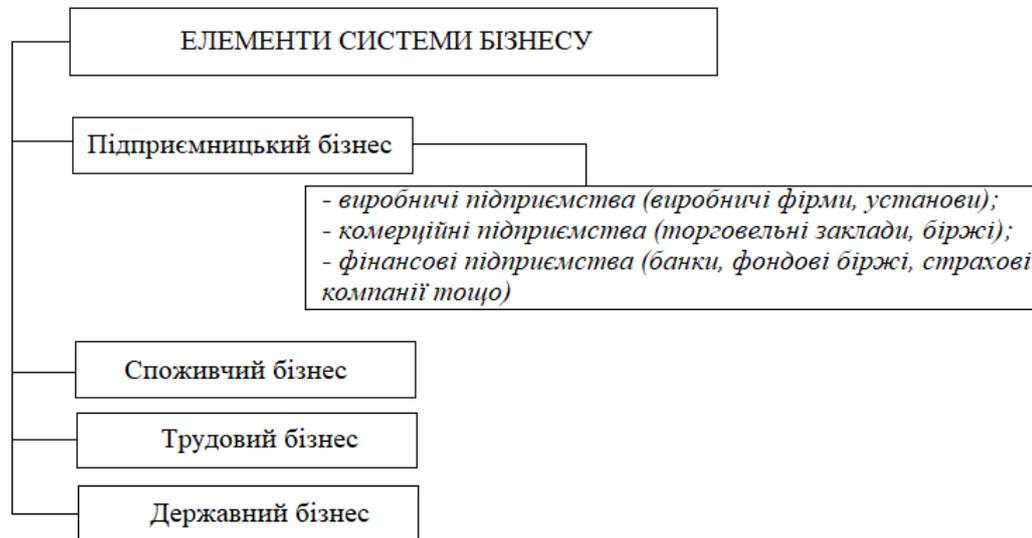

Рис. 1.1. Елементи системи бізнесу

*Складено автором на основі: [25]

Підприємницький бізнес є одним із найдинамічніших видів бізнесу. Його суб'єктами є фізичні та юридичні особи. Їх діловий інтерес – отримання прибутку (доходу) - реалізується шляхом виробництва та реалізації продукції (виконання робіт, надання послуг). Підприємницький бізнес поділяється на виробниче, комерційне і фінансове підприємництво.

Виробниче підприємництво переважно поширюється на виробництво, споживання товарів і послуг (виробничі підприємства, установи). Таке підприємництво складне і вимагає часу. Тому підприємці-бізнесмени в нашій країні переважно створюють комерційні та торгово-посередницькі фірми.

Комерційне підприємництво - це обмін, розподіл і споживання товарів. До таких підприємств відносяться бізнес-об'єкти, торгові заклади та біржі.

Фінансове підприємництво поширюється на обіг, вартісний обмін. Цьому сприяють банки, фондові біржі.

Основою підприємницького бізнесу в економічно розвинених країнах є

приватна власність на засоби виробництва. Цей вид бізнесу є загальнодоступним для малих фірм, заохочується та підтримується державою та є основою для постійного відтворення бізнес-середовища.

Підприємницький бізнес у великих та середніх фірмах як правило, заснований на розподілі влади та управлінні. Цьому найбільше сприяє значне поширення акціонерної власності, контрактного бізнесу.

Споживчий бізнес є масовим явищем у ринкових відносинах, оскільки він, по-перше, здійснюється всіма громадянами, на відміну від підприємницького бізнесу та відображає загальну участь людей у системі ділових відносин. По-друге, споживчий бізнес демонструє зацікавленість людей у кінцевих результатах виробництва. Ця діяльність спрямована безпосередньо на пошук найкращих умов для досягнення результату. По-третє, споживчий бізнес є водночас силою, яка врівноважує і стимулює підприємницьку активність, змушуючи підприємців не тільки враховувати потреби споживачів, а й сприймати їх як партнерів у ділових відносинах. По-четверте, підприємці як споживачі продукції інших компаній також виступають учасниками споживчого бізнесу. Тому слід зазначити, що споживачі (покупці) є, як правило, не пасивною стороною у відносинах з підприємцями, а рівноправними учасниками цих ділових відносин. Комерційний інтерес споживачів - придбання товарів і послуг - реалізується шляхом встановлення контактів між виробниками і продавцями продукції (послуг) і контрагентами за принципом максимізації вигоди. Якщо для підприємця дохід (зазвичай у грошовій формі) є вигодою, то для споживача – це продукт (послуга), який найкраще задовольняє його потребу.

Реалізуючи свої споживчі інтереси, ця категорія громадян здійснює свій специфічний бізнес. Основою споживчого бізнесу є приватна власність на споживчі товари та послуги.

Трудовий бізнес- це бізнес громадян, які працюють за наймом. Як і споживачі, вони є не пасивною стороною в угодах з підприємцями, а рівноправними учасниками відносин з ними. Діловий інтерес працівників - це одержання доходу від роботи в підприємницькій фірмі на договірній чи іншій

основі. Якщо для підприємців «виграш» в операціях — це чистий дохід підприємства після реалізації продукції, то для працівників — особистий дохід, який вони отримують за виконання своїх обов'язків.

Реалізуючи свої інтереси, отримуючи прибуток від угод з підприємцями, ця категорія громадян здійснює свій специфічний трудовий бізнес.

По-перше, предметом угоди між працівником і підприємцем є не «товар - робоча сила», а просто робоча сила. Робоча сила виступає як специфічний продукт і не відокремлюється повністю від власника після укладення трудового договору. Робоча сила лише «здається в оренду». Угода між підприємцем і найманим працівником є договором оренди, в якому визначаються умови цієї оренди та інші деталі цих відносин.

По-друге, при укладанні угод обидві сторони - працівник і підприємець - проявляють ініціативу в прийнятті рішень і йдуть на економічний ризик, обмінюються своїми надбаннями, намагаються нав'язати свої інтереси один одному, використовують різні методи примусу, несуть взаємну відповідальність за порушення термінів угоди про найм. Через угоду обидві сторони реалізують свою ділову стратегію і тактику. Іншими словами, ознаки бізнесу є з обох сторін.

По-третє, наймані працівники мають можливість змінити свій соціальний статус, стати власниками шляхом придбання акцій у підприємницьких фірмах або після закінчення трудового договору відкрити власну справу, займаючись малим бізнесом.

Трудовий бізнес ґрунтується на приватній власності на робочу силу.

Державний бізнес здійснюється державними органами, які також виходять на ринок з бізнес-пропозиціями. Водночас органи державної влади є рівноправними партнерами інших учасників ділових відносин. В основі ділового інтересу держави лежить необхідність реалізації пріоритетних загальнодержавних науково-технічних, науково-виробничих та інших програм, які можуть бути корисними для держави та її громадян.

Принцип взаємної вигоди сторін цього виду бізнесу, що базується на таких угодах, інший – підприємницькі фірми стимулюються державою до участі в цих

програмах, тоді як сама держава не має можливості реалізувати такі програми. Основою державного бізнесу є державні інтереси (державна власність на засоби виробництва, інформацію, продукти інтелектуальної праці, цінні папери, грошові кошти) [53].

З вищевикладеного простежується взаємозалежність підприємництва та бізнесу, але ці поняття не слід ототожнювати. «Бізнес» є більш широким поняттям, ніж «підприємництво», адже бізнес є обов'язковим атрибутом ринкових механізмів господарювання. Це пов'язано з двома основними факторами. По-перше, бізнес охоплює ширший спектр виробничої діяльності як через одноразові, так і через поточні бізнес-операції. Тоді як підприємницька діяльність здійснюється на постійній основі виключно у видах діяльності, дозволенних законодавством України. По-друге, кількість учасників у бізнесі більша, ніж кількість офіційно зареєстрованих суб'єктів підприємницької діяльності. Тобто підприємництво є категорією бізнесу.

Незважаючи на широке використання поняття «підприємство», його зміст не такий однозначний, як це видається на перший погляд. Свідченням тому є існування багатьох поглядів на сутність підприємства і відсутність їхньої єдності.

Так, у таблиці 1.1. наведено підходи, які пояснюють сутність підприємництва [23, 37].

Таблиця 1.1

Підходи, що пояснюють сутність підприємництва [23, 37]

Розуміння поняття «підприємництво»	Представники підходу
Прийняття ризику непостійного доходу та отримання винагороди завдяки задоволенню попиту	Р. Кантільон, І. фон Тюнен, Ф. Найт
Комбінування факторів виробництва	Ж.-Б. Сей, А. Маршал
Створення нововведень	Й. Шумпетер, Ф. фон Хайек, І. Кірцнер, Л. фон Мізес
Спосіб руйнування сталих, але застарілих структур	М. Вебер, Г. Шлюссер, В. Зомбарт
Діяльність з особливим видом управління, яке спрямоване на передбачення змін у зовнішньому середовищі	П. Друкер, Б. Карлофф

Основним нормативно-правовим актом, що регламентує підприємницьку діяльність в Україні є Господарський кодекс, де зазначається, що підприємництво – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку [47].

Підприємництво постає як підприємницький бізнес і залучає тільки свого суб'єкта, а не всіх учасників ринку. Суб'єктами підприємницького бізнесу є підприємці (юридичні і фізичні особи), діловий інтерес яких полягає в одержанні прибутку через виробництво і реалізацію, виконання робіт і послуг. Види підприємницької діяльності залежать від форм власності й організаційних форм. Характерні ознаки підприємництва – господарський ризик і відповідальність, високий ступінь діловитості і динамізму, уміння боротися. Підприємництво – не тільки елемент системи бізнесу, але і фактор його розвитку.

Бізнес та підприємництво мають спільні риси, які поєднують їх:

- самостійна ризикова діяльність, спрямована на отримання прибутку;
- здійснюються фізичними та юридичними особами від свого імені та на свій ризик на постійній основі;
- повна матеріальна відповідальність за результати діяльності;
- обов'язкове підпорядкування правовим нормам (законодавству) країни;
- наявність певного способу мислення, особливого стилю і типу господарської поведінки;
- можливість здійснення за умови свободи і самостійності суб'єктів цієї діяльності в різних напрямках;
- необхідність організації та управління господарськими процесами незалежно від виду і сфери діяльності.

Отже, підприємництво — це самостійний вид діяльності, який передбачає створення чогось обов'язково нового, що має вартість, і здійснюється завдяки спроможності суб'єкта господарювання реагувати на потенційне джерело

вигоди, побачити та реалізувати можливості, що доступні на ринку. А бізнесом вважається діяльність, спрямована на реалізацію власних економічних інтересів, головним з яких є одержання прибутку.

Саме у цьому і є головна відмінність бізнесу та підприємництва: бізнес — це виробництво та реалізація продукції, виконання робіт або надання послуг з метою отримання прибутку, тоді як підприємництво, по суті, становить собою комерціалізацію (отримання прибутку) підприємницької ідеї.

Підприємництво і бізнес як особлива діяльність здійснюються відповідними суб'єктами.

Суб'єкт в бізнесі називається бізнесменом або комерсантом, а у підприємстві — підприємцем. Статус комерсанта визнається законом за особою, діяльність якої характеризується такими ознаками:

- укладання угод, здійснення інших господарських операцій;
- діяльність від свого імені, тобто як самостійного економічного суб'єкта ринкових відносин.

Підприємець – це фізична особа, зареєстрована в установленому законодавством порядку та здійснює підприємницьку діяльність на свій страх та ризик, що відповідає за боргами всім своїм майном. Підприємець може працювати як самостійно, так і наймати працівників на умовах, визначених законом.

Бізнесмен – це фізична особа, яка професійно займається підприємницькою діяльністю різного масштабу, вкладає власні та позикові кошти у виробництво, торгівлю та різні галузі народного господарства. Основною метою такої діяльності є накопичення коштів та постійний приріст капіталу, збільшення присутності на ринку, побудова ефективних схем для заробітку грошей.

Відмінність підприємця від бізнесмена полягає в наступному:

- обсяг поняття: бізнесмен – більш широка категорія, в яку входить поняття підприємець;

- організаційно-правова форма: підприємець діє від свого імені, в той час як бізнесмен може бути власником або керівником ТОВ, АТ чи іншого підприємства;

- реєстрація: підприємцем є лише та особа, яка зареєстрована у відповідних органах, а бізнесменом може вважатися як керівник (власник) організації, так і людина, яка займається підприємницькою діяльністю;

- відповідальність: на відміну від бізнесмена, підприємець відповідає за борги всім своїм майном.

Бізнес можна класифікувати за галузями промисловості або ж видом економічної діяльності, об'єднавши у групи певні підприємства:

- Сільське господарство, таке як приручення риби, тварин, вирощування худоби, а також лісозаготівлі, нафтові та гірничні підприємства, які видобувають природні ресурси і сировину, таку як деревина, нафта, природний газ, руди, рослини чи мінерали.

- Бізнеси, що надають фінансові послуги, включають: банки, брокерські фірми, кредитні спілки, страхові компанії, компанії з активів та інвестицій, такі як приватні інвестиційні компанії, фонди прямих інвестицій, інвестиційні фонди нерухомості, суверенні фонди добробуту, пенсійні фонди, пайові інвестиційні фонди, індексні фонди, фондові біржі та інші компанії, які отримують прибуток від інвестування та управління грошима.

- Розважальні компанії та агенства засобів масової інформації (медіа-агенства), які отримують прибуток переважно від продажу інтелектуальної власності. До них належать: кіностудії та продюсерські компанії, медіа-компанії, такі як мережі кабельного телебачення, онлайн-агентства цифрових медіа, агенства по роботі з талантами, агенства мобільного зв'язку, газети, видавництва книг і журналів.

- Промислові виробники – виробляють продукцію із сировини або з складових частин, а потім експортують готову продукцію з прибутком. Це матеріальні товари, такі як автомобілі, автобуси, медичні прилади, скло чи літаки тощо.

– Компанії, які працюють у сфері нерухомості: продають, інвестують, будують і розвивають нерухомість, включаючи землю, житлові будинки та інші споруди.

– Роздрібна та оптова торгівля, дистрибуція (логістика), виступають посередниками та доставляють виготовлені виробником товари до цільових споживачів, вони отримують прибуток від завищення цін виробників. Більшість магазинів і торгових компаній є дистрибуторами або роздрібними продавцями.

– Транспортні компанії, а саме: залізниці, авіакомпанії, судноплавні компанії, які доставляють вантажі та фізичних осіб до місця призначення за плату.

– Спортивна індустрія займається виробництвом, сприянням, просуванням або організацією будь-якої діяльності, досвіду чи бізнесу, пов'язаних із спортом. Прибуток у цій індустрії отримують продаючи товари та послуги, пов'язані зі спортом.

– Комунальні підприємства надають житлово-комунальні послуги, насамперед воду, електроенергію, вивезення сміття або очищення стічних вод. Цими галузями зазвичай керує державний уряд.

– Третинний сектор економіки пропонує нематеріальні товари чи послуги та зазвичай стягує плату за працю чи інші послуги, що надаються уряду, споживачам чи іншим підприємствам. Декоратори інтер'єрів, косметологи, стилісти, візажисти, солярії, пральні, хімчистки та дезінфекція тощо— це підприємства сфери послуг.

Отже, поняття «підприємництво» та «бізнес» не є тотожними, хоча вони дотепер чітко не розмежовуються ані в економічній літературі, ані на практиці, ані у законодавчих документах: практично повсюди ці поняття ототожнюються.

Поняття «бізнес» є більш широким, ніж поняття «підприємництво», адже бізнес є обов'язковим атрибутом ринкових механізмів господарювання.

Слід підсумувати, що підприємництво і бізнес розрізняються між собою в теоретичному плані. Бізнес без підприємництва не існує.

1.2. Зміст поняття безпека та характеристика економічної безпеки бізнесу

За сучасних умов господарювання забезпечення економічної безпеки на всіх її рівнях є важливим завданням для економіки України. Безпека є складним соціальним явищем. Вона не є чимось предметним, матеріальним, а є абстрактною формою виразу життєздатності і стійкості певних об'єктів, їх відношення до внутрішнього та зовнішнього світу.

Незважаючи на зрозумілість, з першого погляду змісту поняття «безпека», у вітчизняній та іноземній літературі існує значна кількість трактувань. Відсутність єдиного наукового підходу до визначення безпеки підтверджує складність і багатогранність цього поняття.

В економічній літературі наведено декілька визначень поняття «безпека», серед яких, доцільно виділити такі положення:

- безпека - це стан захищеності певного об'єкта;
- безпека є універсальним ключовим зв'язуючим елементом у системі категорій «економіка і безпека» [7];
- головними у визначеннях безпеки є терміни «захищеність», «відсутність небезпек», «збереження», «надійність», «захист від небезпеки (загроз)», «спокій», «незалежність», «стабільність»;
- опосередкованими категоріями є «існування», «цілісність», «розвиток», «впевненість».

На підставі наведених визначень та інших джерел можна зробити висновок, що безпека необхідна для функціонування та розвитку економічної системи та є невід'ємною якісною та кількісною характеристикою будь-якого об'єкта.

Розгляд безпеки як стану захищеності став домінуючим останнім часом не лише в науковій літературі, а й міцно закріпився в нормативно-правових актах. Так, в Законі України «Про основи національної безпеки України» національну безпеку визначено як «захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток

суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам». У свою чергу національні інтереси — це «життєво важливі матеріальні, інтелектуальні і духовні цінності українського народу як носія суверенітету і єдиного джерела влади в Україні, визначальні потреби суспільства і держави, реалізація яких гарантує державний суверенітет України та її прогресивний розвиток» [48].

Під економічною безпекою розуміється сукупність умов та факторів, що забезпечують самостійність національної економіки, її стабільність та стійкість, здатність до постійного оновлення та вдосконалення; захищеність економічних, політичних, екологічних, правових та інших потреб суспільства та його громадян; забезпечення передумов виживання за умов кризи та перспективного розвитку; захист життєво важливих інтересів країни та її території з погляду ресурсного потенціалу, збалансованості та динаміки розвитку; створення внутрішнього імунітету та зовнішнього захисту від дестабілізуючих впливів; конкурентоспроможність країни на світових ринках, об'єктів та територій на внутрішньому ринку та стабільність фінансового стану; забезпечення належних умов життя та сталого розвитку особистості, збереження екології. Кожна з цих складових, як загальна умова вирішення завдань економічної безпеки, визначає наявність ресурсів для розширеного відтворення економічного потенціалу. Таке тлумачення терміну «економічна безпека держави» є найбільш повним і комплексним, воно може бути методологічною основою для розуміння місця та ролі в ній економічного забезпечення бізнесу та підприємництва.

Змістовно поняття «економічна безпека» характеризує такий стан економічної системи, за якого її стабільне функціонування та розвиток забезпечується за рахунок протидії негативному впливу на неї внутрішніх та зовнішніх деструктивних чинників.

Інакше кажучи, економічна безпека відображає здатність економічної системи підтримувати необхідний баланс між негативним впливом на неї деструктивних чинників і власною здатністю долати цей вплив на основі

використання внутрішнього потенціалу або залучення зовнішніх можливостей та ресурсів.

Під деструктивними чинниками розуміються фактори, які існують у внутрішньому або зовнішньому середовищі економічної системи і здатні пошкодити, вивести з ладу або повністю зруйнувати її.

Залежно від ступеня посилення негативного впливу виділяють наступні форми прояву деструктивних факторів: виклик, ризик, небезпека та загроза (рис. 1.2) [25].

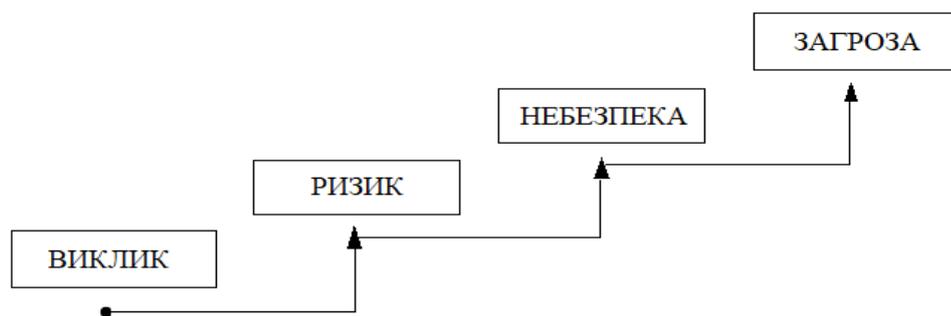

Рис. 1.2. «Драбина ескалації» деструктивних чинників безпеки

*Складено автором на основі: [25]

Виклик – це сукупність обставин, які не обов'язково є загрозовими та потребують реакції на них.

Виклики безпосередньо не пов'язані з загрозами, а відображають об'єктивну зміну умов, у яких відбувається функціонування суб'єкта підприємницької діяльності. За характером, це, як правило, нові умови, в яких необхідно функціонувати. Якщо підприємство відреагує на їх появу внесенням змін у свою діяльність, то вони перетворяться в нові можливості зростання, якщо ж ні, то вони здатні перетворитися за певних обставин на загрозу його діяльності.

Під ризиком розуміють ймовірність негативного відхилення результатів конкретних рішень або дій від очікуваних. Він відображає очікувану ймовірність втрати суб'єктом господарювання частини своїх ресурсів, недоотримання доходів або виникнення додаткових витрат у результаті здійснення певних видів діяльності.

Небезпека — об'єктивно існуюча можливість негативного впливу на економічну систему, внаслідок чого їй може бути нанесено яких-небудь збитків, шкоди, що погіршують її стан, надають її розвитку небажаної динаміки або параметрів.

Небезпеку також визначають і в такий спосіб: це «цілком усвідомлювана, але не фатальна ймовірність (можливість) нанесення шкоди, обумовлена наявністю об'єктивних і суб'єктивних чинників, що мають вражаючі властивості».

Небезпека є визначальним поняттям у розумінні поняття «безпека». Вона визначає його суть, обумовлює зміст діяльності, спрямованої на формування і підтримку безпеки певної системи. Якщо немає небезпеки, то, відповідно, не може існувати й поняття «безпека».

Характерні особливості об'єктів безпеки та множинність загроз їх функціонуванню обумовлюють наявність різних видів економічної безпеки.

Одним з найважливіших є поділ економічної безпеки за ієрархічними рівнями. За цим критерієм традиційно виділяють міжнародну, національну, регіональну та економічну безпеку підприємства (рис. 1.3) [8]. Але у розрізі теми роботи, слід виділити ще і економічну безпеку бізнесу, так як підприємництво — це не тільки елемент системи бізнесу, але і фактор його розвитку.

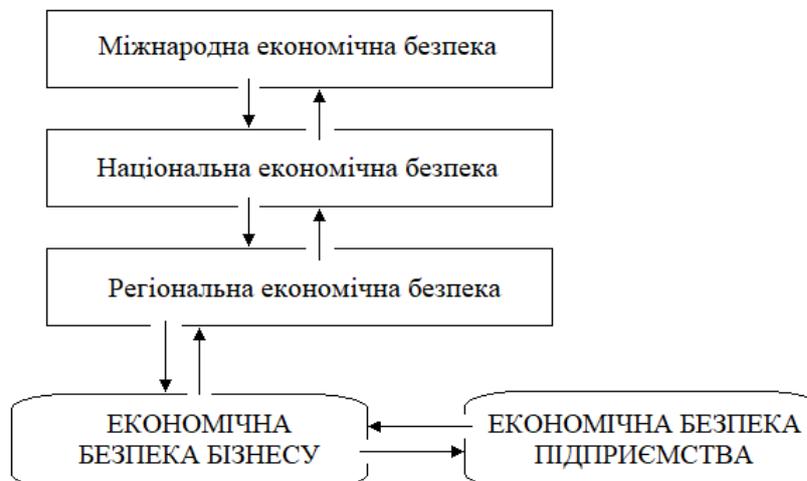

Рис. 1.3. Ієрархічна структура економічної безпеки бізнесу

*Складено автором на основі: [8]

Всі рівні економічної безпеки тісно пов'язані між собою, взаємно зумовлюють одна одну. Економічна безпека окремих суб'єктів бізнесу (підприємств) залежить, насамперед, від економічної безпеки держави, регіону, бо спирається на їх наявний фінансовий, сировинний та виробничий потенціал, на перспективи їх розвитку. Ступінь досконалості законодавчої бази, рівень оподаткування, доступ до світових ринків збуту та інвестиційна привабливість регіону чи держави суттєво впливають на економічну безпеку бізнесу та підприємств [8].

Разом з тим, економічна безпека регіонів і держави в цілому є наслідком ефективного, стабільного і економічно безпечного розвитку окремих суб'єктів господарювання та підприємницького сектору економіки загалом. Економічна безпека бізнесу та підприємства, як основних елементів економіки держави, здатна відіграти особливу роль у її подальшій діяльності. Від стану конкретних підприємств залежить конкурентоспроможність продукції, ступінь використання потужностей і ресурсів, фінансова і виконавська дисципліна, продумана цінова політика. Конкурентоспроможність структурних одиниць зумовлює економічну безпеку бізнесу в цілому і як наслідок забезпечує національну економічну безпеку. В цьому плані саме економічна безпека окремих суб'єктів господарювання стає визначальною характеристикою і головною передумовою формування високого рівня безпеки економічних систем вищих рівнів.

Поняття ж економічної безпеки бізнесу є відносно новим і поки що недостатньо дослідженим економічним явищем у вітчизняній економічній науці. Звернення до нього відбулося в 90-ті роки ХХ ст., що було викликано наростанням кризових явищ в економіці країни та формуванням ринкових відносин.

Наукове осмислення проблем формування економічної безпеки бізнесу пройшло кілька етапів, на кожному з яких змінювався і уточнювався зміст цього поняття, головні завдання та механізми забезпечення.

За дослідженнями В. Пономарьова існує три основні підходи до визначення та дослідження економічної безпеки бізнесу: інформаційний, зовнішній та ресурсно-функціональний (рис. 1.4) [19].

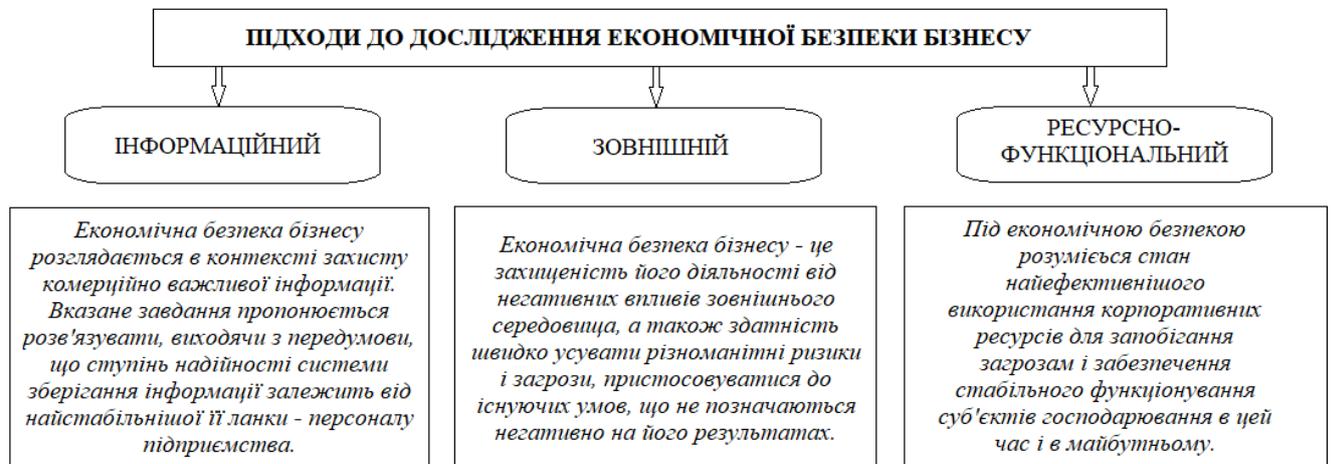

Рис. 1.4. Основні підходи до дослідження економічної безпеки бізнесу

*Складено автором на основі: [38]

Інформаційний підхід до визначення економічної безпеки бізнесу. На початку 90-х років минулого століття прагнення суб'єктів господарювання отримати максимально можливий прибуток за рахунок нових технологій призвело до впровадження інновацій, спрямованих на зниження витрат виробництва, підвищення конкурентоспроможності продукції та створення довгострокових конкурентних переваг призвело до гострої необхідності збереження комерційної таємниці. Кожен бізнес намагався захистити конфіденційну інформацію, комерційні дані, інтелектуальну власність та інформацію в цілому як цінний ресурс. Тому забезпечення економічної безпеки бізнесу вважалося перш за все захистом інформації.

У цьому контексті проблема економічної безпеки суб'єктів господарювання мала вирішуватися, виходячи з того, що ступінь надійності всієї системи зберігання інформації визначається рівнем безпеки її найслабшої ланки, якою вважається персонал.

Забезпечення економічної безпеки побудовано через дворівневу систему захисту інформації. Перший рівень передбачав збереження секретів силами

служби безпеки підприємства, а другий – створення психологічної атмосфери «пильності та відповідальності» персоналу за допомогою певних координаторів, призначених із числа керівників середньої ланки, які мали авторитет серед працівників.

Зовнішній підхід до визначення економічної безпеки бізнесу (Д. Ковальов, Т. Сухорукова, В. Шликов, В. Пономарьов та ін.) [24, 38]. Наростання кризи в економіці країни, посилення конкуренції, зміна економічних функцій держави, яка перестала бути основним інвестором і споживачем продукції, змусили поглянути на проблему економічної безпеки суб'єктів господарювання значно ширше.

Виявилося, що зберігання інформації є лише одним із аспектів економічної безпеки бізнесу, дуже важливим, але не вирішальним. Її рівень визначається сукупним впливом багатьох деструктивних чинників, основні джерела яких поєднані із зовнішнім бізнес-середовищем.

У цьому напрямку економічна безпека бізнесу (підприємств) стала розглядатися значно ширше – як можливість забезпечити їх стійкість у різноманітних, у тому числі несприятливих, умовах, що виникають у зовнішньому середовищі.

Зокрема, Д. Ковальов і Т. Сухорукова зазначають, що економічна безпека бізнесу характеризується «захищеністю його діяльності від негативних впливів зовнішнього середовища, а також здатністю швидко усувати загрози різного характеру, або пристосовуватися до існуючих умов, які не мають негативного впливу на його діяльність» [24]. Близькою до наведеної є думка В. Шликова, який розглядає економічну безпеку бізнесу як «стан захищеності життєво важливих інтересів бізнесу від реальних і потенційних джерел небезпеки або економічних загроз».

Такої ж позиції дотримуються Г. Козаченко, В. Пономарьов та А. Ляшенко, які вважають, що поняття економічної безпеки бізнесу «пов'язане не стільки з внутрішнім станом цього бізнесу, скільки з впливом зовнішнього середовища, з суб'єктами, з якими взаємодіє бізнес» [38]. Відповідно до цього твердження,

економічна безпека бізнесу відображає гармонію, збалансованість інтересів цього бізнесу та інтересів суб'єктів зовнішнього середовища. У такій інтерпретації її можна розглядати як практичне втілення положень теорії взаємозалежності ресурсів, згідно з якою бізнес у своїй діяльності має враховувати не лише власні інтереси, а й інтереси партнерів, коло яких може бути дуже широким

Незважаючи на значно ширше тлумачення поняття «економічна безпека бізнесу», зовнішній підхід також розкриває лише один із аспектів її забезпечення, оскільки не враховує наслідки загроз, що формуються всередині бізнесу.

Ресурсно-функціональний підхід до визначення економічної безпеки підприємства ґрунтується на оцінці її сутності як результату ефективного використання внутрішніх ресурсів, потенціалу самого бізнесу з метою запобігання внутрішнім і зовнішнім загрозам.

Так, Є. Олейніков під економічною безпекою бізнесу розуміє «стан найбільш ефективного використання ресурсів цього бізнесу для запобігання загрозам і забезпечення стабільного функціонування на цей момент і в майбутньому»[12].

А. Грунін та С. Грунін вважають, що економічна безпека бізнесу – це «такий стан суб'єкту господарювання, при якому він досягає запобігання, пом'якшення або захисту від існуючих небезпек і загроз чи інших непередбачених обставин шляхом найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів та в основному забезпечує досягнення бізнес-цілей в умовах конкуренції та економічного ризику»[25].

Корпоративні ресурси в цьому контексті розглядаються як бізнес-фактори, які використовуються власниками та менеджерами бізнесу для досягнення бізнес-цілей. До таких ресурсів належать капітальні ресурси, кадрові ресурси, інформаційні та технологічні ресурси, машини та обладнання, ресурси прав.

Отже, відповідно до ресурсно-функціонального підходу економічна безпека бізнесу пов'язана з ефективністю використання внутрішнього

потенціалу. Для цього розглядається сукупність взаємопов'язаних процесів, що відбуваються всередині бізнесу і утворюють єдине ціле з точки зору їх функціональної ролі в забезпеченні його економічної безпеки.

Підсумовуючи викладене, під економічною безпекою бізнесу можна розуміти такий стан суб'єкта господарювання, при якому в результаті протидії негативним впливам внутрішніх і зовнішніх загроз і небезпек забезпечується його стабільне та найбільш ефективне функціонування на даний момент та високий рівень розвитку в майбутньому.

З метою поглиблення дослідження питання економічної безпеки бізнесу було б цікаво представити її у вигляді системи з виділенням окремих функціональних складових. Однак із цим виникають певні труднощі, оскільки ці функціональні компоненти відрізнятимуться залежно від розміру бізнесу.

Не менш важливим для забезпечення економічної безпеки бізнесу є економічна безпека підприємства, яка виступає фактором його розвитку. Тому слід зосередити увагу на дослідженні функціональних складових економічної безпеки підприємства.

Економічна безпека підприємства – це система, всередині якої виділяють певні функціональні складові. Вивчення наукових джерел показало неузгодженість як методології діагностики стану економічної безпеки на всіх рівнях (підприємство, регіон, держава), так і неузгодженість думок авторів щодо кількості та назв функціональних складових економічної безпеки. Майже всі автори у складі економічної безпеки підприємства на перший план висувують фінансову безпеку, а інші складові мають значну варіативність. Їх кількість коливається від 4 до 14. Оскільки економічна безпека підприємства є системою, то це сукупність структурних елементів, кожен з яких має свій зміст, набір критеріїв і засобів забезпечення безпеки. Основні складові економічної безпеки суб'єктів господарювання та їх характеристика наведені в таблиці. 1.2 [1].

Таблиця 1.2

Характеристика функціональних складових економічної безпеки підприємства [1]

Назва функціональної складової економічної безпеки підприємства	Характеристика функціональної складової економічної безпеки підприємства
Фінансова	Фінансова безпека передбачає, з одного боку, належний рівень використання підприємством наявних у нього фінансово-інвестиційних ресурсів, а, з іншого боку, зменшення рівня залежності від залучених кредитних коштів.
Виробнича	У загальному розумінні виробництво є процесом, у ході якого працівники за допомогою засобів та предметів праці виготовляють готову продукцію. Тому, виробнича безпека є станом суб'єкта, що визначається придатністю та ефективністю використання предметів та засобів праці у процесі здійснення виробництва продукції.
Інвестиційно-інноваційна	Інвестиційно-інноваційна безпека передбачає достатній рівень інвестицій у розвиток підприємства та значну кількість розроблених та впроваджених інновацій.
Кадрово-інтелектуальна	Кадрово-інтелектуальна безпека полягає у збереженні та розвитку кадрового потенціалу з метою стабільного функціонування всіх підрозділів підприємства відповідно до встановлених повноважень.
Інформаційна	Інформація є найважливішим стратегічним ресурсом підприємства. Суб'єкти ринку постійно зіштовхуються з проблемами, що пов'язані зі збором та аналізом необхідної для функціонування підрозділів інформації, із прогнозуванням на її основі тенденцій розвитку науково-технологічних, економічних і політичних процесів у межах самого підприємства, країни та за кордоном з метою виявлення на основі цього загроз власній економічній безпеці.
Силова	Сутність складової полягає у забезпеченні фізичної безпеки працівників, збереження капіталу та майна з метою стабільного функціонування підприємства та дотримання його комерційних інтересів. Відповідно реалізація життєво-важливих інтересів підприємства забезпечується за рахунок використання його працівниками засобів та предметів праці, що мають бути надійно захищені від наявних та потенційних загроз.

Наведені складові економічної безпеки підприємства характеризують основні напрями її забезпечення, а також ідентифікують основні види ключових корпоративних ресурсів підприємства та його ринкові позиції, які потребують захисту від внутрішніх і зовнішніх загроз.

1.3. Організаційно-економічні засади ведення бізнесу в Україні: передумови, чинники та загрози

На сьогоднішній день український бізнес опинився в досить складній ситуації, стикаючись кожного дня з загрозами, серед яких можна виділити значне зростання курсу іноземної валюти, підвищення цін, несприятливість інвестиційного клімату, падіння купівельної спроможності населення, втрата частини території, агресія з боку російської федерації тощо.

Формування та підтримання достатнього рівня економічної безпеки бізнесу є важливою умовою зміцнення економіки України. Загальна несприятлива ситуація у країні зумовлює необхідність побудови постійно діючої системи виявлення, прогнозування, оцінювання і запобігання негативному впливу реальних і потенційних загроз на підприємство будь-якої форми організації та бізнесу в цілому.

На сьогоднішній день головною проблемою для економіки України і не тільки є війна, розгорнута російською федерацією. Основна частина коштів країни направлена саме на цю проблему. Економіка України зазнає колосальних збитків від російської збройної агресії, й наразі ці втрати оцінити важко, адже війна триває. Український бізнес змушений працювати у тяжких умовах, які спричинила воєнна ситуація у країні. Тому актуальність питання забезпечення економічної безпеки підприємств загострюється та ускладнюється.

З початку повномасштабного вторгнення росії на територію України, український бізнес зазнав значних збитків та руйнувань. Згідно з опитуванням проведеним Міністерством цифрової трансформації, 47% підприємств були зупинені або майже зупинені з початку війни, а загальні прямі збитки малого та середнього бізнесу з 24 лютого оцінюються в 85 мільярдів доларів.

Разом із очікуваним цьогорічним падінням валового внутрішнього продукту України щонайменше на 30-35%, що створює значні виклики для бізнес-активності громадян і в кінцевому підсумку сприяє зростанню безробіття, зменшенню доходів найманих працівників та сплачених податків до державного та місцевого бюджетів.

Незважаючи на складну ситуацію, український бізнес поступово відновлює свою роботу, але існують певні перешкоди, зокрема:

- Відсутність достатньої кількості платоспроможних клієнтів на внутрішньому ринку;
- Непрогнозованість розвитку ситуації в Україні та на внутрішньому ринку;
- Відсутність достатнього капіталу;
- Непередбачувані дії держави, що можуть погіршити стан бізнесу;
- Недоступність кредитних коштів;
- Зруйнованість ланцюгів постачання;
- Неєфективна, довга, дорога логістика.

Найбільше заважає бізнесу у відновленні нестача фінансових ресурсів в країні – а саме неплатоспроможність клієнтів, недоступність кредитних коштів і власного капіталу бізнесу тощо [50].

Крім того, досі не вирішеними до кінця залишаються такі проблеми, як:

- загальна макроекономічна нестабільність економіки;
- недосконалість законодавства, що регулює підприємницькі відносини;
- збереження значного тиску на суб'єктів господарювання з боку державних органів (наприклад, у сфері ліцензування, оподаткування);
- зростання тіньового бізнесу загалом та активізації використання тіньових схем з метою відмивання коштів, вивезення їх за кордон тощо;
- наявність низки соціальних проблем – низькі доходи населення, безробіття, плинність кадрів, що знижує рівень відповідальності та підвищує схильність працівників до продажу таємниць бізнесу чи вчинення інших протиправних дій;
- відсутність єдності та узгодженість дій різних державних органів влади у регулюванні діяльності суб'єктів господарювання;

– активізація недобросовісної конкуренції з боку як вітчизняних так і іноземних компаній зі значним досвідом у цій сфері діяльності та фінансовими, кадровими, технологічними можливостями тощо.

Водночас Г. Козаченко, В. Пономарьова та А. Ляшенко вважають, що держава відіграє надзвичайно важливу роль у необхідності забезпечення економічної безпеки власними силами самих суб'єктів господарювання, що може як позитивно, так і негативно впливати на їх функціонування [38].

Так, у перші дні війни, незважаючи на негативні наслідки для доходів державного бюджету, влада суттєво лібералізувала оподаткування, щоб підтримати бізнес. Фізичним особам-підприємцям та юридичним особам з оборотом до 10 мільярдів гривень було надано право сплачувати єдиний податок з обороту в розмірі 2%, скасовані мита, митні збори та податок на додану вартість (20 відсотків) на імпортні товари, скасований акциз та зменшено ПДВ на пальне до 7 відсотків, звільнено фізичних осіб підприємців 1 – 2 групи від сплати єдиного податку тощо. Водночас введено мораторій на ненарахування штрафів і пені для бізнесу і громадян [50].

Проте в умовах значного дефіциту державного бюджету було вирішено повернути оподаткування до довоєнного рівня.

Також була запроваджена програма рамках «Доступні кредити 5-7-9%». У рамках якої держава компенсує підприємцям частину кредитного навантаження. Чим більше робочих місць створить підприємство, тим більшу компенсацію відсотку від кредиту буде отримано [50].

Разом з тим, не слід вважати, що проблема постійного забезпечення економічної безпеки є актуальною для суб'єктів господарювання лише в кризові періоди їх функціонування. Це не менш важливо при роботі і в стабільних та особливо динамічних умовах. Хоча комплекс завдань, що вирішуються при різних умовах, істотно різниться.

Якщо в кризові періоди розвитку найбільшу небезпеку для бізнесу чи підприємств становить руйнування їхнього потенціалу (виробничого, технологічного, науково-технічного, кадрового тощо) як основного фактора

життєдіяльності, то акцент у забезпеченні економічної безпеки бізнесу суттєво зміщується у його внутрішнє середовище, намагаючись запобігти виникненню та розгортанню внутрішніх загроз його діяльності.

У режимі ж стабільного функціонування бізнес з метою вирішення проблем своєї економічної безпеки має зосередитись на підтримці нормального ритму виробництва та збуту продукції, запобіганні матеріальних чи фінансових збитків, недопущенні несанкціонованого доступу до службової інформації та руйнуванні комп'ютерних баз даних, протидії недобросовісній конкуренції та кримінальним проявам.

Це означає, що дії щодо забезпечення економічної безпеки бізнесу в основному спрямовані на виявлення та розробку заходів боротьби із зовнішніми загрозами. У такій ситуації власний потенціал компанії ефективно використовується і не є основним джерелом виникнення загроз як для керівництва компанії та її власників, так і для зовнішніх контрагентів.

Для уникнення загроз економічній безпеці бізнесу необхідно постійно враховувати весь спектр чинників, які впливають на рівень економічної безпеки.

Під чинником економічної безпеки бізнесу/підприємства розуміється причина, рушійна сила, що визначає той чи інший рівень його економічної безпеки.

Серед багатьох факторів, що впливають на економічну безпеку вітчизняних підприємств, як елементу економічної безпеки бізнесу, Т. Васильців і М. Пасічник пропонують передусім виділяти такі [26]:

1. Адаптивність стратегічного потенціалу компанії, що визначається не тільки внутрішніми, а й зовнішніми впливами. Перш за все, такий вплив зумовлений попитом на продукцію підприємства, мінливістю якого виникає внаслідок комплексу причин економічного, політичного, демографічного та соціально-культурного характеру. На адаптивність стратегічного потенціалу підприємства також впливає ситуація, що складається на ринках матеріальних ресурсів, фінансових ринках, ринках праці, інформації, послуг тощо.

Це означає, що, як і вся система, стратегічний потенціал підприємства має обмежену здатність пристосовуватися до мінливих умов виробництва. Наявність таких граничних варіантів адаптації зумовлена періодичною необхідністю технічного переозброєння та реконструкції підприємства, оновленні чи підвищенні кваліфікаційного рівня його персоналу, зміною стратегічних сфер господарювання або зміною виду діяльності.

2. Залежність підприємства від інтенсивності його кооперативних зв'язків із постачальниками різного роду ресурсів. Тобто підприємство залежить від стабільності постачання необхідних ресурсів, як щодо якості ресурсів, що постачаються, так і щодо повноти та своєчасності цих поставок.

3. Охорона комерційної таємниці та збір інформації про можливе втручання інших суб'єктів господарювання в діяльність підприємства. Поширення конфіденційної інформації за межі компанії може завдати їй значної шкоди. Одночасно з охороною комерційної таємниці підприємство повинно організувати збір, нагромадження та обробку інформації про діяльність реальних і потенційних конкурентів, яка може вплинути на його становище.

4. Рівень можливого ризику прийнятих рішень. Економічна безпека підприємства практично визначається здатністю керівництва вміло ризикувати при прийнятті стратегічно важливих рішень. Необхідно постійно порівнювати можливі прибутки і витрати.

Також досить поширеною є така класифікація чинників економічної безпеки бізнесу/підприємств:

1. Чинники виробництва - основні чинники впливу на процес виробництва. До них відносяться: місцезнаходження підприємства; наявні природні ресурси та умови їх розміщення на цій території, доступність використання та якісні показники; наявність трудових ресурсів, їх освітньо-кваліфікаційний рівень; існуюча виробнича інфраструктура, можливий рівень її використання; соціально-економічна інфраструктура та рівень добробуту населення

2. Попит на продукцію - чинник, який відіграє важливу роль у планованому розвитку виробництва. Він включає: довгострокові договори про продаж продукції з її споживачами; рівень конкурентоспроможності продукції, що випускається; показники якості продукції; обґрунтовані прогнози стабільності ринку для певного виду продукції; державне та регіональне замовлення продукції, що випускається.

3. Надійність постачальників, особливо тих що впливають на забезпечення постачання основної сировини і матеріалів. Для цього необхідно: мати довгострокові контракти на постачання необхідної сировини і матеріалів з урахуванням термінів поставки та їх якісних показників; знати можливості постачальників і уникати монополії в їх постачанні, для цього зазвичай потрібно 3-4 і більше постачальників, щоб гарантувати стабільну цінову політику на сировину, матеріали та інші компоненти.

4. Зовнішня конкуренція по відношенню до продукції, призначеної для експорту. Ця продукція повинна відповідати міжнародним стандартам; бути конкурентоспроможною, з точки зору якості та сервісу, а також мати обґрунтовану та прогнозовану перспективу щодо продукції, яка імпортується в нашу країну.

5. Державне економічне регулювання діяльності підприємства, яке полягає в захисті власних товаровиробників незалежно від форм власності; здійсненні податкової політики; сприянні виробництву з урахуванням економічних, територіальних та інших аспектів; сприянні виробництву продукції, що імпортується як критичний імпорт; здійсненні державних замовлень, які фінансуються з бюджету країни, та скорочення імпорту цих товарів.

6. Надійний захист комерційної таємниці. Держава має гарантувати збереження таємниці щодо науково-технічних досягнень, розвитку нових технологій, інтелектуальної власності, ноу-хау тощо.

7. Компетентність керівництва компанії. Найважливішими чинниками, які можуть ефективно впливати на рівень економічної безпеки підприємства, є високий фаховий досвід керівництва та колективу його менеджерів

(висококваліфікований персонал; система їх підготовки та форми навчання; створення відповідних виробничих і соціально-економічних умов) тощо.

8. Інші чинники, які безпосередньо не пов'язані з виробничою діяльністю підприємства, але суттєво на неї впливають (поведінка окремих осіб, їх мораль, етика тощо).

Найбільш загальну класифікацію чинників економічної безпеки підприємства розробили А. Ареф'єва та Т. Кузенко, які пропонують поділяти їх на внутрішні та зовнішні з подальшим уточненням у межах кожної з цих груп (рис. 1.5) [27].

Чіткість ідентифікації різноманітних чинників економічної безпеки дозволяє керівництву підприємства ранжувати їх за важливістю, спрямованістю, характером впливу, місцем знаходження тощо, що створює передумови для побудови ефективної системи забезпечення економічної безпеки бізнесу в сучасних умовах господарювання.

Рис. 1.5. Чинники, що впливають на рівень економічної безпеки підприємства/бізнесу

*Складено автором на основі: [27]

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНЮВАННЯ ТА ДРАЙВЕРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

2.1. Методичні підходи оцінювання економічної безпеки бізнесу

Економічна безпека – складна категорія, її оцінювання вимагає ретельного дослідження та всебічного аналізу. Задля забезпечення економічної безпеки бізнесу ключовим питанням є її оцінювання. Якість кількісного оцінювання економічної безпеки бізнесу як підґрунтя ефективного управління залежить саме від методу її визначення. В економічній літературі містяться методичні підходи, які є подібними та взаємозалежними, або які принципово відмінні за способом та узагальненим показником оцінки його рівня. Дослідження літературних джерел демонструє розмаїття методик оцінювання рівня економічної безпеки бізнесу, які наведено на рисунку 2.1 [12, 13, 17, 18, 24, 28, 32, 33, 46].

МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ БІЗНЕСУ

<p style="text-align: center;">ІНДИКАТОРНИЙ</p> <p>Застосування передбачає надання характеристики стану економічної безпеки суб'єктів підприємництва через порівняння фактичних (на поточний момент фінансово-господарської діяльності) і критичних (встановлених структурним підрозділом чи аналітиком з економічної безпеки підприємства) значень з усіх можливих підібраних кількісних та якісних індикаторів безпеки</p>	<p style="text-align: center;">РЕСУРСНО-ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ</p> <p>Дозволяє визначити рівень економічної безпеки на основі оцінки ступеня використання ресурсів підприємства за кожною функціональною складовою. При цьому в якості ресурсів використовуються фактори бізнесу, це зокрема, ресурс капіталу (акціонерний капітал та фінансові ресурси), ресурс персоналу, ресурс інформації та технологій, техніки та обладнання, прав</p>	
<p style="text-align: center;">ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНИЙ</p> <p>Суть полягає в забезпеченні комплексного оцінювання економічної безпеки суб'єктів підприємництва, проте не стільки шляхом розрахунків аналітиків, як із застосуванням для цього програмного забезпечення та засобів ЕОМ</p>	<p style="text-align: center;">ПРИБУТКОВО-ІНВЕСТИЦІЙНИЙ</p> <p>Дозволяє не стільки визначити рівень економічної безпеки підприємництва, як міру узгодження їх інтересів з інтересами суб'єктів зовнішнього</p>	<p style="text-align: center;">РИНКОВОЇ ВАРТОСТІ</p> <p>Підхід ґрунтується на припущенні, що стан економічної безпеки суб'єкта господарювання відповідає його ринковій вартості. Цей методичний підхід доцільно застосовувати зокрема при здійсненні операцій купівлі-продажу підприємства, бізнесу, акцій тощо</p>

Рис. 2.1. Методи оцінювання економічної безпеки бізнесу

*Складено автором на основі: [12, 13, 17, 18, 24, 28, 32, 33, 46].

Індикаторний підхід [13, 17, 24, 28] передбачає здійснення оцінки економічної безпеки бізнесу спираючись на індикатори (порогові значення показників), порівнюючи їх з фактичними значеннями показників, що свідчить про рівень (стадію) розвитку явища, яке вони характеризують.

Шляхом порівняння фактичних показників з критичними аналітик має змогу виявити індикатори, фактичні значення яких знаходяться в безпечній зоні та наскільки відхиляються від межі безпеки, а також встановити індикатори, фактичні значення яких опустилися нижче рівня безпеки та на скільки відсотків було перейдено цю границю. При цьому стан економічної безпеки характеризується як: оптимальний, задовільний, передкризовий, критичний, кризовий.

Незважаючи на всі переваги наведеного підходу, якість оцінювання економічної безпеки бізнесу є досить низькою через значний суб'єктивізм визначення індикаторів та їх порогових значень, які в динамічних умовах ринку постійно змінюються.

Ресурсно-функціональний підхід [12, 18, 32, 33, 46] передбачає оцінювання економічної безпеки бізнесу як за її складовими, так і для бізнесу в цілому.

Основою розрахунків зазначеного підходу є визначення ступеня відхилення фактичних значень показників від граничних, встановлення вагових коефіцієнтів (що відповідають ролі показника у забезпеченні економічної безпеки) індикаторів та визначення суми добутків вагових значень з використанням коефіцієнтів відхилення фактичних значень показників від граничних.

$$K_{\text{себ}} = \sum_{i=1}^n k_i * d_i \quad (2.1)$$

де $K_{\text{себ}}$ – інтегральний коефіцієнт безпеки;

k_i – величина окремого критерію за i -тою складовою;

d_i – частка значущості критерію;

n – кількість складових.

Головною перевагою є те, що ресурсно-функціональний підхід дозволяє визначити інтегральну величину економічної безпеки бізнесу. Цьому передують комплексна інформаційно-аналітична робота, пов'язана з вибором показників, обґрунтуванням їх порогових значень та розрахунком фактичних показників за всіма функціональними та структурними складовими економічної безпеки бізнесу.

Цей підхід є більш точним і глибшим за попередній, але він також передбачає використання експертних методів при оцінці значимості та вагомості складових економічної безпеки бізнесу, які неможливо уніфікувати для масового використання в оцінці економічної безпеки бізнесу, так як вони залежать від галузевих та організаційно-правових ознак. Ще одним невирішеним питанням є формування комплексу складових економічної безпеки бізнесу, що знижує об'єктивність її оцінки.

В узагальненому вигляді економіко-математична модель оцінювання рівня економічної безпеки бізнесу ($P_{\text{об}}$) набуває такої функціональної залежності:

$$P_{\text{об}} = a_1 * f(x_1) + a_2 * f(x_2) + \dots + a_n * f(x_n) \quad (2.2)$$

де $x_1, x_2, \dots, x_n$ – показники діяльності бізнесу.

Поряд із перевагами такого підходу його недоліками є відсутність рекомендацій щодо формування системи оціночних показників, невизначеність типів локальних функцій тощо.

Прибутково-інвестиційний підхід дозволяє визначити не стільки рівень економічної безпеки бізнесу, скільки ступінь узгодженості їх інтересів з інтересами суб'єктів зовнішнього середовища.

Таблиця 2.1

Характеристика рівнів економічної безпеки бізнесу [28]

Рівні безпеки	Межі рівнів безпеки	Характеристики станів безпеки
1	2	3
Підтримуючий	до 0,05	Нестійкість економічної безпеки (бізнес знаходиться на межі безпеки, оскільки при незначному зниженні прибутку може її втратити).
Мінімальний	0,06-0,10	Бізнес знаходиться в економічній безпеці й спроможне у найближчі 1-2 роки її підтримати.
Дуже низький	0,11-0,19	Умови, що забезпечують економічну безпеку бізнесу, дозволяють зберегти займану ринкову позицію в поточному періоді, проте ставлять її під загрозу в найближчій перспективі.
Низький	0,2-0,29	Умови, що забезпечують економічну безпеку бізнесу, дозволяють зберегти займану ринкову позицію в поточному періоді та в найближчій (1-2 роки) перспективі.
Середній	0,3-0,49	Умови, що забезпечують економічну безпеку бізнесу, дозволяють зберегти займану ринкову позицію в поточному періоді та у середній (2- 4 роки) перспективі, а також закласти фундамент для формування конкурентних переваг.
Високий	0,5-0,69	Бізнес враховує основні вимоги ринку, що дозволяє зберегти його стратегічні позиції на ринку, отримати істотні переваги.
Дуже високий	понад 0,7	Стан економічної безпеки бізнесу стійкий, враховуються практично всі вимоги ринку, що дозволяють отримати значні конкурентні переваги стратегічного характеру і стати лідером.

В арсеналі сучасної економічної науки є методологічні підходи до дослідження рівня економічної безпеки, які ґрунтуються на теоріях розпізнавання кризового або некризового стану бізнесу/підприємства в майбутньому (пропонується розглядати методи прогнозування банкрутства). Тобто обґрунтовується перелік показників-індикаторів та їх критичних значень, при настанні яких існує ризик банкрутства. Проте слабкою стороною цього напряму досліджень є нерівномірність загрози банкрутства за різними показниками, а також недостатнє обґрунтування оптимального та повного переліку показників-індикаторів для діагностики банкрутства.

Крім того, деякі методичні підходи, що розглядаються в економічній літературі, є не тільки кількісними, а й якісними методами та моделями прогнозування банкрутства. Клас кількісних моделей складається з:

Z-розрахункової моделі Альтмана, двофакторної моделі Федотової для оцінки ймовірності банкрутства, рейтингового методу Сайфуліна і Кадикова, R-моделі прогнозування ризику банкрутства, моделі Тафлера, шкали Вівера, моделі Романа Лісова, Тішоу, моделі Фулмера, моделі Спрінгейта, узагальненої моделі побудованої на основі дискримінантної функції. Позитивним є те, що ці моделі мають економетричний характер, але їх застосування ускладнюється значним обсягом ретроспективної інформації для отримання достовірних і якісних результатів прогнозування, а також перенесенням структурних характеристик цих процесів у майбутнє, що не дозволяє точно відобразити нелінійний характер розвитку економічних систем в умовах підвищеного рівня ризику[15].

До таких відноситься метод «Забезпечення економічної дієвості суб'єктів підприємництва». Цей підхід полягає у проведенні розрахунків у фінансовій сфері, що мають на меті отримання відповіді на питання наскільки фінансово-економічний стан бізнесу стійкий відносно протидії ризику його банкрутства.

Для цього застосовують відомі фінансові коефіцієнти Альтмана Тафлера, Лісу:

1. Фінансові коефіцієнти Альтмана за якої коефіцієнт ймовірності банкрутства (Z) розраховується за допомогою п'яти показників, кожний з яких наділений коефіцієнтом вагомості, установленим на основі побудови регресійних моделей за допомогою статистичних методів.

$$Z = 1,2 K_1 + 1,4 K_2 + 3,3 K_3 + 0,6 K_4 + 1,0 K_5 \quad (2.3)$$

2. Визначення ринкової вартості бізнесу:

$$P_{еб} = P_{вн} = РВПс * I_{ЧА} * I_K * I_P * I_{ЛБ} \quad (2.4)$$

де $РВПс$ - скоригована ринкова вартість бізнесу;

$I_{ЧА}$ - індекс зміни чистих активів;

I_K - індекс зміни капіталізації прибутку;

I_P - індекс зміни рівня ринку;

$I_{ЛБ}$ - індекс зміни ліквідності

3. Підхід поетапної перевірки стану економічної безпеки бізнесу. Логіка цього підходу передбачає надання відповіді на питання, чи перебуває бізнес у критичному стані економічної безпеки. Для цього можуть перевірятися відсутність негативного сальдо фінансового результату (збитку), перевищення фактичного рівня ДОХОДУ у точці беззбитковості.

Всі охарактеризовані підходи мають як переваги, так і недоліки і єдиного загальновизнаного та досконалого підходу на сьогодні все ще не існує.

Одне з найбільш важливих місць при оцінюванні економічної безпеки бізнесу об'єктивно відводиться методиці формування складу індикаторів та обґрунтування їх гранично допустимих значень. Це залежить від певних характеристик:

- характеристики минулого – ресурсної забезпеченості бізнесу, доступу до ресурсів та ринків;
- характеристики поточного стану – ефективності господарювання та фінансово-економічного стану;
- характеристики майбутнього – здатність бізнесу до розвитку.

Перелік показників-індикаторів може різнитися в залежності від мети проведення оцінки економічної безпеки, специфіки підприємства, його виду діяльності тощо. На рисунку 2.2 представлено головні показники для оцінки економічної безпеки за функціональними складовими.

Також, не менш важливим, при оцінюванні економічної безпеки бізнесу є визначення критичних значень індикаторів, наприклад шляхом:

- Встановлення граничних значень індикаторів на основі окупності витрат;
- Встановлення граничних значень індикаторів економічної безпеки виходячи з терміну окупності власного капіталу;
- Встановлення граничних значень індикаторів економічної безпеки підприємства через дохід у точці беззбитковості;
- Встановлення граничних значень індикаторів через порівняння з ustalеними фінансовими коефіцієнтами;
- Встановлення граничних значень індикаторів економічної безпеки підприємства через порівняння з середньогалузевими значеннями.

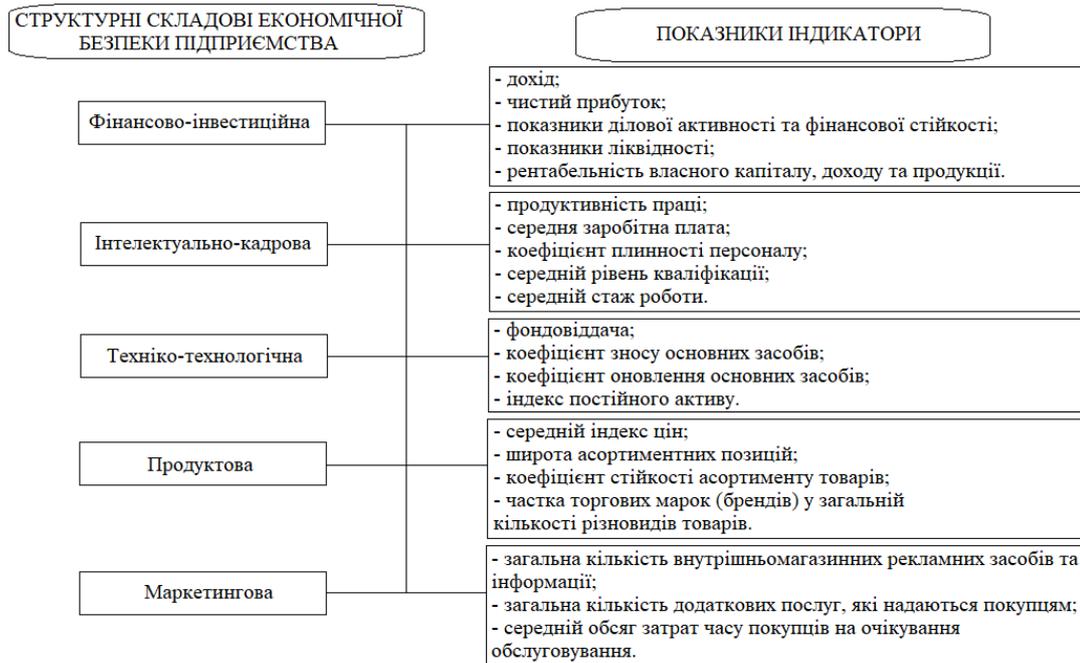

Рис. 2.2. Головні показники-індикатори оцінювання економічної безпеки підприємства за окремими функціональними складовими безпеки

*Складено автором на основі: [12, 13, 17, 18, 24, 28, 32, 33, 46]

Не менш важливою є послідовність процедури оцінювання економічної безпеки бізнесу, яка відображена на рисунку 2.3.

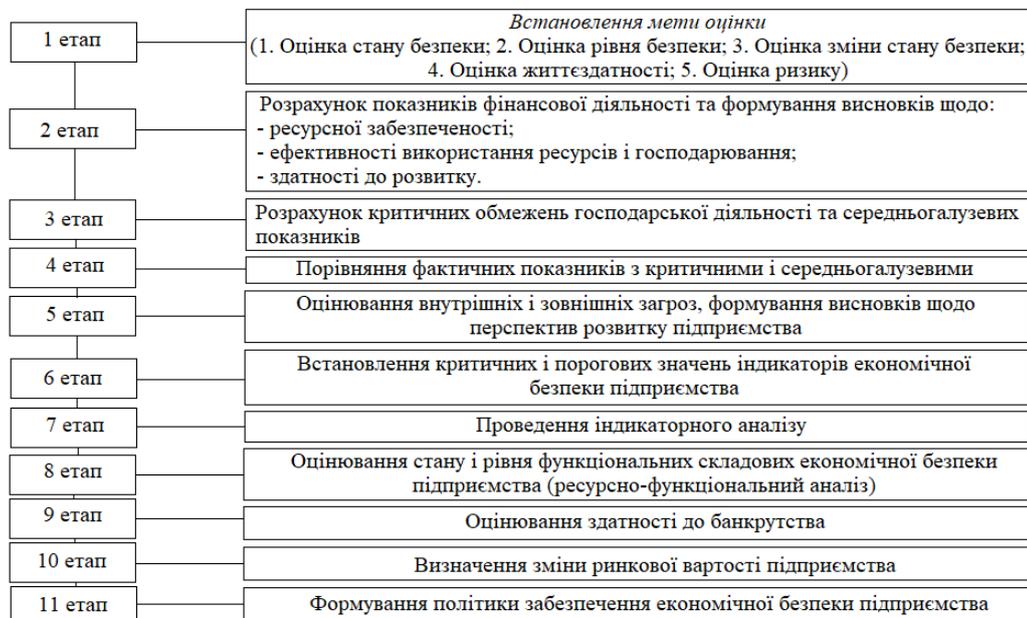

Рис. 2.3. Загальна послідовність процедури оцінювання економічної безпеки підприємства

*Складено автором на основі: [12, 13, 17, 18, 24, 28, 32, 33, 46]

Таблиця 2.2

Методи оцінювання економічної безпеки [28]

Методи дослідження	Пріоритети та особливості застосування		
	на макрорівні	на мезорівні	на мікрорівні
<i>Моніторинг соціально-економічних показників</i>	Аналіз показників ділової активності населення, ставлення до підприємницької діяльності, розвитку підприємництва	Оцінювання показників розвитку підприємництва за регіонами країни та у територіально-галузевому аспекті	Аналіз обсягів господарської діяльності підприємства, її ефективності, зокрема з точки зору рівня задоволення попиту споживачів
<i>Експертного оцінювання</i>	Виявлення якісних характеристик рівня економічної безпеки, коефіцієнтів вагомості показників, формування рейтингу країн за рівнем безпеки підприємництва	Ранжування регіонів за рівнем сприятливості бізнес-середовища, оцінювання якісних характеристик економічної безпеки підприємництва	Визначення вагомості функціональних складників; експертне оцінювання конкурентних позицій, життєздатності суб'єкта первинної ланки економіки
<i>Аналізу й обробки сценаріїв</i>	Прогнозування ефективності рішень органів державного управління з точки зору впливу на економічну безпеку підприємництва	Моделювання впливу рішень місцевих органів державного управління на розвиток підприємництва регіону та зміцнення його економічної безпеки	Обґрунтування оптимального співвідношення ресурсного забезпечення та потенціалу для досягнення належної життєздатності і фінансової стійкості суб'єкта господарювання
<i>Оптимізації</i>	Розробка багатокритеріальної оптимізаційної моделі прийняття органами державного управління найбільш оптимального з точки зору економічної безпеки підприємництва рішень	Моделювання найбільш оптимального та раціонального рішення влади щодо галузево-територіального розвитку економіки в цілях забезпечення його економічної безпеки	Обґрунтування найбільш оптимального співвідношення ресурсного забезпечення та потенціалу для максимізації прибутку, обсягів господарської діяльності, мінімізації витрат
<i>Теоретико-ігрові</i>	Моделювання у ігровій формі впливу конфліктних та діалектичних рішень органів державного управління на рівень економічної безпеки підприємництва	Прогнозування (в ігровій формі) впливу заходів органів влади на розвиток та економічну безпеку підприємництва	Оцінювання впливу обрання того, чи іншого варіанту розвитку підприємства у непередбачуваному та мінливому зовнішньому середовищі та використання ним ресурсного забезпечення на його життєздатність і ефективність функціонування
<i>Багато-вимірний статистичний аналіз</i>	Визначення кореляційної, регресійної залежності між показниками соціально-економічного розвитку та рівнем економічної безпеки підприємництва; екстраполяція тенденцій їх розвитку на майбутнє	Групування регіонів країни та галузей (секторів економіки), окремих територій за рівнем економічної безпеки підприємництва	Визначення залежності між показниками функціонування підприємства та рівнем його економічної безпеки, прогнозування тенденцій розвитку головних показників функціонування підприємства
<i>Теорії штучних нейронних мереж</i>	Моделювання складних нелінійних залежностей між економічною безпекою підприємства та різнохарактерними показниками соціального, економічного, історичного розвитку тощо	Моделювання складних залежностей економічної безпеки підприємства та ресурсного потенціалу регіону тощо	Виявлення складних нелінійних залежностей між характеристиками економічної безпеки підприємства та показниками зовнішнього середовища його функціонування

2.2. Драйвери забезпечення економічної безпеки бізнесу в Україні

Забезпечення економічної безпеки бізнесу в сучасних умовах, які спричинені, в першу чергу зовнішніми загрозами можливе при застосуванні системи драйверів.

Останнім часом в економічній літературі все частіше застосовується таке, відносно нове поняття, як «драйвер». Сутність цього поняття, а також його застосування в різних сферах економічних досліджень вивчали такі науковці, як В. Абрамов [19], Журавльова [20], Л. Іванова, Г. Терська [34], Г. Коломієць, Ю. Гузенков, Г. Грідіна, М. Доценко, М. Ле Мінь Хуан [21], Н. Савицька, К. Полевич [35].

Драйвери є інструментом для забезпечення та зміцнення економічної безпеки бізнесу, шляхом взаємодії усіх його сфер та ланок. Під драйверами забезпечення розуміють систему нормативно-правового, організаційно-інституційного забезпечення, методів та важелів впливу економічної безпеки бізнесу на його об'єкти з метою своєчасної ідентифікації, нейтралізації, захисту загроз економічним інтересам у сфері бізнесу.

Драйвер - елемент стратегічної програми, за допомогою якої різні ланки економічної безпеки бізнесу можуть забезпечувати стабільне функціонування інших. Як правило, розглядаються драйвери для ключових компонентів забезпечення цієї безпеки, без яких такі системи не зможуть працювати.

Драйвери забезпечення економічної безпеки бізнесу встановлюють пріоритети цілей та завдань у цій сфері, концептуальні засади її організаційно-інституційного забезпечення, застосування методів та важелів впливу відповідних складових на безпеку у цілому. Її положення забезпечують єдність дій відповідних державних органів, узгодженість управлінських рішень у цій сфері на регіональному, національному та міжнародному рівнях.

Стратегія економічної безпеки бізнесу має передбачати перспективний план досягнення її потрібного рівня шляхом нейтралізації актуальних загроз національним інтересам в економічній сфері, визначення та реалізації довгострокових цілей у цій сфері. Стратегічні цілі у сфері економічної безпеки

мають бути конкретизованими за допомогою показників виміру та часових меж досягнення. Тільки у такому разі можна оцінити рівень реалізації розробленої стратегії.

Щодо бізнес-плану чи стратегії, то станом на вересень 2022 року: 9,4% бізнесу мають і адаптовану бізнес стратегію і бізнес-план; 22,7% - мають стратегію і гнучко адаптовують свої плани; 5,6% - мають стратегію, налагодили базові елементи планування, зокрема фінансового; 50,9% - перебувають у процесі обдумування й інтуїтивного управління; 11,4% - не бачать сенсу у бізнес планах та стратегіях. Тобто, 62,3% бізнесу працюють без бізнес плану чи стратегії [50].

Система драйверів для практичного її використання повинна в оцінці забезпечення економічної безпеки бізнесу відповідати таким вимогам:

- охоплювати всі ланки та сфери економічної безпеки;
- мати властивість верифікації (можливості перевірки) утворюючи систему драйверів;
- володіти базисом, який об'єднує окремі драйвери, що входять в економічну систему, а саме, націленістю на забезпечення економічної безпеки.

Основним завданням аналізу економічної безпеки є визначення здатності бізнесу протистояти негативному впливу різних факторів (зовнішніх, внутрішніх), що впливають на його економічний стан. Результатом такого аналізу має стати висновок про його здатність забезпечувати свою господарську діяльність, отримувати прибуток в умовах економічної незалежності, а також про ймовірність збереження такого стану економічної безпеки бізнесу [18].

Для здійснення такого аналізу варто розрахувати певну групу показників. Необхідна наявність трьох елементів:

- 1) набір ключових показників ефективності (далі КПЕ) та процеси й інформація, які забезпечують їх вимірювання і відстеження;
- 2) процес управління, ітеративний процес постановки завдань, планування роботи та оцінки результатів. Зазвичай, така інформація складає комерційну таємницю і є доступною тільки для внутрішнього використання;

3) механізм визначення цільових значень КПЕ.

Щоб сформувати набір КПЕ, які забезпечать не тільки вичерпну картину того, що відбувається в компанії, але і дозволять забезпечити економічну безпеку та реалізувати економічну стратегію, визначену власниками, потрібно:

По-перше, визначитися з тим, який КПЕ найточніше описує головну стратегічну мету бізнесу;

По-друге, провести декомпозицію його до рівня окремих підрозділів.

Варто зауважити, що на практиці доволі часто зустрічаються ситуації, коли власники бізнесу та топ-менеджери мають діаметрально протилежні позиції щодо оцінки поточних досягнень і подальших перспектив розвитку бізнесу. При цьому, якщо для менеджерів зазвичай основним показником успіху компанії є здобутки в операційній діяльності (від яких залежать їхні бонуси), то для власників важливим є ще й ринкова капіталізація компанії, причому не тільки в поточному періоді, але і на стратегічну перспективу.

Найбільш відомими фінансовими моделями, які враховують фінансові та нефінансові фактори, і можуть бути враховані при побудові системи КПЕ та визначення стратегічної мети компанії, є:

1) EVA (Economic Value Added) та інші вартісні показники, розроблені компанією Stern, Stewart & Co (MVA, COV, FGV, WAI, RWA);

2) Моделі залишкового прибутку (Residual Income, RI) компанії McKinsey;

3) Модель доходності по грошовому потоку CFROI (Cash Flow Return on Investment) Бостонської консалтингової групи (BCG);

4) Модель доданої вартості грошового потоку (Cash Value Added, CVA) та її модифікована модель (MCVA);

5) Модель CerTIVVA (Certification, Testing, Inspection & Verification – Value Added) - «формування доданої вартості за рахунок виконання послуг по сертифікації, тестуванню, інспектуванню і верифікації».

Прихильники тих чи інших показників наводять різні аргументи їх переваг. Дехто обґрунтовує більшу важливість економічних критеріїв (наприклад, економічний прибуток) перед бухгалтерським результатом (прибуток на акцію).

Інші намагаються знайти розумний компроміс між короткостроковими і довгостроковими результатами. Однак, досконалих показників результативності просто не існує.

Вибір і обґрунтування показників та індикаторів економічної безпеки бізнесу зазвичай представляє собою складну процедуру у силу їх неоднорідності, і тут, як правило, суб'єктивізм оцінок може значно спотворити кінцевий результат. Тому інструментарій управління економічною безпекою бізнесу повинен враховувати взаємозв'язки неоднорідних показників, усувати суб'єктивізм оцінок, виявляти найбільш значущі фактори впливу. У той же час порівняння показників, що мають різну сутність і призначення, може ускладнити процес оцінки, особливо, коли частина з них використовується в стратегічному аналізі, частина в короткостроковій перспективі.

Основними параметрами, які повинні лежати в основі побудови системи індикаторів економічної безпеки, є фінансова рівновага суб'єкта підприємництва, його стійкість до негативних впливів економічного середовища, здатність до збереження та нарощення фінансового потенціалу з метою стабільного розвитку у майбутньому. Основними критеріями при цьому визначено: стабільний фінансовий стан, узгодженість фінансових інтересів учасників, зростання ринкової вартості бізнесу. Таким чином, система КПЕ для оцінки ефективності системи економічної безпеки бізнесу повинна охоплювати чотири проекції:

- 1) проекція фінансової стійкості і рівноваги;
- 2) проекція ліквідності;
- 3) проекція рентабельності;
- 4) проекція збалансованості росту бізнесу та зростання його вартості.

Виходячи з цих критеріїв необхідно вибрати перелік показників-індикаторів, які:

- 1) доступні для аналізу із загальнодоступних інформаційних джерел;
- 2) враховують допустиме викривлення фінансової звітності та обмеженість наявної для прийняття рішень інформації;

- 3) враховують як кількісні, так і якісні фактори впливу;
- 4) є кількісним виразом зовнішніх і внутрішніх загроз;
- 5) відображають специфіку діяльності компанії та можуть змінюватися з часом;
- 6) не повинні дублювати один одного;
- 7) відповідають вимогам співставності та підпорядкованості.

Виконання вимог співставності та підпорядкованості досягається, якщо значення відібраних показників для бізнесу можна порівнювати із: а) загальноприйнятими нормами і стандартами; б) аналогічними даними за попередні роки для вивчення тенденцій поліпшення або погіршення рівня економічної безпеки; в) аналогічними даними інших суб'єктів ринку, що дозволяє виявити його можливості; г) різними, неоднорідними показниками аналізованого підприємства всередині того ж часового інтервалу.

Вибрані показники повинні бути спроможними до застосування для широкого кола суб'єктів ринку. Це необхідно для того, щоб, по-перше, проводити міжкорпоративні порівняння, для цього компанії повинні бути уніфіковані з точки зору переліку показників та визначення їх нормативних значень. По-друге, не всі акціонери-інсайдери, і тим більше аутсайдери, володіють повною інформацією про дивідендну політику фірми. В умовах нерівнодоступності та підвищеного рівня асиметрії в інформаційному забезпеченні для оцінки балансу інтересів необхідно мати можливість скористатися відкритою фінансовою звітністю.

По факту, завдання полягає у тому, щоб вибудувати числову систему показників, яка відобразить всі необхідні вхідні параметри для оцінки рівня економічної безпеки компанії і прийняття рішень на перспективу на основі застосування штучних нейронних мереж.

З практичного погляду усі заходи, що спрямовуються на забезпечення економічної безпеки бізнесу, мають фокусуватися на конкретних об'єктах.

2.3. Класифікація загроз економічній безпеці бізнесу в Україні

Різноманітність процесів, що відбуваються в межах суб'єктів господарювання, множинність і складність чинників зовнішнього середовища зумовлюють широкий спектр загроз, які можуть вплинути на їх діяльність. Існує велика кількість підходів до класифікації цих загроз, які наведені на рисунку 2.4.

Рис. 2.4. Узагальнена класифікація загроз економічній безпеці бізнесу

*Складено автором на основі: [26]

За місцем виникнення виділяють внутрішні та зовнішні загрози економічній безпеці бізнесу/підприємств.

Джерела внутрішніх (ендогенних) загроз знаходяться всередині бізнесу, в той час як зовнішні (екзогенні) загрози – поза його межами, у зовнішньому середовищі.

Внутрішні загрози пов'язані з діяльністю бізнесу та процесами, які супроводжують виробництво та реалізацію продукції, управління виробництвом. До основних з них можна віднести наступні:

– **недоліки в роботі з персоналом суб'єкта господарювання** - в плануванні, організації та управлінні персоналом (підбір, розстановка,

організація роботи, підвищення кваліфікації, навчання персоналу та забезпечення мотивації до праці);

- низький рівень контролю за виконанням фінансово-господарських операцій всередині компанії, веденням обліку матеріальних цінностей і грошових коштів, складанням бухгалтерської та іншої документації, що безпосередньо сприяє вчиненню корисливих злочинів;

- нерозв'язність соціальних проблем персоналу (низька заробітна плата, соціальна незахищеність, відсутність мотивації до праці тощо);

- низький рівень організації роботи з конфіденційними документами (фінансовими документами, планами, звітами, цивільно-правовими документами, кресленнями, технічною документацією, електронними носіями інформації тощо), оскільки саме ці джерела інформації можуть стати об'єктом незаконного втручання;

- плинність кадрів, відсутність досвідчених фахівців з важливих організаційно-виробничих напрямків діяльності бізнесу, неефективна робота служби економічної безпеки;

- незадовільний стан забезпечення збереження матеріальних цінностей, фінансових ресурсів та відомостей, що становлять комерційну, банківську чи іншу таємницю;

- низький організаційний рівень захисту комп'ютерних систем від несанкціонованого доступу тощо.

Зовнішні загрози виникають у зв'язку з несприятливими для функціонування суб'єктів господарювання змінами факторів зовнішнього середовища. Це, наприклад:

- надзвичайні ситуації природного, соціального та техногенного характеру;

- макроекономічні потрясіння (економічні кризи, висока інфляція, несприятлива ринкова кон'юнктура ринку тощо);

- несприятливі зміни в політичній ситуації;

- необґрунтоване законодавче обмеження діяльності;

– інтенсивна, в тому числі й недобросовісна конкуренція (промислове шпигунство, переманювання конкурентами працівників підприємства, які володіють комерційною таємницею, прямий підкуп працівників підприємства представниками конкурентів, компрометація діяльності підприємства, керівників та окремих працівників, укладення фіктивних цивільно-правових угод тощо);

– протиправні дії кримінальних структур (шантаж персоналу підприємства, викрадення інформації або заволодіння нею через шахрайство, погрози фізичних розправ над працівниками фірми та їх близькими, пограбування і розбійні напади тощо);

– намагання третіх осіб заволодіти контрольним пакетом акцій та ін.

Слід зазначити, що джерела внутрішніх загроз певною мірою знаходяться під контролем керівників бізнесу, джерела ж зовнішніх загроз знаходяться поза межами необхідного впливу, що зумовлює необхідність прогнозування та виявлення саме зовнішніх загроз, а також вживання заходів щодо мінімізації їх негативного впливу на діяльність бізнесу.

Основними зовнішніми загрозами для бізнесу є: високий рівень тіньової економіки, зростання інфляції та дефіциту бюджету, зменшення валового нагромадження основного капіталу, зростання безробіття, несприятливий інвестиційний клімат, надмірно високий рівень державного боргу, неконтрольовані міграційні процеси, політична нестабільність, економічна ситуація, що склалася в країні. тощо Удосконалення існуючих та розробка нових механізмів стратегічного управління економічною безпекою України матиме визначальний вплив на підвищення конкурентоспроможності та загальної життєздатності національної економіки, а отже і на економічну безпеку бізнесу [8].

На сьогодні найсуттєвішою зовнішньою загрозою є війна в Україні. Основна частина коштів країни направлена саме на цю проблему. Економіка України зазнає колосальних збитків від російської збройної агресії, й наразі ці втрати оцінити важко, адже війна триває.

Залежно від обумовленості загрози поділяють на суб'єктивні та об'єктивні. Суб'єктивні загрози виникають внаслідок неефективного функціонування самого бізнесу в цілому або окремих його підрозділів чи персоналу (насамперед керівників та менеджерів). Часто вони викликані навмисними чи ненавмисними діями окремих працівників. Об'єктивними вважаються загрози, які виникають без участі та волі конкретної компанії чи окремих її працівників і не залежать від прийнятих рішень, дій керівників (стан кон'юнктури ринку, дії конкурентів і кримінальних структур, війни, надзвичайні катаклізми, негативний вплив органів державної влади тощо).

Зміст загрози як явища на поверхні проявляється в її формі, яка відображає способи зовнішнього вираження загрози, надаючи їй певної визначеності. У зв'язку з цим актуальним є розділення загроз економічній безпеці бізнесу за формою вираження. За цією ознакою можна виділити природні, екологічні, політичні, демографічні, соціальні, технологічні, економічні, фінансові, інституційні, інформаційні та інші загрози.

За рівнем сформованості виділяють потенційні та реальні загрози. Потенційна загроза являє собою зародження небезпеки, формування передумов, можливість заподіяння шкоди. Реальна загроза – це остаточно сформоване явище, коли одного чи кількох факторів або умов недостатньо для заподіяння шкоди. Такий розподіл загроз дозволяє передбачити можливість заподіяння шкоди економічній безпеці бізнесу на ранніх етапах. З появою реальної загрози перед системою забезпечення економічної безпеки бізнесу постає завдання створення умов, які б дали змогу зменшити гостроту загрози або змінити її на потенційну.

За характером дії загрози можна поділити на прямі та непрямі. Прямі загрози вказують на наявність безпосереднього причинно-наслідкового зв'язку між негативними факторами, що впливають на бізнес, і можливими наслідками їх реалізації. Вони також можуть містити повідомлення та попередження від інших суб'єктів про можливість заподіяння шкоди певним бізнес-інтересам.

Якщо немає прямого причинно-наслідкового зв'язку між впливом загрози та наслідками її здійснення, вона кваліфікується як непрям.

Загрози завжди є предметними та цілеспрямовані, маючи вектор напрямку на конкретний об'єкт. За видами об'єктів втручання визначають: загрози персоналу, фінансовим ресурсам, матеріальним ресурсам, інформації, діловій репутації тощо. Ідентифікація об'єктів загроз бізнесу є необхідною умовою та початковим етапом процесу забезпечення економічної безпеки бізнесу, оскільки дозволяє виявити та скласти перелік можливих загроз, які їм відповідають.

За суб'єктивним складом (носіями) загрози можна поділити на загрози з боку конкурентів, постачальників, кримінальних структур, органів державної влади, засобів масової інформації, власного персоналу тощо.

Важливим є поділ загроз за суб'єктивністю їх сприйняття: завищені, занижені, неусвідомлені, адекватні й уявні. Якщо оцінка негативних наслідків реалізації суб'єкту бізнесу об'єктивно існуючої загрози відповідає дійсності, то така загроза визнається адекватною, якщо її наслідки переоцінені – завищена, якщо недооцінені – занижена. Крім того, деякі загрози можуть бути не враховані а, отже, і неусвідомлені особою, яка приймає рішення. Уявна загроза - це помилкова, надумана, штучно створена, тобто сформована без достатньої кількості реальних причин.

За можливістю прогнозування загрози поділяють на прогнозовані, ті які можна передбачити, спрогнозувати на рівні суб'єкта бізнесу та непередбачувані, ті які неможливо передбачити, оскільки вони мають складний, часто стихійний характер, невідомі джерела формування. В першу чергу це стосується всіх обставин непереборної сили (форс-мажорів).

Якщо є можливість передбачити виникнення загрози та визначити ймовірність, з якою вона може реалізуватися та негативно вплинути на економічну діяльність, то залежно від рівня такої ймовірності загрози можна поділити на малоїмовірні (майже ніколи не реалізуються), ймовірні (можливо реалізуються) і дуже ймовірний. (швидше за все реалізуються).

Залежно від наслідків загрози поділяють на загальні та локальні. Загальні загрози впливають на бізнес-діяльність в цілому, а локальні – на окремі об'єкти (підрозділи, ресурси, види діяльності).

За розміром очікуваних збитків, загрози поділяють на катастрофічні, значні та незначні загрози. Катастрофічні загрози призводять до руйнування внутрішнього потенціалу самого бізнесу, що може призвести до припинення його діяльності. Загрози значного масштабу завдають бізнесу збитків, які суттєво впливають на його діяльність, дуже погіршують його фінансово-економічний стан і потребують для ліквідації їх дій значних трудових, матеріальних, фінансових та інших ресурсів. Наслідки ж реалізації незначних загроз істотно не позначаються на бізнес-діяльності і не впливають на його стратегічну позицію на ринку.

Наведена класифікація загроз не є вичерпною, оскільки ознак і критеріїв їх класифікації може бути багато. Водночас це дозволяє отримати загальне уявлення про складність та численність можливих загроз функціонуванню суб'єкта бізнесу, які необхідно враховувати для забезпечення високого рівня їх економічної безпеки.

На сьогоднішньому етапі, значний вплив на економічну безпеку бізнесу в Україні, становлять зовнішні загрози. Основна з них – війна. Ця загроза зумовлює прояв низки інших загроз для економічної безпеки бізнесу і не тільки.

Окрім того, в Україні спостерігається енергетична криза, яка виникла внаслідок ракетних ударів з боку РФ. Через дефіцит електроенергії постала необхідність введення віялових та аварійних відключень, які торкнулися не тільки населення але і бізнесу.

Тож, український бізнес змушений працювати в мінливих умовах, які суттєво впливають на його економічну безпеку в цілому.

РОЗДІЛ 3

ОЦІНЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Енергетична сфера України та характеристика діяльності АТ «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО»

Сучасний світ важко уявити без електроенергії, що розуміє кожен.

Енергетика є однією із стратегічно важливих галузей економіки України. Від її безпечного, стабільного функціонування та сталого розвитку залежить життєдіяльність і якість більшості сфер життя суспільства, а також добробут громадян. Українська енергетика також має велике значення в глобальному вимірі, адже Україна відіграє важливу роль у забезпеченні енергетичної безпеки всього європейського континенту. Енергетична безпека є одним із найважливіших елементів національної безпеки та невід'ємною частиною енергетичної безпеки Європи.

За останні місяці енергетична інфраструктура України суттєво постраждала через масові ракетні удари з боку росії. На сьогоднішній момент близько 50% енергетичної інфраструктури України пошкоджено російськими ракетами і не тільки. Внаслідок таких обстрілів було введено графіки аварійних та погодинних відключень для стабілізації потужності електроенергії в енергосистемі. Влада почала закликати громадян до економії електроенергії, а українці почали масово скуповувати генератори, павербанки, ліхтарики тощо. Більше того, через відсутність електроенергії деякий час, українці були змушені жити без води та тепла. Адже були зупинені водяні насоси, котельні тощо.

Пошкодження енергетичної інфраструктури суттєво вплинуло і на роботу підприємств та бізнесу в цілому, починаючи з маленьких магазинів, закінчуючи великими виробничими підприємствами чи фінансовими організаціями. Через дефіцит електроенергії, було зупинено низку працюючих електростанцій. Така ситуація призвела до збитків не тільки в енергетичній сфері, а і у всьому українському бізнесі.

Від ракетних ударів енергетична інфраструктура постраждала у більшості регіонів України.

Внаслідок збройної агресії росії збитки АТ "Миколаївобленерго" сягнули 1 мільярда гривень.

Житомиробленерго внаслідок атак російських військ зазнав мінімум 2,5 мільйона гривень збитків.

У Херсонобленерго за попередніми оцінками нанесена шкода становить 1,5-2 млрд грн.

Війна, розв'язана російським агресором в Україні, поглибила фінансову кризу в енергетичному секторі країни. Відсутність достатніх коштів для продовження діяльності стала загальною проблемою для всіх секторів української енергосистеми. Що особливо болюче позначилось на секторі відновлюваної енергетики. Перед національним сектором відновлюваної енергетики постало питання виживання всередині держави. Перш за все, це можна пояснити тим, що в перші дні війни зусилля держави були спрямовані на забезпечення стабільної роботи генерації базового навантаження та на надійну роботу української енергосистеми в ізольованому режимі, яка була від'єднана від мереж росії та білорусі 24 лютого 2022 року.

Втім, енергетики України кожного дня відновлюють енергетичну систему. Ремонтні бригади працюють цілодобово над відновленням понівеченої інфраструктури, щоб повернути світло українцям.

Енергетичну ситуацію у країні контролюють два ключових суб'єкти – це оператор системи передачі, роль якого в Україні покладено на НЕК «УКРЕНЕРГО», та оператори системи розподілу, роль яких здійснюють обленерго. Перелік обленерго України наведено у Додатку І.

У полтавській області оператором системи розподілу є Акціонерне Товариство «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО».

Скорочена назва Товариства – АТ «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО».

Адреса Товариства: Україна, 36022, м. Полтава, вул. Старий Поділ, буд. 5.

Офіційна сторінка в інтернеті: www.poe.pl.ua

Адреса електронної пошти: kanc01@poe.pl.ua

Організаційно-правова форма – Акціонерне товариство.

Код АТ «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО» за ЄДРПОУ 00131819.

АТ «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО» надає послуги з розподілу електричної енергії, що підтверджено ліцензією НКРЕКП (Постанова НКРЕКП від 16.11.2018 р. № 1442). Товариство відповідає за безпечну, надійну та ефективну експлуатацію, технічне обслуговування та розвиток системи розподілу.

Товариство обслуговує 39 284,05 км повітряних ліній електропередач напругою 0,4–150 кВ, 1 952,05 км кабельних ліній 0,4–110 кВ, 207 підстанцій напругою 35–150 кВ, 9 988 ТП і РП.

АТ «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО» побудоване на приватній формі власності та здійснює діяльність у відповідності зі Статутом.

Статутний капітал компанії становить 55 млн 240 тис. грн., його розділено на 220 960 000 шт. простих іменних акцій, номінальною вартістю – 0,25 грн. Загальна кількість акціонерів – 8 622, з них юридичних осіб – 56.

Структура Товариства.

АТ «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО» - це мережа з 4 об'єданих філій, до кожної з яких віднесена певна кількість ділянок, з центральним офісом у м. Полтава.

– Кременчуцька об'єднана філія: Великокохнівська ділянка, Глобинська ділянка, Кобеляцька ділянка, Козельщинська ділянка, Комсомольська ділянка, Семенівська ділянка;

– Лубенська об'єднана філія: Гребінківська ділянка, Оржицька ділянка, Пирятинська ділянка, Хорольська ділянка, Чорнухівська ділянка;

– Миргородська об'єднана філія: Гадяцька ділянка, Зіньківська ділянка, Красногорівська ділянка, Лохвицька ділянка, Шишацька ділянка;

– Полтавська об'єднана філія: Диканська ділянка, Карлівська ділянка, Котелевська ділянка, Машівська ділянка, Новосанжарська ділянка, Решетилівська ділянка, Чутівська ділянка, Полтавська ділянка районних електромереж

Вищим органом управління АТ «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО» є загальні збори акціонерів. Керівними органами є Наглядова рада, Правління Товариства та ревізійна комісія.

До складу Правління АТ «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО» у 2022 році входять:

Голова Правління – Стройний Руслан Вікторович;

Фінансовий директор Товариства – Дубініна Наталя Вікторівна;

Заступник Голови Правління – Андрієвський Сергій Геннадійович.

Заступник Голови Правління з фін. питань – Мартинюк Сергій Іванович;

Заступник Фінансового директора – Чернявський Ігор Борисович;

Радник Голови Правління – Беліченко Ярослав Володимирович

Виробничі служби, цехи та відділи поділено за напрямками роботи:

- підрозділи з дистрибуції;
- підрозділи з розподілу електроенергії;
- сервісний центр обслуговування клієнтів;
- підрозділи з капітального будівництва та інвестицій;
- підрозділи з забезпечення діяльності;
- підрозділи з захисту активів;
- підрозділи по роботі з персоналом;
- підрозділи з охорони праці;
- підрозділи з правової роботи;
- підрозділи з інформаційних технологій;
- фінансові підрозділи.

Діяльність АТ «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО» поширюється на всі сфери життя області, впливає на розвиток економіки, а також торкається інтересів кожного мешканця регіону. Щороку мережами підприємства передається більше 5,5 млрд кВт/год електричної енергії, і за цим показником товариство входить до десятки найбільш потужних енергопостачальних компаній держави. АТ «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО» постійно працює над покращенням ефективності роботи, кардинальним оновленням виробничих потужностей, підвищенням ділової репутації [52].

В ході своєї діяльності Товариство може піддаватися низці фінансових ризиків, серед яких ринковий ризик, кредитний ризик та ризик ліквідності. Загальна програма управління ризиками націлена на зведення до мінімуму потенційного негативного впливу на фінансові результати Товариства тих ризиків, які піддаються управлінню або не є профільними для діяльності Товариства.

Основним і пріоритетним видом діяльності Товариства у 2020 році був розподіл електричної енергії. Доходи, отримані за цим сегментом, становлять 90,76% від загальної суми отриманих доходів від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг).

Чистий дохід за даним сегментом становив 2 295 035 тис. грн.

Собівартість з розподілу електричної енергії становила 2 036 372 тис. грн.

Інші доходи формуються за рахунок інших видів діяльності: реалізація товарів, робіт та послуг. Ці доходи складають 9,24% від загальної суми отриманих доходів, тому розкриття інформації за даними сегментами не є доречним [9].

Якісне забезпечення споживачів АТ «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО» електричною енергією – основний напрям роботи Товариства. Підприємство має сучасний технічний потенціал, висококваліфікований персонал з багатим досвідом, який забезпечує безаварійну роботу. Діяльність компанії в першу чергу спрямована на зниження нормативних технологічних витрат електричної енергії та надання високоякісних послуг споживачам.

АТ «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО» здійснює розподіл електроенергії для 709 160 споживачів, з них:

- малих непобутових – 14 183;
- з договірною потужністю більше 50 кВт – 2 317;
- бюджетних установ та організацій – 1 656;
- побутових – 691 004 (індивідуальних – 689 712, колективних – 1 292).

Протягом 2020 року до мереж компанії надійшло 5 млрд 387 млн кВт·год електричної енергії, обсяг розподілу становив 4 млрд 960 млн кВт·год на загальну суму 2 млрд 754 млн грн. Рівень розрахунків споживачів та

постачальників за розподілену електричну енергію склав 98,2%. Обсяг технологічних втрат електричної енергії при її транспортуванні мережами АТ «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО» склав 415 млн кВт·год.

Таблиця 3.1

Структура споживання електричної енергії в розрізі груп споживачів
у 2019-2020 роках [52]

Група споживачів	2019 рік		2020 рік	
	тис. кВт*год	%	тис. кВт*год	%
Побутові (індивідуальні, колективні)	1 057 596	21,2	1 068 066	21,9
Малі непутові	305 063	6,1	339 918	6,8
Бюджетні установи	138 826	2,9	122 494	2,5
З договірною потужністю до 150 кВт	178 490	3,6	119 584	2,4
З договірною потужністю більше 150 кВт	3 298 104	66,2	3 292 024	66,4
ВСЬОГО:	4 978 079	100	4 960 086	100

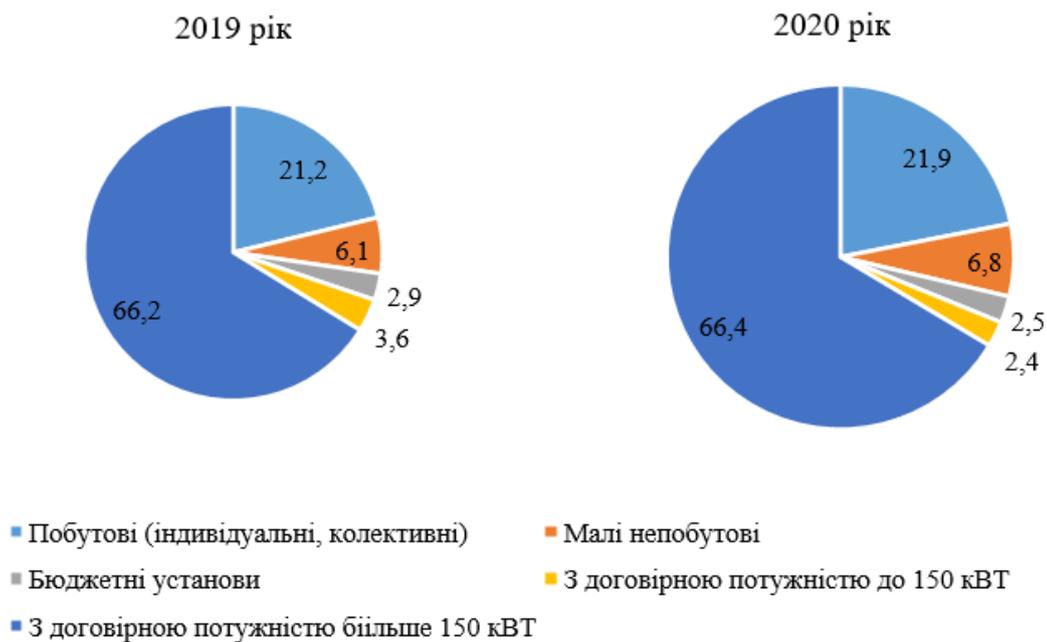

Рис. 3.1. Структура споживання електричної енергії в розрізі груп споживачів у 2019-2020 роках

*Складено автором на основі [52]

З рис. 3.1. можемо бачити, що у структурі споживання електричної енергії найбільшу частку займає група споживачів з договірною потужністю більше 150 кВт (66%). Група побутових (індивідуальних, колективних) споживачів структури споживання займає 21-22%, 6-7% припадає на групу малих

непобутових споживачів і 2-3% припадає на бюджетні установи та споживачів з договірною потужністю до 150 кВт. У 2020 році в порівнянні з 2019 роком суттєвих змін у структурі споживання електричної енергії в розрізі груп споживачів не відбулося.

АТ «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО» протягом 2019 року сплатило до державного та місцевих бюджетів 308 883,3 тис. грн, що порівняно з 2018 роком менше на 20 135,8 тис. грн. У 2020 році до державного та місцевих бюджетів було сплачено 384 569,6 тис. грн, що порівняно з 2019 роком більше на 75 686,3 тис. грн.

Таблиця 3.2

Сплата податків та зборів у 2018-2020 роках [52]

Види платежів	2018 рік	2019 рік	2020 рік
Податок на додану вартість	179 071,90	172 798,10	225 645,10
Податок на доходи фізичних осіб	123 236,60	121 292,70	142 877,10
Інші види платежів та зборів	26 710,60	14 792,50	16 047,40
Всього:	329 019,10	308 883,30	384 569,60

Рис. 3.2. Динаміка сплати податків та зборів у 2018-2020 роках

*Складено автором на основі [52]

Ефективна та успішна робота будь-якої компанії неможлива без професійних, висококваліфікованих кадрів. Тому одним з пріоритетів АТ «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО» є підтримка потенціалу трудового колективу

компанії, комплексна система мотивації та професійного розвитку співробітників.

У структурних підрозділах Товариства станом на 1.01.2021 року працювало 4 538 осіб: у філіях – 3 547 осіб, головному офісі – 991 особа (станом на 01.01.2020 року у структурних підрозділах Товариства працювало 4 380 осіб: у філіях – 3 422 особи, у головному офісі – 953 особи).

Середньоспискова чисельність за 2020 рік становить 4 349, що на 80 чоловік більше ніж у 2019 році.

АТ «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО» є стратегічно важливим підприємством, яке відноситься до об'єктів критичної інфраструктури. Забезпечуючи економічну безпеку окремого підприємства, а особливо такого як АТ «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО», зміцнюється економічна безпека країни в цілому. Тому оцінка та забезпечення його економічної безпеки є більш ніж доцільною та актуальною.

3.2. Аналіз індикаторів та оцінювання рівня економічної безпеки АТ «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО»

Для оцінювання економічної безпеки досліджуваного підприємства необхідно обрати ресурсно-функціональний підхід на основі методики комплексного оцінювання фінансового стану підприємства, яка спрямована на виявлення й аналіз проблем діяльності підприємства, оцінку поточного і перспективного стану, резервів потенціалу стійкого розвитку.

Методика інтегрального оцінювання рівня фінансово-економічної безпеки підприємства подана послідовністю таких етапів:

1. Формування, групування вихідної інформації для проведення комплексної оцінки фінансового стану за даними фінансової звітності.
2. Вибір індикаторів комплексного аналізу фінансового стану, який виконується з точки зору обґрунтування взаємозв'язку показників аналізу з результатами фінансово-економічної діяльності.

Вихідні дані для комплексного аналізу фінансового стану оцінки об'єднані в три групи:

- I група - показники платоспроможності:
- коефіцієнт критичної ліквідності;
  - коефіцієнт покриття;
  - забезпеченість оборотних активів власними оборотними засобами;
  - частка дебіторської заборгованості у власному капіталі й кредиторської заборгованості;
  - співвідношення чистих оборотних активів із чистими активами.
- II група - показники фінансової стійкості:
- коефіцієнт автономії;
  - коефіцієнт фінансової стійкості;
  - коефіцієнт фінансової залежності;
  - коефіцієнт інвестування;
  - коефіцієнт маневреності власного капіталу;
  - коефіцієнт співвідношення мобільних і іммобілізованих засобів.
- III група - показники ефективності фінансово-економічної діяльності:
- коефіцієнт трансформації;
  - рентабельність власного капіталу;
  - рентабельність продажу;
  - рентабельність активів підприємства.

3. Оцінка динаміки ключових показників для обґрунтування взаємозв'язку індикаторів комплексного аналізу з результатами фінансово-економічної діяльності передбачає розрахунок індексів розвитку на основі фактичних даних і використання даних ретроспективного аналізу.

Аналіз фінансового стану рекомендовано виконувати за трьома напрямками: платоспроможність, фінансова стійкість, ефективність фінансово-економічної діяльності.

4. Розрахунок відхилень Δ_{ij} фактичних показників аналізованого періоду від порогових значень. Якщо фактичне значення показника перевищує

порогове, відхилення буде позитивне, рівняння значень приведе до нульового відхилення. При перевищенні порогового значення над фактичним відхилення матиме від'ємну величину. Аналіз отриманих відхилень дає можливість установити сильні й слабкі сторони фінансово- економічної діяльності підприємства.

5. Розрахунок співвідношення фактичних показників із пороговими значеннями

$$y_{ij} = g_{ij} / g_{ij}^*, i=1, r, j=1, u, \quad (3.1)$$

де g_{ij}^* - порогове значення кожного показника] - і групи;

g_{ij} - фактичне значення і-го показника] - і групи;

r - кількість показників;

u - кількість груп.

6. Розрахунок інтегрованої оцінки і-го коефіцієнта в групі як добутку вагомості показника в групі та співвідношення і-го показника]-ї характеристики і порогового значення

$$I_j = q_{ij} * y_{ij}, i = 1, r, j = 1, u, \quad (3.2)$$

7. Розрахунок інтегрованої оцінки j-ї групи як середньозваженого за формулою

$$G_j = \sum q_{ij} * y_{ij}, \quad (3.3)$$

де G_j - оцінка і - і групи;

q_{ij} — вагомість і-го показника;

y_{ij} — співвідношення і-го показника j-ї характеристики і порогового значення.

8. Формування інтегральної комплексної оцінки з урахуванням вагомості груп і даних, отриманих на 7 етапі.

$$\text{Комплексна оцінка} = \quad (3.4)$$

= комплексна оцінка I групи (значимість групи x значення інтегрованої оцінки групи) + комплексна оцінка II групи (значимість групи x значення інтегрованої оцінки групи) + комплексна оцінка III групи (значимість групи x значення інтегрованої оцінки групи).

Оптимальними є значення показника більші або ті, що дорівнюють рівне 1.

Таблиця 3.3

Результати комплексної оцінки фінансового стану
АТ «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО» за 2018 рік

Групи оцінки	Значимість групи	Показники	Фактичне значення показника	Порогове значення показника	Відхилення від порогового значення	Відношення фактичних і порогових значень	Вагомість показників у групі	Інтегрована оцінка коефіцієнта в групі	Інтегрована оцінка групи	Комплексна оцінка групи
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
-	-	-	-	-	ст.5 - ст.4	ст.4/ст.5	-	ст.7*ст.8	∑ст.9 за групами оцінки	ст.2* ст.10
I група - «Платоспроможність»	0,4	Коеф. критичної ліквідності	0,68	0,8	0,12	0,85	0,32	0,27	0,57	0,23
		Коеф. покриття	1,06	2	0,94	0,53	0,22	0,12		
		Коеф. забезпеченості оборотних активів власними оборотними засобами	-0,13	0,5	0,63	-0,27	0,18	-0,05		
		Коеф. співвідношення дебіторської заборгованості у власному капіталі й кредиторській заборгованості	1,02	1	-0,02	1,02	0,24	0,24		
		Коеф. співвідношення чистих оборотних активів з чистими активами	-0,13	0,3	0,43	-0,43	0,04	-0,02		
II - група «Фінансова стійкість»	0,3	Коеф. автономії	0,48	0,5	0,02	0,96	0,19	0,18	0,95	0,29
		Коеф. фінансової стійкості	0,48	0,7	0,22	0,69	0,08	0,05		
		Коеф. фінансової залежності	2,09	2	-0,09	1,04	0,08	0,08		
		Коеф. інвестування	0,89	1	0,11	0,89	0,26	0,23		
		Коеф. маневреності власного капіталу	-0,13	0,5	0,63	-0,26	0,15	-0,04		
		Коеф. співвідношення мобільних і іммобілізованих засобів	1,85	1	-0,85	1,85	0,24	0,44		
III - група «Ефективність фінансово-економічної діяльності»	0,3	Коеф. трансформації	6,39	1,5	-4,89	4,26	0,24	1,02	9,48	2,84
		Рентабельність власного капіталу	0,03	0,2	0,17	0,17	0,28	0,05		
		Рентабельність продажів	0,99	0,2	-0,79	4,93	0,24	1,18		
		Рентабельність чистих активів	3,01	0,1	-2,91	30,12	0,24	7,23		
	∑=1	Комплексна оцінка								3,36

Відповідно, проведеному комплексному аналізу АТ «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО» за 2018 рік його оцінка склала 3,36.

Із групи показників платоспроможності нормі відповідає лише коефіцієнт співвідношення дебіторської заборгованості у власному капіталі й кредиторській заборгованості. Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними оборотними засобами та коефіцієнт співвідношення чистих оборотних активів з чистими активами мають від'ємне значення, внаслідок від'ємного значення власного оборотного капіталу. Якщо значення показника від'ємне, то в компанії недостатньо коштів для забезпечення безперебійної діяльності за рахунок постійних фінансових ресурсів. Це створює ризик втрати ліквідності і стійкості.

Усі показники фінансової стійкості майже в нормі, окрім коефіцієнта маневреності власного капіталу, який має від'ємне значення. Це свідчить про те, що власний капітал і кошти, залучені на довгостроковій основі, спрямовані на фінансування необоротних засобів, тому для фінансування оборотних активів необхідно звертатися до позичкових джерел фінансування. Це веде до зниження фінансової стійкості. При низькому значенні показника необхідно працювати в напрямку збільшення частки власних ресурсів. Це дозволить збільшити суму власних оборотних коштів, що призведе до збільшення значення показника.

У показниках ефективності фінансово-економічної діяльності, нормі не відповідає лише коефіцієнт рентабельності власного капіталу.

Показники фінансово-економічної діяльності – це рентабельність. Рентабельність означає прибутковість, або дохідність виробництва і реалізації всієї продукції (товарів, робіт та послуг) чи окремих видів її, дохідність підприємств, організацій, установ у цілому як суб'єктів господарювання.

Таким чином, усі показники платоспроможності позитивно вплинули на отриману оцінку, та складають: 0,23 – за платоспроможність, 0,29 – за фінансову стійкість та 2,84 – за ефективність фінансово-економічної діяльності.

Таблиця 3.4

Результати комплексної оцінки фінансового стану
АТ «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО» за 2019 рік

Групи оцінки	Значимість групи	Показники	Фактичне значення показника	Порогове значення показника	Відхилення від порогового значення	Відношення фактичних і порогових значень	Вагомість показників у групі	Інтегрована оцінка коефіцієнта в групі	Інтегрована оцінка групи	Комплексна оцінка групи
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
-	-	-	-	-	ст.5 - ст.4	ст.4/ст.5	-	ст.7*ст.8	∑ст.9 за групами оцінки	ст.2*ст.10
I група - «Платоспроможність»	0,4	Коеф. критичної ліквідності	0,30	0,8	0,50	0,38	0,32	0,12	0,03	0,01
		Коеф. покриття	0,66	2,0	1,34	0,33	0,22	0,07		
		Коеф. забезпеченості оборотних активів власними оборотними засобами	-0,96	0,5	1,46	-1,93	0,18	-0,35		
		Коеф. співвідношення дебіторської заборгованості у власному капіталі й кредиторській заборгованості	1,05	1,0	-0,05	1,05	0,24	0,25		
		Коеф. співвідношення чистих оборотних активів з чистими активами	-0,52	0,3	0,82	-1,72	0,04	-0,07		
II - група «Фінансова стійкість»	0,3	Коеф. автономії	0,49	0,5	0,01	0,98	0,19	0,19	0,66	0,20
		Коеф. фінансової стійкості	0,49	0,7	0,21	0,70	0,08	0,06		
		Коеф. фінансової залежності	2,05	2,0	-0,05	1,02	0,08	0,08		
		Коеф. інвестування	0,66	1,0	0,34	0,66	0,26	0,17		
		Коеф. маневреності власного капіталу	-0,52	0,5	1,02	-1,03	0,15	-0,15		
		Коеф. співвідношення мобільних і іммобілізованих засобів	1,35	1,0	-0,35	1,35	0,24	0,32		
III - група «Ефективність фінансово-економічної діяльності»	0,3	Коеф. трансформації	2,76	1,5	-1,26	1,84	0,24	0,44	-44,94	-13,48
		Рентабельність власного капіталу	-0,13	0,2	0,33	-0,66	0,28	-0,18		
		Рентабельність продажів	-12,32	0,2	12,52	-61,60	0,24	-14,78		
		Рентабельність чистих активів	-12,67	0,1	12,77	-126,74	0,24	-30,42		
	∑=1	Комплексна оцінка								-13,27

У 2019 році ситуація різко погіршується у порівнянні з 2018 роком. Це пов'язано із відокремленням зі складу АТ «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО» постачальника електроенергії ТОВ «ПОЛТАВАЕНЕРГОЗБУТ» наприкінці 2018 року, яке спричинило зменшення прибутків.

Комплексна оцінка у 2019 році склала -13,27, що на 16,63 менше ніж у 2018 році. Тобто в політиці Товариства відбулися зміни і компанія переживає не найкращі часи. На від'ємне значення комплексної оцінки вплинуло від'ємне значення 3 групи - показників ефективності фінансово-економічної діяльності. Це пов'язано із тим, що результатом діяльності АТ «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО» у 2019 був збиток.

Також у 2019 році в порівнянні з 2018 роком комплексна оцінка групи показників платоспроможності знизилася до 0,1. Низька платоспроможність унеможливорює здійснення нормального виробничого процесу та здійснення інвестицій, позбавляє можливостей залучення додаткових фінансових ресурсів внаслідок низької довіри кредиторів та інших контрагентів, зумовлює додаткові непродуктивні витрати.

Комплексна оцінка показників фінансової стійкості у 2019 році зменшилася на 0,09 у порівнянні з 2018 роком. Нормі не відповідає лише показник маневреності власного капіталу, який має від'ємне значення. Також можна зазначити, що коефіцієнт фінансової стійкості нижче норми. Для підвищення показника можна працювати в двох напрямках:

1. Збільшення суми власного капіталу;
2. Збільшення суми довгострокових позикових коштів.

Заходами по першому напрямку можуть бути: реінвестування прибутку, додаткова емісія акцій і т.д. Заходами за другим напрямком можуть бути: емісія облігацій (на період більше року), отримання кредиту від банку, отримання кредитних коштів від інших підприємств і т.д.

Таким чином, усі показники платоспроможності по різному вплинули на отриману оцінку, та складають: 0,01 – за платоспроможність, 0,2 – за фінансову стійкість та -13,48 – за ефективність фінансово-економічної діяльності.

Таблиця 3.5

Результати комплексної оцінки фінансового стану
АТ «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО» за 2020 рік

Групи оцінки	Значимість групи	Показники	Фактичне значення показника	Порогове значення показника	Відхилення від порогового значення	Відношення фактичних і порогових значень	Вагомість показників у групі	Інтегрована оцінка коефіцієнта в групі	Інтегрована оцінка групи	Комплексна оцінка групи
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
-	-	-	-	-	ст.5 - ст.4	ст.4/ст.5	-	ст.7*ст.8	$\sum$ ст.9 за групами оцінки	ст.2*ст.10
I група - «Платоспроможність»	0,4	Коеф. критичної ліквідності	0,64	0,8	0,16	0,81	0,32	0,26	0,57	0,23
		Коеф. покриття	0,69	2,0	1,31	0,35	0,22	0,08		
		Коеф. забезпеченості оборотних активів власними оборотними засобами	-0,44	0,5	0,94	-0,89	0,18	-0,16		
		Коеф. співвідношення дебіторської заборгованості у власному капіталі й кредиторській заборгованості	1,77	1,0	-0,77	1,77	0,24	0,42		
		Коеф. співвідношення чистих оборотних активів з чистими активами	-0,19	0,3	0,49	-0,62	0,04	-0,02		
II - група «Фінансова стійкість»	0,3	Коеф. автономії	0,63	0,5	-0,13	1,26	0,19	0,24	0,86	0,26
		Коеф. фінансової стійкості	0,63	0,7	0,07	0,90	0,08	0,07		
		Коеф. фінансової залежності	1,60	2,0	0,40	0,80	0,08	0,06		
		Коеф. інвестування	0,84	1,0	0,16	0,84	0,26	0,22		
		Коеф. маневреності власного капіталу	-0,19	0,5	0,69	-0,38	0,15	-0,06		
		Коеф. співвідношення мобільних і іммобілізованих засобів	1,35	1,0	-0,35	1,35	0,24	0,32		
III - група «Ефективність фінансово-економічної діяльності»	0,3	Коеф. трансформації	4,89	1,5	-3,39	3,26	0,24	0,78	1,55	0,47
		Рентабельність власного капіталу	0,23	0,2	-0,03	1,17	0,28	0,33		
		Рентабельність продажів	0,10	0,2	0,10	0,52	0,24	0,13		
		Рентабельність чистих активів	0,13	0,1	-0,03	1,32	0,24	0,32		
	$\sum=1$	Комплексна оцінка								0,95

Відповідно, проведеному комплексному аналізу АТ «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО» за 2020 рік його оцінка склала 0,95.

Майже усі показники платоспроможності не відповідають нормативному значенню, окрім коефіцієнта співвідношення дебіторської заборгованості у власному капіталі й кредиторській заборгованості. Тобто на АТ «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО» є проблеми із можливістю і здатністю своєчасно і повністю виконувати свої фінансові зобов'язання.

Майже усі показники фінансової стійкості у 2018 році близькі до норми. Проблеми спостерігаються тільки з коефіцієнтом маневреності власного капіталу, як і у попередніх роках.

У 3 групі «Ефективність фінансово-економічної діяльності» нормі не відповідає лише показник рентабельності продажів. Рентабельність продажів - є одним з найважливіших показників ефективності діяльності компанії. Цей коефіцієнт показує, яку суму операційного прибутку одержує підприємство з кожної гривні проданої продукції. Іншими словами, скільки залишається в підприємства після покриття собівартості продукції .

Таким чином, усі показники платоспроможності позитивно вплинули на отриману оцінку, та складають: 0,23 – за платоспроможність, 0,26 – за фінансову стійкість та 0,47 – за ефективність фінансово-економічної діяльності.

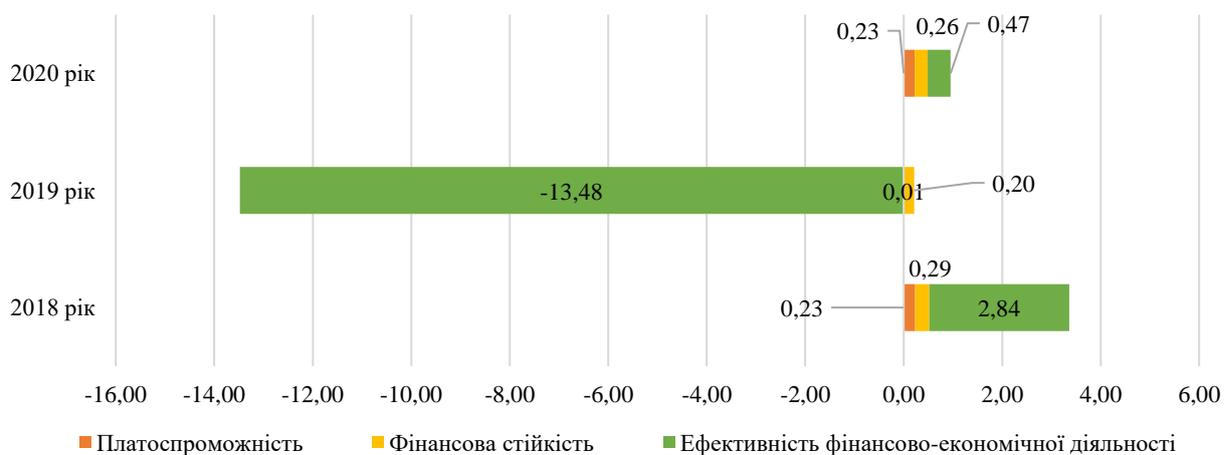

Рис. 3.3. Складові комплексної оцінки АТ «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО» за 2018-2020 роки

3.3. Вплив внутрішніх загроз економічній безпеці підприємства та оцінювання рівня його економічної дієздатності

З використанням індикаторного підходу та переліку індикаторів фінансово-економічної безпеки підприємства, що визначені в таблицях 3.3, 3.4 та 3.4 було виявлено реальні та потенційні внутрішні загрози фінансово-економічній безпеці підприємства, які представлені у таблиці 3.6. Це було здійснено за аналогією з ідентифікацією зовнішніх загроз шляхом порівняння фактичних показників з критичними.

Таблиця 3.6

Внутрішні загрози економічній безпеці АТ «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО»

<i>Реальні загрози</i>	<i>Потенційні загрози</i>
Нестача власних оборотних коштів	Проблемний стан платоспроможності
Перевищення поточних зобов'язань над оборотними активами	Перевищення дебіторської заборгованості над кредиторською
Недостатня частка власних ресурсів	Недостатня фінансова стійкість

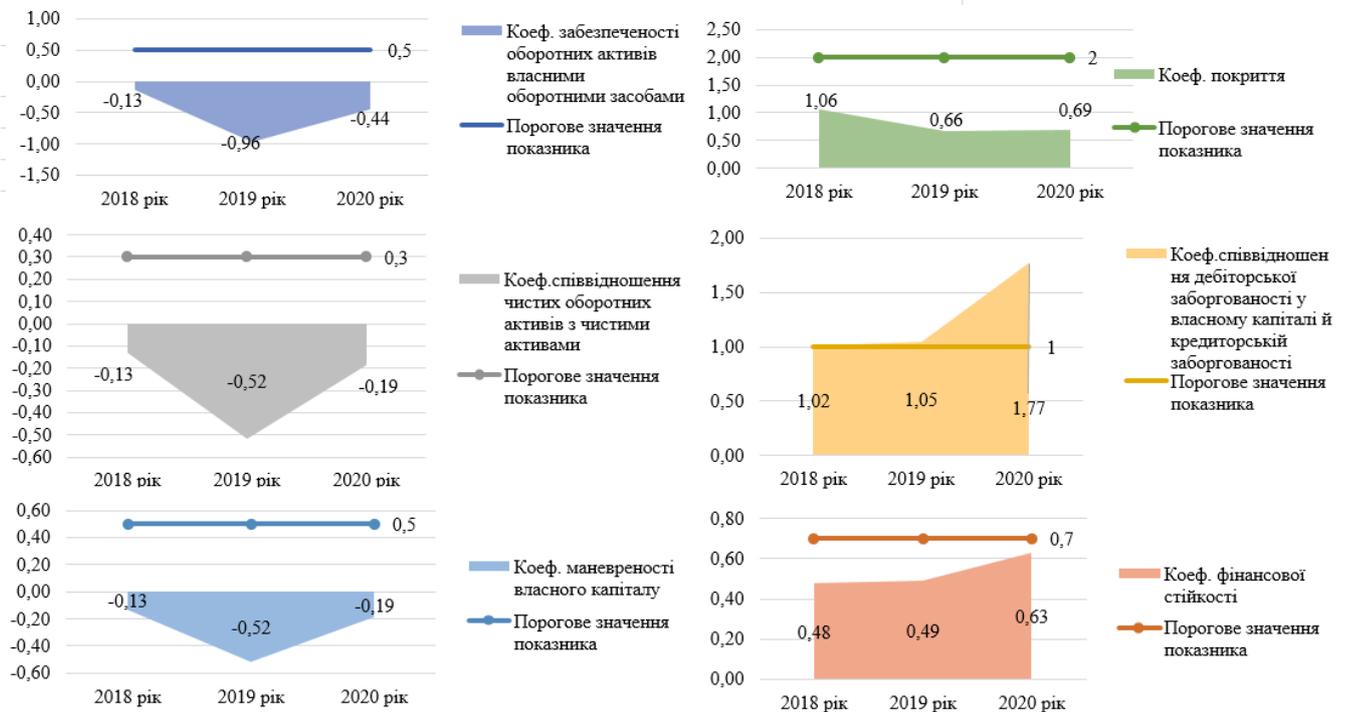

Рис. 3.4. Відхилення індикаторів, які сигналізують про реальні та потенційні внутрішні загрози для АТ «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО»

Як видно з рисунку 3.4 на виявлення внутрішніх загроз вплинули відхилення деяких показників груп платоспроможності та фінансової стійкості.

Так на нестачу власних оборотних коштів вказує коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними оборотними засобами. Протягом досліджуваного періоду коефіцієнт співвідношення чистих оборотних активів з чистими активами мав від'ємне значення, така ситуація сталася через перевищення поточних зобов'язань над оборотними активами. На проблемний стан платоспроможності та недостатню фінансову стійкість вказують коефіцієнти покриття та фінансової стійкості відповідно. Проблеми також спостерігаються з коефіцієнтом маневреності власного капіталу, який має від'ємне значення, що говорить про нестачу власних ресурсів.

Як видно з рисунку 3.4, протягом 2018-2019 років спостерігалася відносна рівновага дебіторської та кредиторської заборгованостей, на що вказує коефіцієнт співвідношення дебіторської заборгованості у власному капіталі до кредиторської заборгованості - це є гарною ознакою. Але у 2020 році значення цього коефіцієнта різко підвищується, це означає що дебіторська заборгованість майже удвічі перевищує кредиторську заборгованість, що тягне за собою проблеми з платоспроможністю.

Забезпечення економічної дієвості суб'єктів підприємництва полягає у проведенні розрахунків у фінансовій сфері, що мають на меті отримання відповіді на питання наскільки фінансово-економічний стан бізнесу стійкий відносно протидії ризику його банкрутства. Для цього застосовують відомі фінансові коефіцієнти Альтмана, Таффлера, Лісу та ін.

Так, вже стала класичною модель Альтмана, за якої коефіцієнт ймовірності банкрутства (Z) розраховується за допомогою п'яти показників, кожний з яких наділений коефіцієнтом вагомості, установленим на основі побудови регресійних моделей за допомогою статистичних методів:

$$Z = 1,2 K 1 + 1,4 K 2 + 3,3 K 3 + 0,6 K 4 + 1,0 K 5 , \quad (3.5)$$

де К 1 - власні оборотні активи / валюта балансу;

К 2 - нерозподілений прибуток / валюта балансу;

К 3 — прибуток до сплати відсотків і податків / валюта балансу;

К 4 — власний капітал (ринкова оцінка)/позиковий капітал;

К 5 — виручка від реалізації (чиста) /валюта балансу.

Таблиця 3.7

Ступінь ймовірності банкрутства на основі моделі Альтмана

Значення Z-рахунку	Ймовірності банкрутства
1,8 і менше	Дуже висока
Від 1,8 до 2,7	Висока
Від 2,71 до 2,9	Існує можливість
3,0 і вище	Дуже низька

Далі у таблиці 3.8 розраховано ступінь ймовірності банкрутства на основі моделі Альтмана.

Таблиця 3.8

Модель Е. Альтмана

№ п/п	Показники	Розрахунок	2018 рік	2019 рік	2020 рік
1	2	3	4	5	6
1.	Власні оборотні активи	p.1300-p.1695	-150 400	-461 886	1 350 867
2.	Нерозподілений прибуток	p.1420	732 628	481 585	760 468
3.	Прибуток до сплати відсотків і податків	p.2290+p.3355	306 338	79 962	303 107
4.	Власний капітал (ринкова оцінка)	p.1495	1 169 106	900 687	1 347 718
5.	Виручка від реалізації (чиста)	p.2000	7 607 272	2 203 541	2 528 819
6.	Валюта балансу	p.1300, p.1900	2 438 871	1 845 069	2 152 559
7.	Позиковий капітал	p.1595+p.1695	1 269 765	944 382	804 841
8.	K1	п.1/п.6	-0,06	-0,25	0,63
9.	K2	п.2/п.6	0,30	0,26	0,35
10.	K3	п.3/п.6	0,13	0,04	0,14
11.	K4	п.4/п.7	0,92	0,95	1,67
12.	K5	п.5/п.6	3,12	1,19	1,17
13.	Z	$1,2 * \text{п.8} + 1,4 * \text{п.9} + 3,3 * \text{п.10} + 0,6 * \text{п.11} + 1,0 * \text{п.12}$	4,43	1,97	3,89

Відповідно моделі Е. Альтмана у 2018 та 2020 роках вірогідність банкрутства АТ «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО» була дуже низькою, так як Z перевищувало значення 3 у ці роки. А ось у 2019 році вірогідність банкрутства

різко збільшилася до високої у порівнянні з 2018 роком. Це пов'язано із зниженням усіх факторів, які впливають на Z у 2019 році.

Іншим методичним підходом до оцінювання економічної дієздатності бізнесу є Модель Спрінгейта:

$$Z = 1,03 K 1 + 3,07 K 2 + 0,66 K 3 + 0,4 K 4, \quad (3.6)$$

де K1 - власні оборотні активи / валюта балансу;

K 2 - прибуток до сплати податків та процентів / валюта балансу;

K 3 - прибуток до сплати податків / поточні зобов'язання;

K 4 - виручка від реалізації / валюта балансу.

Якщо Z-показник < 0,862, то підприємство є потенційним банкрутом.

У таблиці 3.9 проведено оцінювання економічної дієздатності бізнесу за моделлю Спрінгейта.

Таблиця 3.9

Модель Спрінгейта

№ п/п	Показники	Розрахунок	2018 рік	2019 рік	2020 рік
1.	Власні оборотні активи	р.1300-р.1695	-150 400	-461 886	1 350 867
2.	Прибуток до сплати відсотків і податків	р.2290+р.3355	306 338	79 962	303 107
3.	Прибуток до сплати податків	р.2290	61 779	-291 151	303 102
4.	Виручка від реалізації (чиста)	р.2000	7 607 272	2 203 541	2 528 819
5.	Валюта балансу	р.1300, р.1900	2 438 871	1 845 069	2 152 559
6.	Позиковий капітал	р.1595+р.1695	1 269 765	944 382	804 841
7.	K1	п.1/п.5	-0,06	-0,25	0,63
8.	K2	п.2/п.5	0,13	0,04	0,14
9.	K3	п.3/п.6	0,05	-0,31	0,38
10.	K4	п.4/п.5	3,12	1,19	1,17
11.	Z	1,03*п.7+3,07*п.8+ 0,66*п.9+0,4*п.10	1,60	0,15	1,80

Згідно моделі Спрінгейта АТ «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО» у 2019 році є потенційним банкрутом, адже Z-показник < 0,862. Що кардинально відрізняється від ситуації у 2018 та 2020 роках, де Z-показник становив 1,60 та 1,80 відповідно.

Для оцінювання рівня економічної дієздатності бізнесу може використовуватися чотирифакторна модель прогнозу ризику банкрутства (R-

модель), яка має наступний вигляд:

$$R=8,38K_1 + K_2 + 0,054K_3+ 0,63K_4, \quad (3.7)$$

де K_1 - коефіцієнт відношення оборотних активів до загальної величини активів;

K_2 - коефіцієнт відношення чистого прибутку до величини власного капіталу;

K_3 - коефіцієнт відношення виручки від реалізації продукції до загальної величини активів;

K_4 - коефіцієнт відношення чистого прибутку до загальної величини витрат.

Розраховане значення інтегрального показника моделі порівнюють з нормативним значенням згідно таблиці 3.10.

Таблиця 3.10

Шкалування ймовірності банкрутства за чотирифакторною R-моделлю

Значення K (коефіцієнта ймовірності банкрутства)	Ймовірності банкрутства, %
Менше ніж 0	Максимальна (90-100)
0-0,18	Висока (60-80)
0,18-0,32	Середня (35-50)
0,32-0,42	Низька (15-20)
Більше ніж 0,42	Мінімальна (до 10)

Розрахунок цієї моделі наведено у таблиці 3.11.

Таблиця 3.11

Чотирифакторна R-модель

№ п/п	Показники	Розрахунок	2018 рік	2019 рік	2020 рік
1.	K_1	$p.1195/p.1300$	0,46	0,26	0,26
2.	K_2	$p.2350(p.2355)/p.1495$	0,07	-0,30	0,20
3.	K_3	$p.2000/p.1300$	3,12	1,19	1,17
4.	K_4	$p.2350(p.2355)/(p.2050+p.2130+p.2150+p.2180+p.2250+p.2270+p.2300)$	0,01	-0,10	0,11
5.	R	$8,38*K_1+K_2+0,054*K_3+0,63*K_4$	4,09	1,88	2,49

Згідно чотирифакторній моделі (R-моделі) АТ «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО» протягом 2018-2020 років мало мінімальну (до 10%) ймовірність банкрутства. А отже, рівень економічної дієздатності бізнесу був задовільним, згідно цієї моделію

За допомогою кореляційного та багатовимірною факторного аналізу встановлено, що важливу роль у зміні фінансового стану бізнесу відіграють показники, які використані в шестифакторній економіко-математичної моделі:

$$K=0,25x_1 + 0,1x_2 + 0,2x_3 + 0,25x_4 + 0,1x_5 + 0,1x_6, \quad (3.8)$$

де K - коефіцієнт ймовірності банкрутства;

x_1 - коефіцієнт відношення чистого збитку до власного капіталу;

x_2 - коефіцієнт відношення кредиторської заборгованості до дебіторської заборгованості;

x_3 - коефіцієнт відношення короткострокових зобов'язань до найбільш ліквідних активів;

x_4 - коефіцієнт відношення чистого збитку до обсягу реалізації продукції;

x_5 - коефіцієнт відношення позичкового капіталу до власного капіталу;

x_6 - коефіцієнт відношення суми активів до доходу.

Розраховані показники $x_1 - x_6$ порівнюють з нормативними значеннями ($x_1 = 0$; $x_2 = 1$; $x_3 = 7$; $x_4 = 0$; $x_5 = 0,7$; $x_6 = x_6$ в минулому періоді). Якщо, $K_{фактичне} > K_{нормативного}$, то ймовірність банкрутства є висока і навпаки.

Таблиця 3.12

Шестифакторна економіко-математична модель

№ П/П	Показники	Розрахунок	2018 рік	2019 рік	2020 рік
1.	x_1	$p.2355/p.1495$	0,00	-0,30	0,00
2.	x_2	$(p.1605+...+p.1650)/(p.1120+...+p.1155)$	1,16	3,03	1,53
3.	x_3	$p.1695/(p.1160+p.1165)$	48,48	15,65	3,91
4.	x_4	$p.2355/p.2050$	0,00	-0,13	0,00
5.	x_5	$(p.1595+p.1695)/p.1495$	1,09	1,05	0,60
6.	x_6	$p.1300/p.2000$	0,32	0,84	0,85
7.	K	$0,25*x_1+0,1*x_2+0,2*x_3+0,25*x_4+0,1*x_5+0,1*x_6$	9,95	3,51	1,08

Відповідно шестифакторній економіко-математичній моделі АТ «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО» найкращий стан мало у 2020 році, так як більшість коефіцієнтів були близькими до нормативних значень. А отже, у цьому році ймовірність банкрутства була дуже низькою.

У 2019 році, коли результатом діяльності підприємства був збиток, ймовірність банкрутства була дуже високою. На що вказує відхилення усіх фактичних значень показників від нормативних.

У 2018 році, зважаючи на співвідношення фактичних значень показників із нормативними, ймовірність банкрутства АТ «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО» відносно шестифакторній економіко-математичної моделі була середньою.

Для оцінювання рівня економічної безпеки суб'єктів підприємництва може використовуватись рейтингова модель діагностики банкрутства Р.С. Сайфуліна та Г.Г. Кадикова:

$$R = 2 * K_3 + 0,1 * K_{пл} + 0,08 * K_i + 0,45 K_m + K_{рвк}, \quad (3.9)$$

де K_3 - коефіцієнт забезпеченості власними коштами;

$K_{пл}$ - коефіцієнт поточної ліквідності;

K_i - інтенсивність обігу авансованого капіталу, яка характеризує обсяг реалізованої продукції, що приходить на 1 у. о. коштів, вкладених у діяльність підприємства;

K_m - коефіцієнт менеджменту, який характеризується відношенням прибутку від реалізації до величини виручки від реалізації;

$K_{рвк}$ - рентабельність власного капіталу (відношення балансового прибутку до власного капіталу).

Якщо рейтингове число R для підприємства є більшим за 1, то підприємство перебуває у задовільному стані, якщо менше за 1 - у незадовільному.

Таблиця 3.13

Модель Р.С. Сайфуліна та Г.Г. Кадикова

№ п/п	Показники	Розрахунок	2018 рік	2019 рік	2020 рік
1.	Коефіцієнт забезпеченості власними коштами (Кз)	$(p.1195-1695)/p.1195$	-0,13	-0,96	-0,44
2.	Коефіцієнт поточної ліквідності (Кпл)	$p.1195/p.1695$	1,06	0,66	0,69
3.	Інтенсивність обігу авансованого капіталу (Кі)	$p.2000/p.1300(p.1900)$	3,12	1,19	1,17
4.	Коефіцієнт менеджменту (Км)	$p.2090/p.2000$	0,04	0,04	0,18
5.	Коефіцієнт рентабельності власного капіталу (Крвк)	$p.2350(2355)/((p.1495_{пп}+p.1495_{кп})/2)$	0,03	-0,13	0,23
6.	R	$2*Kz+0,1*K_{пл}+0,08*Ki+0,45*K_{м}+K_{рвк}$	0,14	-1,87	-0,41

Відповідно моделі Р.С. Сайфуліна та Г.Г. Кадикова АТ «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО» протягом 2018-2020 років перебувало у незадовільному стані. На це вказує рейтингове число R, яке протягом досліджуваного періоду набуває значення меншого за 1.

Розширена факторна модель розрахунку коефіцієнта стійкості економічного зростання Г.О. Крамаренка має такий вигляд:

$$K_{СЕЗ} = K1 * K2 * K3 * K4 * K5 * K6 * K7, \quad (3.10)$$

де $K_{СЕЗ}$ - коефіцієнт стійкості економічного зростання;

$K1$ - частка прибутку, реінвестована у виробництво (чистий прибуток за мінусом виплачених дивідендів / чистий прибуток);

$K2$ - рентабельність реалізації (чистий прибуток / чиста виручка від реалізації);

$K3$ - оборотність власного оборотного капіталу (чиста виручка від реалізації / середній розмір власного оборотного капіталу);

$K4$ - забезпеченість власним оборотним капіталом (середній розмір власного оборотного капіталу / середній розмір оборотних активів);

$K5$ - коефіцієнт поточної ліквідності (середній розмір оборотних активів / середній розмір короткострокових зобов'язань);

К6 - частка короткострокових зобов'язань у капіталі підприємства (середній-розмір короткострокових зобов'язань / середній розмір капіталу);

К7 - коефіцієнт фінансової залежності (середній розмір капіталу / середній розмір власного капіталу).

Застосування багатofакторних моделей коефіцієнта стійкості економічного зростання дозволяє також спрогнозувати темпи розвитку підприємства, оцінити вплив кожного фактора на загальну стійкість економічного зростання.

Таблиця 3.14

Модель Г.О. Крамаренка

№ п/п	Показники	Розрахунок	2018 рік	2019 рік	2020 рік
1.	Частка прибутку реінвестована у виробництво (К1)	$(p.2350 (p.2355)-p.3355)/ p.2350 (p.2355)$	1,00	1,00	1,00
2.	Рентабельність реалізації (К2)	$p.2090/p.2000$	0,04	0,04	0,18
3.	Оборотність власного оборотного капіталу (К3)	$p.2000/(сер. сума ВОК)$	-8,03	-50,02	-6,22
4.	Забезпеченість власним оборотним капіталом (К4)	$[(p.1495пп+p.1495кп)/2]/ [(p.1195пп+p.1195кп)/2]$	0,95	1,30	2,17
5.	Коефіцієнт поточної ліквідності (К5)	$p.1195/p.1695$	1,06	0,66	0,69
6.	Частка короткострокових зобов'язань у капіталі підприємства (К6)	$[(p.1695пп+p.1695кп)/2]/ [(p.1900пп+p.1900кп)/2]$	0,55	0,52	0,44
7.	Коефіцієнт фінансової залежності (К7)	$[(p.1900пп+p.1900кп)/2]/ [(p.1495пп+p.1495кп)/2]$	2,09	2,05	1,78
8.	Коефіцієнт стійкості економічного зростання (Ксез)	$K1*K2*K3*K4*K5*K6*K7$	-0,37	-1,64	-1,31

На АТ «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО» коефіцієнт стійкості економічного зростання протягом 2018-2020 років має від'ємне значення. У 2018 році спостерігається негативне значення даного показника, а саме -0,37 зі збільшенням і досягненням ще більшого негативного значення до 2019 року, а саме -1,64. У 2020 році коефіцієнт стійкості економічного зростання становить -1,31. На таку ситуацію вплинуло від'ємне значення власного оборотного капіталу протягом 2018-2020 років, що вплинуло на в свою чергу на від'ємне

значення оборотності власного оборотного капіталу і в результаті в цілому на показник стійкості економічного зростання.

Таким чином за даними майже усіх досліджень АТ «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО» у 2018 та 2020 роках має низькі шанси банкрутства. А ось у 2019 році Товариство ризикувало стати банкрутом.

Відносно моделі Р.С. Сайфуліна та Г.Г. Кадикова АТ «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО» протягом 2018-2020 років перебувало у незадовільному стані.

Коефіцієнт економічного зростання протягом 2018-2020 років - низький. Така ситуація виникає через від'ємне значення власного оборотного капіталу. У 2019 році говорити про економічне зростання неможливо, адже результатом діяльності Товариства у цьому році був збиток.. Зниження показника у динаміці говорить про зниження потенціалу компанії і уповільнення зростання, така ситуація спостерігається у 2019 році. Від'ємне значення коефіцієнту економічного зростання вказує на деструктивні процеси в організації.

Так як причиною від'ємного значення коефіцієнту економічного зростання є від'ємне значення власного оборотного капіталу, а саме перевищення суми поточних зобов'язань над сумою оборотних активів у 2018-2020 роках, то працювати необхідно в напрямку підвищення суми оборотних активів АТ «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО». Адже власний оборотний капітал є «фінансовою подушкою», що теоретично дає можливість підприємству погасити всі або більшу частину своїх короткострокових зобов'язань. Якщо ж цей показник від'ємний, то підприємство не має фінансової можливості розрахуватися по своїм короткостроковим зобов'язанням вчасно.

РОЗДІЛ 4

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ЯК УМОВА ДІЯЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ ТА ЙОГО РОЗВИТКУ

4.1. Сучасний стан економічної безпеки бізнесу в умовах воєнного стану

Початок повномасштабного російського вторгнення став справжнім викликом для українського бізнесу. У той час як деякі компанії зіткнулися лише з перебоями в ланцюзі поставок, дефіцитом палива або зниженням попиту, інші зазнали матеріальних збитків або були змушені розпочати тривалий процес переміщення виробничих потужностей.

Лише за місяць війни український бізнес втратив більше, ніж за два роки пандемії. Але слід зауважити, що адаптація до війни відбулася швидше, ніж до пандемії COVID-19.

Спираючись на дослідження, проведені Центром розвитку інновацій, Офісом з розвитку підприємництва та експорту, національним проектом Дія.Бізнес, стратегічним агенством Advanter Group, щодо бізнесу в Україні під час повномасштабної воєнної агресії проти України. Можна зробити наступні висновки щодо сучасного стану економічної безпеки бізнесу в умовах війни [50].

Український бізнес поступово відновлює свою роботу, що демонструють українські підприємці, 70% підприємств працюють повністю або частково, а 15,6% не змінили обсяги робіт або навіть збільшили їх.

Також поступово зростає індекс активності бізнесу UBI (Ukrainian Business Index), значення якого станом на вересень 2022 року було на рівні 33.9 (зі 100 можливих). Індекс незначно виріс з червня 2022 року, але все ж таки його збільшення свідчить про початок оновлення робочих місць, створення товарних запасів та оновлення клієнтської бази. Попри це індекс активності бізнесу залишається на низькому рівні, що вказує на невпевненість бізнесу у швидкому

покращенні економічної ситуації, але зростання показника за останні місяці свідчить про зменшення негативних очікувань бізнесу.

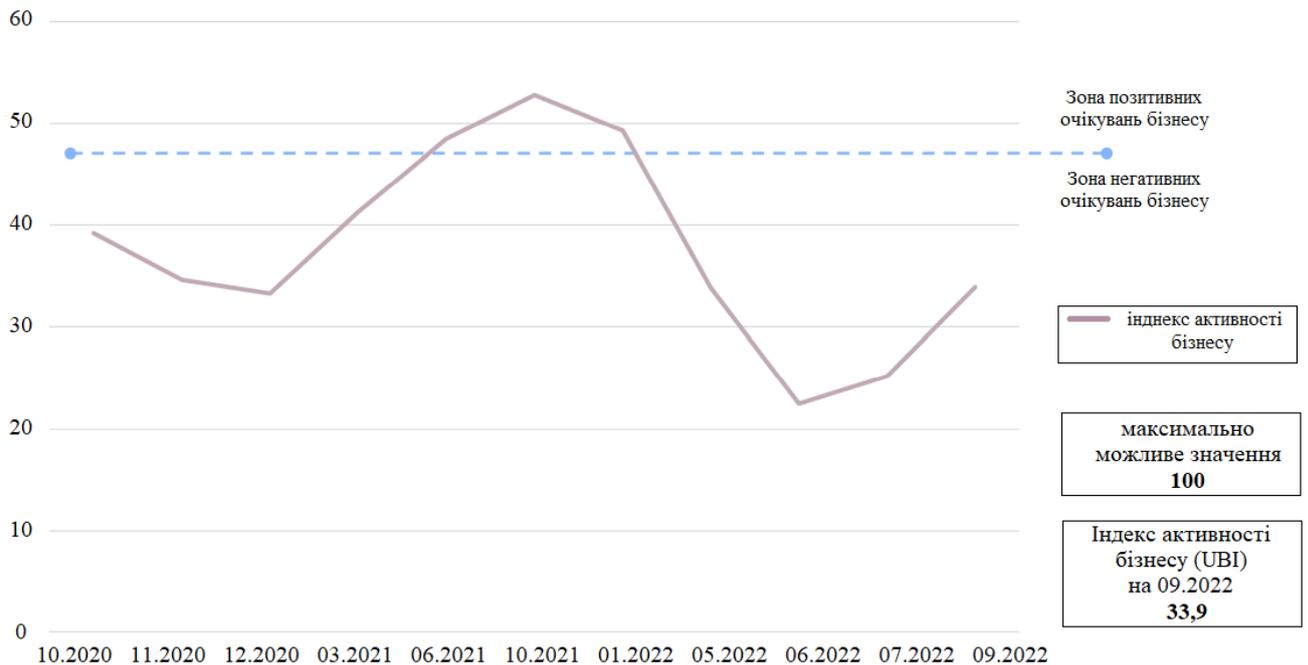

Рис.4.1. Індекс активності бізнесу (UBI) в Україні

*Побудовано за даними дослідження стану та потреб бізнесу в Україні [50]

Довідково: UBI показує активність бізнесу, його спроможність нарощувати товарооборот, створювати робочі місця. Якщо показник нижче 50 – це каже про негативні очікування бізнесу від подальшого розвитку подій.

Щодо стану бізнесу в Україні, у вересні 2022 року 33,8% підприємств повністю або майже повністю припинили роботу з 24 лютого. Це нижче показника червня, коли 46,8% підприємств залишалися повністю або майже не працюючими. Тобто можемо спостерігати позитивну тенденцію, щодо відновлення роботи підприємств. Тенденцію стану бізнесу в Україні по відношенню до 24 лютого наведено на рисунку 4.2 [50].

Очевидно, що мікро та малому бізнесу зараз складніше, аніж великим компаніям, адже їхній запас міцності значно менший. Крім того, оцінка власної фінансової стійкості підприємців в умовах воєнного часу закономірно погіршується. Водночас погіршується і їх економічна безпека в цілому.

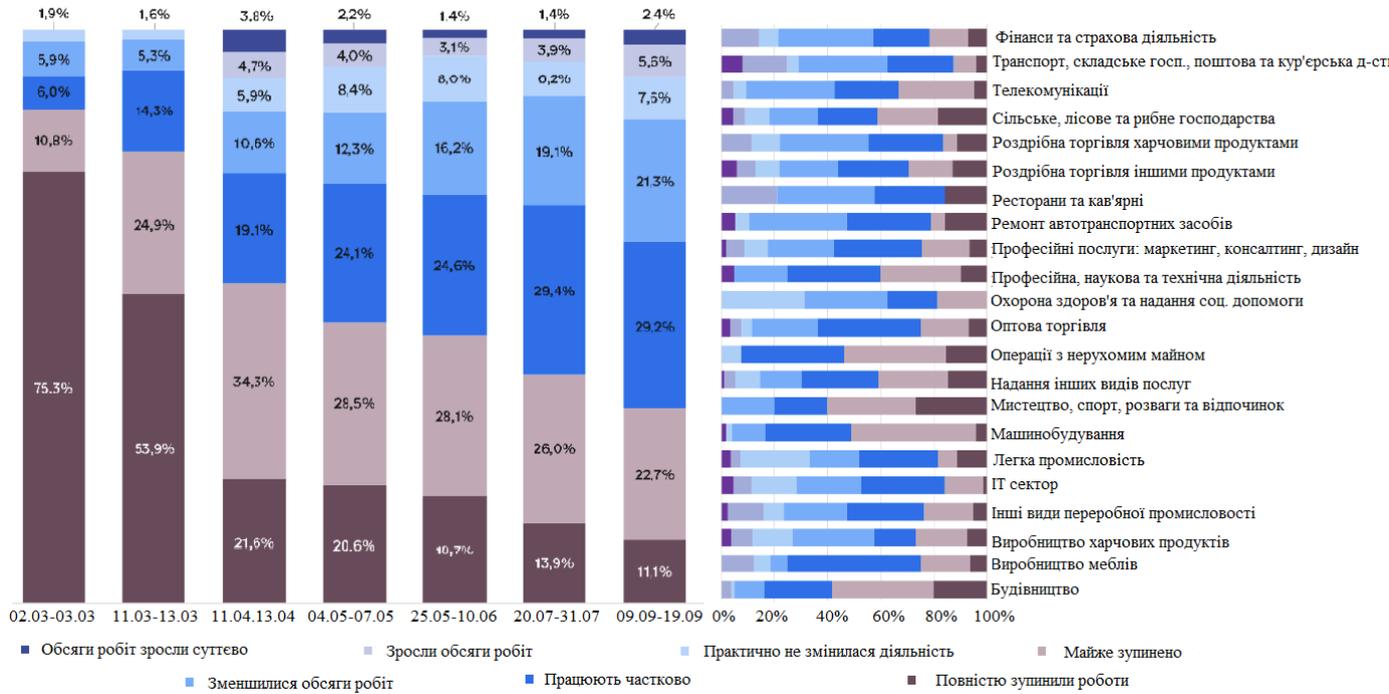

Рис. 4.2. Стан бізнесу по відношенню до 24 лютого в цілому та за галузями
 *Побудовано за даними дослідження стану та потреб бізнесу в Україні [50]

Український бізнес з початку повномасштабного вторгнення росії на територію України зазнав значних збитків та руйнувань. Згідно з опитуванням проведеним Міністерством цифрової трансформації, з початку війни загальні прямі втрати малого та середнього бізнесу станом на 24 лютого оцінюють у 85 мільярдів доларів.

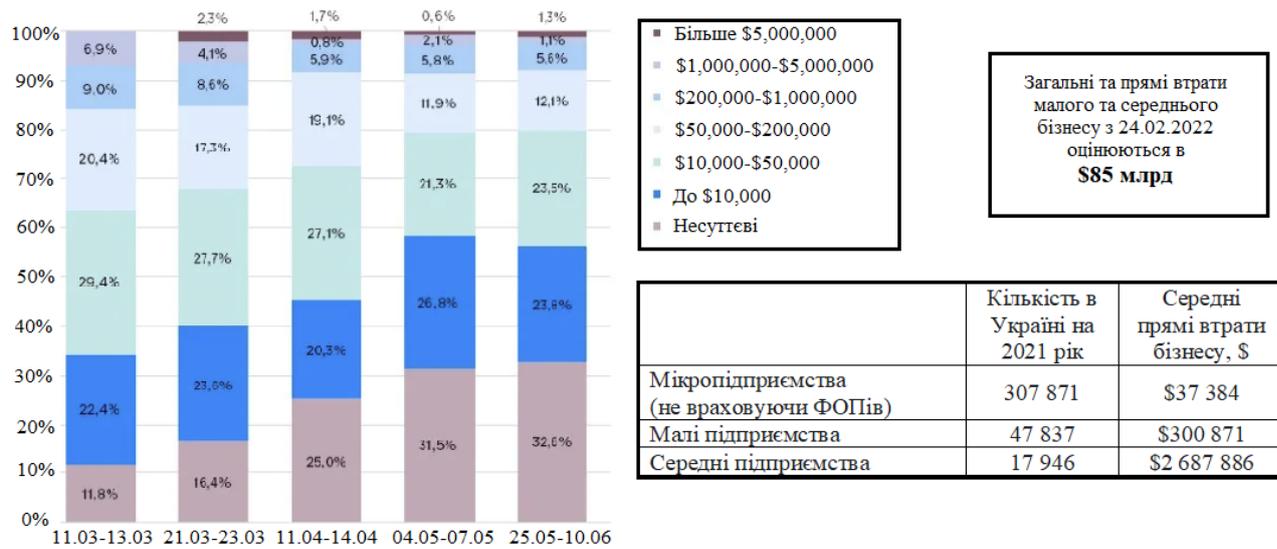

Рис. 4.3. Оцінка прямих втрат бізнесу з 24 лютого 2022 року
 *Побудовано за даними дослідження стану та потреб бізнесу в Україні [50]

При цьому, станом на вересень 2022 року, 44,6% бізнесу потребує фінансування розміром до 10 млн. грн., потребу в межах лімітів програми «0/5-7-9» має 92,8% бізнесу (рис. 4.4) [50].

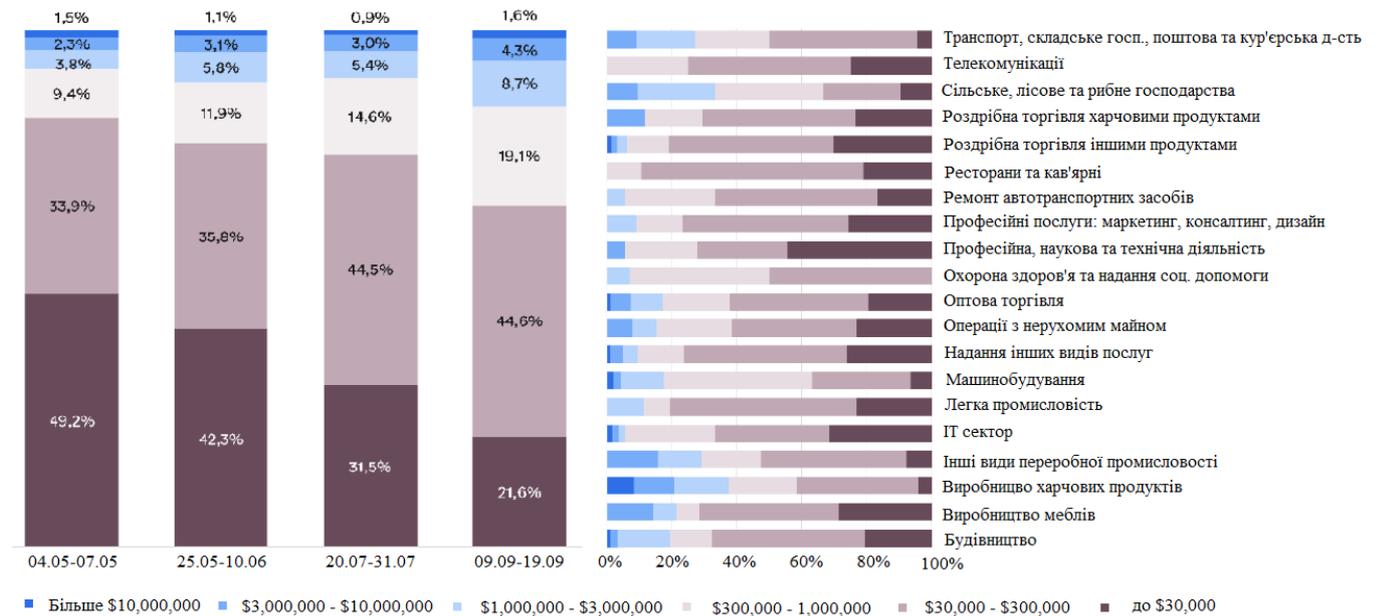

Рис. 4.4. Потреби бізнесу у фінансуванні в цілому та за галузями

*Побудовано за даними дослідження стану та потреб бізнесу в Україні [50]

Програма 0/5-7-9 – це державна кредитна програма під назвою «Доступні кредити 5-7-9%». Вона запроваджена за ініціативи Президента України та Прем'єр-Міністра України з метою спрощення доступу мікро та малого бізнесу до банківського кредитування.

У рамках програми діють три відсоткові ставки(залежно від дати заснування бізнесу та його розміру (річного обороту):

- 5% річних – якщо виручка до 25 млн грн і створюються мінімум 2 робочих місця протягом першого кварталу;
- 7% річних – для бізнесу з виручкою до 25 млн грн;
- 9% річних – для бізнесу з виручкою до 50 млн грн.

Щодо ситуації з персоналом. Частка персоналу порівняно з 23 лютим 2022 року на поточний момент становить 28% (в серпні цей показник був 24%). Це означає, що в цілому у бізнесі звільнено понад 1,300,000 осіб. При цьому рівень прихованого безробіття складає 18%.

Але, слід зауважити, що спостерігається тенденція найму нового персоналу (35% підприємств найняли з початку війни новий персонал).

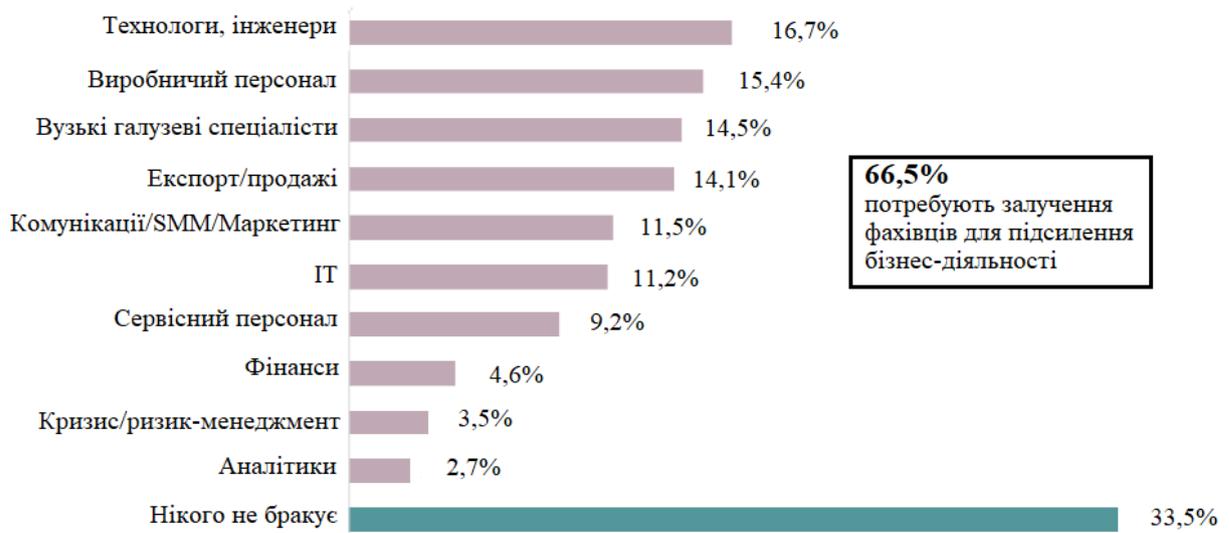

Рис. 4.5. Фахівці, яких бракує для підсилення бізнес-діяльності в Україні

*Побудовано за даними дослідження стану та потреб бізнесу в Україні [26]

Близько третини представників українського малого та середнього бізнесу вже поширили свою діяльність на іноземних споживачів.

Це підтверджують дані дослідження Mastercard SME Index[51].

У той час, як український малий та середній бізнес шукає шляхи повернення до повноцінної роботи та продовження, серед головних потреб підприємці визначають відсутність нових замовлень та ринків збуту (56%), коштів розвитку (33%) та потребу у допомозі з логістикою (23%)).

Водночас 28% українських малих та середніх бізнесів, які працюють під час війни, вже розширили свою діяльність на іноземних споживачів. Ще 21% планують почати це зробити у майбутньому.

Наразі українські підприємці продають свої товари та послуги здебільшого на ринках США (30%), Польщі (27%), Німеччини (13%), Великої Британії (10%), Литви (10%) та Канади (10%).

Навіть під час війни бізнес має працювати там, де це можливо, платити податки та забезпечувати країну ресурсами для подальшої оборони. Цікавим є огляд стану окремих галузей бізнесу у воєнний період.

Аграрії

Чи не в найгірших умовах опинилися сільськогосподарські підприємства. Їхній бізнес прив'язаний до конкретної території, і роботу в полі чи на фермі не можна відкласти на невизначений термін або перенести.

Аграрний ринок страждає від нестачі робочої сили, палива, добрив та оборотних коштів.

Чимало працівників сільськогосподарських підприємств були мобілізовані або пішли до тероборони.

Показовим є також те, що, за оцінками Мінагрополітики, спрощення доступу аграріїв до кредитних ресурсів через програми пільгового кредитування було другим за важливістю чинником (першим – робота зернового коридору), який допоміг підтримати аграрний сектор цього року.

ІТ ринок

ІТ-галузь очікувано виявилася найбільш стійкою. Карантин добре підготував ІТ-компанії до найгіршого випробування – війни. Практично всі учасники ІТ-ринку мали чіткі плани дій на випадок форс-мажорних обставин.

Частково, ключових співробітників перевели в офіси компаній в європейських країнах. Після початку війни підприємства оперативно провели евакуацію людей: забезпечили транспортом, поселенням, організували роботу в більш безпечних регіонах країни.

Однак більшість ІТ-фахівців залишаються в Україні і працюють у безпечних регіонах. Три ключові проблеми можуть негативно вплинути на їх ефективність.

Перша – поступове сповільнення економіки, зокрема, обмеження роботи банківської системи.

Друга – загроза деградації цифрової інфраструктури, тобто обмеження доступу до інтернету через пошкодження телекомунікаційної мережі та електроживлення.

Третя – мобілізація фахівців, більшість з яких – чоловіки.

Енергетика

Через три тижні після воєнного вторгнення московії українська енергосистема приєдналася до континентальної європейської енергосистеми ENTSO-E.

Раніше в критичних випадках вся країна, крім трьох західних областей, залежала від поставок електроенергії з країни-агресора та білорусі.

Численні атаки рф на енергетичну інфраструктуру вже призвели до погіршення економічних прогнозів на кінець 2022 року та негативно впливають на перспективи відновлення у 2023 році. Водночас український бізнес та населення, хоч і погіршили очікування, демонструють високий ступінь адаптивності до такої ситуації: деякі супермаркети вже можуть працювати під час відсутності електроенергії, АЗС, малі та середні підприємства сфери послуг також значно збільшили закупівлі енергетичного обладнання для автономної роботи своїх об'єктів. За даними різних торгових мереж це призвело до значного зростання попиту на таку техніку. Наприклад, продажі генераторів у жовтні-листопаді зросли майже в десять разів, а продажі павербанків зросли більш ніж у 16 разів порівняно з аналогічним періодом минулого року. З метою зниження цін та насичення ринку відповідним обладнанням, на початку листопада Уряд звільнив генератори, батареї та інше обладнання від ввізного мита та ПДВ, що має сприяти покращенню енергозабезпечення. Це рішення має зробити таку продукцію дешевшою приблизно на 25%. При цьому українські виробники, які збирають таку продукцію в Україні, опинилися в не вигідному становищі. З метою нівелювання потенційного впливу від ПДВ та ввізного мита, також були звільнені запасні частини та комплектуючі для виробництва електрогенераторів, а також обладнання для супутникового Інтернету.

Металургія

Металургійний ринок перебуває у складній ситуації через залежність від експорту продукції морем. Більшість підприємств цього сектору зосереджено в південно-східній частині України, де тривають активні бойові дії.

Підприємства не можуть відвантажувати готову продукцію через заблоковані порти та морські шляхи.

Логістика

Логістичний ринок зазнав значних втрат, оскільки багато територій виявилися відрізаними від сполучення. Однак, там де це було можливо, поступово налагоджувалися або створювалися нові логістичні маршрути.

У перші дні війни основною проблемою для логістики були заблоковані дороги, перевірки документів, розбиті мости.

Багато магістральних доріг було зруйновано, тому доводилося будувати нові маршрути. Крім того, в Україні діє комендантська година. Автомобілі не можуть рухатися вночі, що виключає цілодобову доставку. Це ускладнює пересування, через що терміни доставки збільшуються до трьох-шести днів.

Страховий ринок

Страховий ринок переживає непрості часи. Більшість компаній мають падіння надходжень на 50-90%.

На ринку лише 5% компаній працюють без проблем. Це ті, хто має офіси лише на заході України. Близько 60% компаній мають проблеми та збої в роботі, але вони продовжують працювати.

Страховики зберігають резерви в депозитах і державних облігаціях, тому фірми не можуть швидко конвертувати їх у готівку. Водночас страхові випадки трапляються частіше, ніж раніше.

Якщо така ситуація збережеться, компаніям доведеться звільнити працівників або відправляти їх у довгострокові відпустки. Оскільки нові договори не укладаються, потрібні будуть лише бухгалтери та працівники які оцінюють страхові випадки.

Головна проблема – людський капітал

За даними ООН, станом на 15 березня Україну покинули близько 3 мільйонів громадян. Трохи менше половини з них – люди працездатного віку. Майже всі вони жінки.

Було мобілізовано велику кількість чоловіків працездатного віку, частина робітників переселилася у відносно безпечні райони.

Фінансовий сектор

Обсяг працюючих банківських кредитів у жовтні скоротився на 3,9% за рахунок зменшення працюючих корпоративних кредитів як в національній (-1,9% відповідно 6,4 млрд. грн. на місяць) так і в іноземній валюті (-6,8%, або -15,1 млрд. грн. в еквіваленті на місяць). Частка непрацюючих корпоративних кредитів зросла до 39,4% у жовтні порівняно з 37,5% у серпні, причому понад 3/4 з них зосереджено в державному банківському секторі. Погіршення платоспроможності позичальників-фізичних осіб вплинуло на збільшення частки прострочених кредитів і в цьому сегменті – до 30,3% у жовтні від загального обсягу наданих кредитів (порівняно з 27,6% у вересні).

Загалом частка непрацюючих кредитів у банківському секторі зросла до 35,5% від загальної суми кредитів, що є найвищим показником з початку масштабних бойових дій на території України, при цьому спостерігається тенденція до її зростання.

У зв'язку з цим більше половини керівників банків і небанківських фінансових установ відзначили погіршення ситуації у фінансовому секторі за останні півроку і спрогнозували продовження негативних тенденцій у наступні півроку.

В умовах високих військових та інших ризиків кредитну підтримку в Україні продовжує надавати державна програма «Доступні кредити 5-7-9%», за якою банки у жовтні надали 374 пільгових кредити на загальну суму 1,6 млрд. грн., з яких приблизно половина – банки державного сектору. З початку масштабних бойових дій на території України кількість кредитів, наданих за програмою, перевищила 16 тисяч на загальну суму понад 68 млрд. грн. Зважаючи на пріоритетні цілі поточного періоду, найбільша частка кредитів, наданих банками, припадала на підтримку сільськогосподарського виробництва та антивоєнні цілі, у тому числі на енергозабезпечення малого бізнесу

альтернативними джерелами енергії в рамках компоненту підтримки підприємців під час воєнного стану.

Попри складну ситуацію у країні більша частина бізнесу не скористалася жодним видом державної допомоги. Але знайшлися і ті які скористалися різними видами державної допомоги, а саме: податковими пільгами, кредитуванням 0%/5-7-9%, допомогою Дія.Бізнес, бронюванням ключового персоналу від призову, включенням товарів до переліку критичного імпорту, грантовими програмами, грантами від міжнародних партнерів України, допомогою держави від релокації (переміщення) бізнесу тощо.

Оскільки збільшення втрат від повномасштабної війни зростають, бізнес продовжує погіршувати оцінки своєї економічної діяльності. Згідно з проведеним опитуванням Нацбанку, індекс очікуваної ділової активності у листопаді впав до 42,7 (проти 44,9 у жовтні). Підприємства очікують подальшого скорочення обсягів виробництва, наданих послуг та товарообігу. Внаслідок критичного падіння внутрішнього попиту найбільш песимістичні очікування щодо економічної активності в довгостроковій перспективі були у підприємств будівництва (41%) та сфери послуг (40%). Респонденти продовжують зберігати високі очікування щодо зростання витрат на власні продукти/послуги на тлі високих очікувань щодо цін на сировину та товари постачальників. Зменшення кількості робітників продовжують очікувати керівники усіх секторів бізнесу, найбільше – сектору будівництва.

4.2. Драйвери розвитку економічної безпеки бізнесу України

Забезпечення стабільного розвитку бізнесу вимагає використання системи драйверів, що дозволяють оцінювати стан розвитку господарюючого суб'єкта. Драйвери є інструментом для забезпечення сталого розвитку підприємства або бізнесу шляхом взаємодії фінансових, соціально-економічних, виробничо-технічних та інших компонентів економічної системи. Під драйверами сталого розвитку бізнесу розуміють систему вимірювання факторів, які

використовується через показник при здійсненні будь-якого виду діяльності. Драйвер - елемент стратегічної програми, за допомогою якої різні підрозділи підприємства чи бізнесу можуть забезпечувати сталий розвиток організації. Як правило, в економічних системах розглядаються драйвери для ключових компонентів забезпечення економічної безпеки підприємства або бізнесу, без яких такі системи не зможуть працювати.

Система драйверів для практичного її використання повинна в оцінці розвитку економічної безпеки відповідати таким вимогам:

- охоплювати всі сторони розвитку економічної безпеки бізнесу/підприємства;
- мати властивість верифікації (можливості перевірки) утворюючи систему драйверів;
- володіти базисом, який об'єднує окремі драйвери, що входять в економічну систему, а саме, націленістю на збереження стійкого розвитку економічної безпеки.

Ці драйвери повинні забезпечити виявлення відхилень від тенденцій розвитку бізнесу і можливість встановлення причин цих відхилень, так як основним їх завданням є пошук резервів стійкого зростання.

Відповідно до потреб фінансової стійкості можна сформувати систему драйверів стійкого розвитку економічної безпеки бізнесу з п'яти груп. До ключових видів стабільного розвитку економічної безпеки бізнесу (в залежності від конкретної ситуації розвитку господарюючого суб'єкта) до складу основних драйверів можуть входити, як інноваційні, так і інституційні фактори:

- 1) драйвери економічного розвитку;
- 2) драйвери продуктивних сил;
- 3) драйвери організаційної структури;
- 4) драйвери соціальної стійкості;
- 5) драйвери потенціалу розвитку.

Драйвери стійкого розвитку бізнесу дають можливість щодня стежити за всіма господарськими операціями, що здійснюються у бізнесі. Вони дають

можливість керівнику отримувати дані, проаналізувати їх і вжити заходів до поліпшення роботи бізнесу. Наприклад, день у день витрачають кошти на реалізацію продукції, підсумки цих затрат підводяться за місяць і виражаються у аналітичних звітах. Шляхом аналізу цих даних керівник може уявити, за рахунок чого досягнута економія і які витрати занадто великі. В результаті такого аналізу намічаються подальші заходи по зниженню витрат.

Аналіз драйверів економічної безпеки є одним з головних відображень роботи, як підприємства, так і бізнесу, засобом виявлення досягнень і недоліків, наявних у роботі. За допомогою цього аналізу можливо впливати на роботу бізнесу чи підприємства з метою її поліпшення. Оцінка драйверів економічної безпеки залежить від правильності загальної характеристики економічного стану. Основним принципом для оцінки подальшого розвитку бізнесу/підприємства є вимога оцінювати всі наявні господарські ресурси в сумі операційних витрат та витрат інвестиційної діяльності.

У кризовій ситуації найбільшу увагу в системі заходів, спрямованих на економічну безпеку, слід приділяти етапу відновлення та зміцнення рівня фінансової безпеки бізнесу/підприємства - запоруці усунення неплатоспроможності та фундаментальній основі фінансової стратегії для прискорення економічного зростання.

Одним з найбільш ефективних інструментів розвитку є формування рівнів драйверів, оскільки важливий і питання про стійкість самих драйверів, що відображають стійкість розвитку. Нами представлено наступне співвідношення рівня драйвера і його стійкості (рис.4.6) [21].

Чим вище рівень стійкості драйвера, тим менше часу витрачається на формування ресурсів. Тому й існує залежність рівня драйвера і стабільності розвитку на якому економічна вигода від ресурсів має буде максимальна.

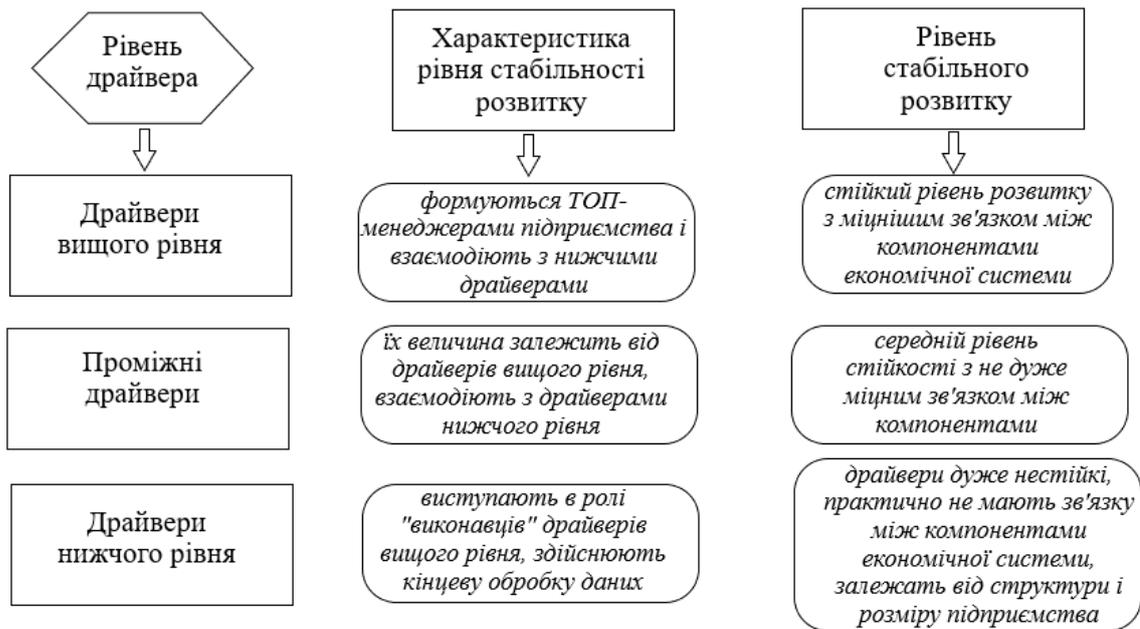

Рис.4.6. Співвідношення рівня драйвера і стабільності розвитку

*Складено автором на основі: [21]

Економічна безпека бізнесу досягається реалізацією виваженої економічної політики як з боку бізнесу, так і з боку держави.

Основне завдання держави в контексті забезпечення економічної безпеки бізнесу – створення економічного, політичного, правового середовища та інституційної інфраструктури, які б стимулювали найбільш життєздатні підприємства, інвестиційні процеси тощо. Цей процес має супроводжуватися реалізацією низки заходів, у розробці яких критеріями для підтримання економічної безпеки на макрорівні є її складові, а основними стабілізаційними напрямками можуть бути: зниження дефіциту державного бюджету; ліквідація нецільового використання бюджетних коштів та заборгованості із соціальних виплат; здійснення бюджетної реформи; удосконалення податкової системи; детінізація економіки; зниження інфляції; створення достатнього золотовалютного запасу держави; вдосконалення національної банківської системи; реалізація виваженої політики внутрішніх і зовнішніх запозичень; забезпечення позитивної динаміки платіжного балансу тощо [24].

Зважаючи на те, що економічна безпека не є статичною, то механізм її розвитку становить сукупність організаційних та інституційно-правових заходів

впливу спрямованих на своєчасне виявлення, попередження та ліквідацію загроз стабільності і стійкості економічної системи, містить три елементи:

- Об’єктивний і всебічний моніторинг економічної сфери з метою виявлення і прогнозування загроз інтересам об’єктів економічної безпеки бізнесу;
- Встановлення порогових значень економічних показників, перевищення яких може провакувати економічну нестабільність та кризу;
- Розробка та реалізація конкретних заходів спрямованих на попередження, нейтралізацію загроз економічній безпеці бізнесу [21].
- При цьому загальний алгоритм діагностики та регулювання економічної безпеки повинен містити такі кроки (рис. 4.7) [21].

Рис. 4.7. Алгоритм діагностики та регулювання стану фінансової безпеки

*Складено автором на основі: [21]

4.3. Шляхи покращення економічної безпеки бізнесу в Україні на сучасному етапі та в подальшій перспективі

Україна зараз перебуває у важкому економічному становищі у зв'язку з війною. Для забезпечення економічної безпеки бізнесу та економіки країни в цілому, важливим завданням для держави є підтримка роботи бізнесу. І хоча національний бізнес поступово оговтується від шокового стану, спричиненого початком війни, необхідно впровадити дієві шляхи покращення економічної безпеки бізнесу з боку держави.

Безумовно, в контексті відновлення важливим є питання, звідки саме брати кошти на фінансування та якою врешті буде сума збитків. Адже, війна триває. Відповідно, збільшуються і втрати.

Крім джерел пошуку цих коштів, не менш важливим для країни буде їх раціональне використання. Будь-які корупційні ризики можуть стати «червоним сигналом» для міжнародних партнерів, які готові фінансувати відновлення країни.

Зрозуміло, що відновлення бізнесу та підприємницької діяльності допомагає підтримувати економічний фронт. І підприємці роблять для цього все можливе. Проте довоєнні показники роботи бізнесу залишаються недосяжними.

Серед перешкод, які заважають відновлюватися та розвиватися бізнесу на сьогоднішньому етапі можна виділити:

- Відсутність достатньої кількості платоспроможним клієнтів на внутрішньому ринку;
- Відсутність достатнього капіталу;
- Непрогнозованість розвитку ситуації в Україні та на внутрішньому ринку;
- Непередбачувані дії держави, що можуть погіршити стан бізнесу;
- Недостатність кредитних коштів, у тому числі програми 5-7-9, кредитів 0%;
- Високі податки та збори;
- Недоступність грантових програм, які оголошені Урядом;

- Клієнти не розраховуються вчасно або взагалі;
- Перешкоди з боки регуляторних та/чи фіскальних органів;
- Відсутність достатньої кількості кваліфікованих працівників;
- Зниження прибутковості на ринку в цілому;
- Недобросовісна конкуренція;
- Неефективна, довга, дорога логістика;
- Відсутність необхідного обладнання;
- Застаріла бізнес-модель;
- Відсутність необхідної сировини, матеріалів тощо.

Одним із важливих завдань покращення економічної безпеки українського бізнесу є скасування або ж розширення переліку критичного імпорту як суттєвої перешкоди у відносинах з постачальниками та споживачами.

Наразі перелік критичного імпорту охоплює близько 90 відсотків категорій товарів. У перелік не внесено кількість необхідного обладнання для промисловості, але в ньому є продукція українського виробництва.

Ще одним завданням забезпечення економічної безпеки бізнесу є державне сприяння поживленню імпорту та експорту, матеріально-технічне забезпечення та спрощення митних процедур (вимог до повноти переліку додаткових документів).

Через війну в Україні виник дефіцит морських контейнерів, транспортування вантажів нашим заявникам-експортерам залізницею стало неможливим. Тому транспортування довелося здійснювати автомобільним транспортом. Але й тут виникли труднощі. Наприклад, при експорті автомобільним транспортом за кордон слід враховувати, що в країнах ЄС діють обмеження щодо максимального завантаження вантажівок. У випадку нашого заявника це обмеження становило близько 20 тон.

Однак, коли товар вивантажується з автомобіля у вантажні контейнери в порту, допустима вага контейнерів має становити близько 27-30 тон. Доводиться відправляти контейнер на третину порожнім, що для підприємців економічно не вигідно.

Не менш важливим аспектом для бізнесу стало б коригування порядку тимчасового виїзду працівників за кордон.

В Україні діє державна програма переміщення бізнесу в безпечні регіони, щоб він продовжував працювати на повну. За офіційними даними, 606 підприємств завершили релокацію, 390 із них уже відновили роботу на нових локаціях у західних областях України. Всього на цифровій платформі зареєстровано 1612 запитів на переміщення бізнесу.

Має бути цілеспрямований підхід, переїзд кожного бізнесу – окремий бізнес-план. Доступ до фінансових ресурсів є критично важливим для таких переміщених підприємств. Наразі облікова ставка Національного банку України різко зросла, водночас уряд підвищив відсотки за облігаціями внутрішньої позики, що свідчить про неузгодженість дій цих структур. Бізнес запланував інвестиційну та фінансову діяльність на основі цих припущень, і нова облікова ставка - це необхідність почати роботу з самого початку.

Слід також звернути увагу на необхідність проведення податкової та пенсійної реформ. Тим самим підтримавши український бізнес.

Зрозуміло, що нові умови праці проявлять ще багато проблем, які вимагатимуть оперативного реагування влади та самих підприємців. Проте необхідно швидко реагувати на виклики, які створює нинішня ситуація, щоб підтримувати бізнес-економіку як запоруку української економіки в цілому.

Щодо очікувань бізнесу, то 40% бізнесу очікують вирішення паливної кризи. На думку бізнесу, наступними важливими кроками є зниження податків та акцизів (35%), отримання державних замовлення (28%) та спрощення вимог законодавства (26%). Бізнес і раніше підтримував ці кроки, але вони стали ще більш актуальними під час війни[50].

Традиційно потреби бізнесу різного розміру відрізняються між собою. Мікробізнес приділяє більшу увагу зниженню корупції: цього очікують 33% мікропідприємств, тоді як серед інших бізнес-груп за розміром ця частка не перевищує 26%. Потреба у доступних кредитах також є гострішою для менших

розмірів бізнесу, якщо серед великих підприємств таких кредитів очікують 16%, середніх – уже 20%, серед малих – 28%, а у мікробізнесі – 33% підприємств [50].

Отже, у підсумку, на сучасному етапі можна виділити такі дії держави, які можуть вплинути на покращення стану економічної безпеки бізнесу в Україні:

- Скасування або розширення переліку критичного імпорту;
- Впровадження податкової реформи;
- Прискорення руху товарів через митницю;
- Зниження облікової ставки НБУ;
- Електронне блокування персоналу від призову;
- Впровадження пенсійної реформи;
- Впровадження страхування іноземних інвестицій;
- Впровадження електронних контрактів.

За таких умов все більше українських компаній повертатимуться до роботи. І чим більше з них зможе пережити ситуацію, яка склалася на сьогодні – тим швидше країна відновлюватиметься після завершення війни.

Україна справді має колосальні перспективи, шалені можливості та цінні ресурси. Але для нових інвестицій конче потрібне завершення воєнних дій та зняття низки обмежень, які були введені на початку війни. Вони, безсумнівно, були ефективними і допомогли зберегти макроекономічну стабільність у найкритичніший момент. Однак зараз вони частіше виступають стримуючим фактором для ефективної роботи бізнесу.

Після закінчення війни одним із ефективних шляхів покращення економічної безпеки бізнесу є розробка цільових документів стратегічного планування зміцнення економічної безпеки підприємств, бізнесу, регіонів і галузей. У таких умовах суб'єкти господарювання, виконуючи свою важливу соціально-економічну місію в суспільстві, опиняються в ситуації належного рівня захисту своєї власності та інтересів від впливу факторів зовнішнього середовища. Це становить значний інтерес як для розвитку системи безпеки вітчизняних суб'єктів господарювання, так і для безпеки національної економіки.

Усвідомлюючи пряму залежність між сприяттям розвитку малого та середнього бізнесу та рівнем економічної безпеки підприємства, ще одним шляхом для покращення економічної безпеки бізнесу після війни є зняття більшості адміністративно - законодавчих обмежень, створення сприятливих фінансово-економічних та податкових стимулів розвитку підприємництва. Внаслідок упровадження такого комплексу заходів бізнес в Україні може покращити свої позиції за рівнем розвитку бізнесу та показниками економічної безпеки підприємств. Також, економіко-правовоє середовище для ведення бізнесу в Україні стане більш сприятливим та інвестиційно привабливим.

Також, однією із необхідностей покращення стану бізнесу в Україні є офіційне визначення (у програмних документах органів державного управління) об'єктивного існування ризиків (навіть для конкурентоспроможних підприємств), пов'язаних із зростанням агресивності ринкового середовища та посиленням конкуренції в різних сферах діяльності на внутрішньому та світовому ринках. Це вимагає спеціальних організаційних та ресурсних заходів для підтримки та забезпечення стійкості і безпеки бізнесу, особливо сектору малого та середнього бізнесу в таких екстремальних ситуаціях. В умовах глобалізації економіки, швидких і масштабних змін саме підприємства цього сектору економіки більшою мірою потребують допомоги та державної підтримки, ніж великі.

Крім моніторингу рівня розвитку підприємництва, розроблення та впровадження пропозицій щодо вдосконалення державного регулювання його розвитку, до переліку основних завдань органів влади мають бути включені:

- 1) створення структурних підрозділів з реалізації політики у сфері економічної безпеки бізнесу за галузево-територіальним принципом;
- 2) розроблення документів стратегічного планування, а також оперативних заходів щодо посилення економічної безпеки бізнесу;
- 3) систематичний моніторинг внутрішнього та зовнішнього ринку, розробка рекомендацій органами державного управління та безпосередньо

підприємствами щодо заходів, спрямованих на зміцнення конкурентних позицій національних підприємств, захист їх економічних інтересів;

4) працювати над зміцненням інституційної бази захисту прав власності. Саме в цьому напрямку країни ЄС уклали угоду про право інтелектуальної власності між органами влади, академічними та промисловими структурами та науково-дослідними установами. За такої угоди укладається типовий договір, згідно якого всі учасники дотримуються умов угоди до досягнення ними мети створення спільних науково-дослідних робіт. Сьома рамкова програма надзвичайно популярна серед інтелектуальної еліти Європейського Союзу. Метою цієї спеціальної програми є підтримка наукової діяльності, що здійснюється в рамках міжнародного співробітництва, від спільних проєктів і створення мереж до координації дослідницьких програм. Це включає співпрацю між ЄС і третіми країнами. Програма співробітництва також поділена на тематичні підпрограми, кожна з яких функціонує максимально автономно, але водночас тісно пов'язана, що дає можливість міждисциплінарного підходу до галузей науки зі спільними інтересами. Для співпраці було визначено 10 тематичних напрямків: здоров'я; продовольство, сільське господарство та біотехнології; інформаційно-комунікаційні технології; нанонауки, нанотехнології, матеріали та нові технології виробництва; енергетика; навколишнє середовище (включаючи зміну клімату); транспорт (у тому числі космонавтика); соціально-економічні та гуманітарні науки; безпека; космос. Провідне місце серед досліджень посідає напрям безпеки, в якому основну питому вагу займає економічна безпека підприємства, як основної складової економічної безпеки бізнесу [49];

5) пошук і забезпечення джерел фінансування ризикового капіталу, включаючи інноваційні інтереси. Як правило, це стосується фінансування інвестицій у нові та високотехнологічні підприємства, а також у розвиток динамічного високотехнологічного науково-дослідного сектору малих та середніх підприємств. Для забезпечення останнього необхідно докласти зусиль для створення сприятливого макроекономічного клімату, стабільності

фінансових ринків, режиму оподаткування та регулювання прав інтелектуальної власності;

б) надання гарантій за інвестиціями в акціонерний капітал і гарантій за кредитами підприємств. У багатьох розвинутих країнах світу важливими елементами безпеки підприємницької діяльності є функціонування страхових і гарантійних фондів, кредитна кооперація, яка обслуговує клієнтів, які традиційно не є привабливими для надання кредитів комерційними банками (майже вся сфера малого бізнесу);

в) проведення робіт з планування життєвого циклу функціонування підприємств різних секторів і галузей економіки та надання консультацій щодо питань забезпечення високої життєздатності підприємств відповідно до їх життєвого циклу, ведення конкурентної боротьби та сприяння розвитку бізнесу в перспективних сферах;

г) підтримка підприємств, які розпочинають свою діяльність шляхом створення фондів та механізмів фінансування на різних етапах їх створення.

Розуміючи, що серед економічних ризиків діяльності підприємств, особливо малого та середнього бізнесу, значне місце займають нелегітимні та/або напівлегітимні дії з боку підприємств великого бізнесу, монополістів тощо, необхідно законодавчо закріпити права та механізми застосування прав підприємств у разі вчинення дискримінаційних дій щодо них. Це покращить характеристики конкурентного середовища, що особливо важливо для країн посттрансформаційної фази економічного розвитку. Діяльність органів державного управління у сфері забезпечення економічної безпеки бізнесу та підприємництва має нести системний характер дії та бути спрямованою переважно на стимулювання малого та середнього бізнесу, зважаючи на те, що великі підприємства мають більше можливостей для захисту.

Важливу роль у забезпеченні економічної безпеки бізнесу має відігравати страховий сектор, який має виступати основним фактором зниження ризику та брати участь у забезпеченні підприємствам доступу до фінансових ресурсів та конкурентної позиції на зовнішніх ринках.

Основні потоки капіталу страхових компаній повинні спрямовуватися в галузі з високими темпами зростання. Розвиток страхової діяльності має стати прихованим резервом економічної допомоги бізнесу (особливо малому та середньому, інноваційним підприємницьким проектам) та посилення економічної безпеки суб'єктів господарювання.

Запровадження такого комплексу заходів на макро- та мезорівні економіки надалі призведе до:

- забезпечення високої фінансової ефективності роботи, фінансової стійкості та незалежності підприємств як елемента системи бізнесу;
- забезпечення технологічної незалежності та досягнення високої конкурентоспроможності технічного потенціалу підприємств;
- досягнення високої ефективності управління, оптимальної та ефективної організаційної структури підприємств;
- досягнення високого рівня кваліфікації кадрів та інтелектуального потенціалу підприємств;
- мінімізація руйнівного впливу наслідків виробничо-господарської діяльності на стан довкілля;
- якісний правовий захист усіх аспектів підприємницької діяльності;
- забезпечення захисту інформаційного поля, комерційної таємниці та досягнення належного рівня інформаційного забезпечення всіх підрозділів і відділів компанії;
- ефективна організація безпеки персоналу, його капіталу та майна, а також ділових інтересів підприємства.

ВИСНОВКИ

Підводячи підсумки проведеного дослідження, можна зробити висновок, що поставлена мета є досягнутою.

Бізнес є одним із основних джерел соціально-економічного розвитку країни. Успішне функціонування якого забезпечує сталий розвиток економіки країни в цілому.

Бізнес можна розглядати як засіб функціонування підприємства в ринковому середовищі. В той час як підприємництво є не тільки елементом системи бізнесу, але і фактором його розвитку.

За сучасних економічних умов забезпечення економічної безпеки на всіх її рівнях є важливим завданням економіки України. Усі рівні економічної безпеки тісно пов'язані та обумовлюють одна одну. Економічна безпека окремих суб'єктів бізнесу (підприємств) залежить, насамперед, від економічної безпеки держави, регіону, оскільки спирається на їх наявний фінансовий, сировинний і виробничий потенціал та перспективи їх розвитку. Економічна безпека регіонів і держави в цілому також є наслідком ефективного, стабільного та економічно безпечного розвитку окремих суб'єктів господарювання.

Під економічною безпекою бізнесу можна розуміти такий стан суб'єкта господарювання, при якому завдяки протидії негативному впливу внутрішніх і зовнішніх загроз та небезпек на даний момент забезпечується його стабільне і максимально ефективне функціонування та високий рівень розвитку у майбутньому.

Забезпечення економічної безпеки бізнесу в сучасних умовах, які зумовлені передусім зовнішніми загрозами, можливе за рахунок використання системи драйверів.

Драйвери є інструментом для забезпечення та зміцнення економічної безпеки бізнесу, шляхом взаємодії усіх його сфер та ланок. Під драйверами забезпечення розуміють систему нормативно-правового, організаційно-

інституційного забезпечення, методів та важелів впливу економічної безпеки бізнесу на його об'єкти з метою своєчасної ідентифікації, нейтралізації, захисту загроз економічним інтересам у сфері бізнесу.

Український бізнес зараз знаходиться не в найкращому стані, але не зважаючи на це, бізнес-діяльність в Україні поступово відновлюється, що демонструють українські підприємці.

Початок повномасштабного вторгнення росії на територію України став справжнім викликом для бізнесу. Лише за місяць війни український бізнес втратив більше, ніж за два роки пандемії. Але слід зауважити, що адаптація до війни відбулася швидше, ніж до пандемії COVID-19.

Український бізнес з початку повномасштабного вторгнення росії на територію України зазнав значних збитків та руйнувань. З початку війни загальні прямі втрати малого та середнього бізнесу з 24 лютого оцінюються в 85 млрд. доларів.

При цьому, 44,6% бізнесу потребує фінансування розміром до 10 млн. грн., а 92,8% бізнесу мають потребу в межах лімітів програми «0/5-7-9».

Майже третина представників українського малого та середнього бізнесу вже розширили свою діяльність на закордонного споживача.

Наразі українські підприємці найбільше продають свої товари та послуги на ринки США (30%), Польщі (27%), Німеччини (13%), Великої Британії (10%), Литви (10%) та Канади (10%).

ІТ-галузь виявилася найбільш стійкою. Карантин добре підготував компанії до найгіршого випробування – війни. Майже всі учасники ІТ-ринку мали чіткі плани дій на випадок форс-мажорних обставин.

Що не можна сказати про інші галузі бізнесу, такі як: аграрії, фінансовий сектор, логістика, енергетика, металургія, страховий ринок. На економічну безпеку яких суттєво вплинув воєнний стан у країні.

Так, чисельні атаки РФ на енергетичну інфраструктуру України вже призвели до погіршення економічних прогнозів за підсумками 2022 року та негативно впливають на перспективи відновлення в 2023 році.

За останні місяці енергетична інфраструктура України суттєво постраждала через масові ракетні удари з боку росії. На сьогоднішній момент близько 50% енергетичної інфраструктури України пошкоджено російськими ракетами.

Через дефіцит електроенергії постала необхідність введення віялових відключень, які торкнулися не тільки населення але і бізнесу. Тож, український бізнес змушений працювати в мінливих умовах, які суттєво впливають на його економічну безпеку в цілому.

Одним із досліджень у роботі стала оцінка економічної безпеки АТ «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО», як головного об'єкта енергетичної інфраструктури у Полтавській області.

У ході проведення дослідження було виявлено внутрішні загрози економічній безпеці підприємства, такі як:

- Недостача власних фінансових ресурсів;
- Проблемний стан платоспроможності;
- Недостатня фінансова стійкість АТ «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО».

Ці загрози, в подальшому, можуть призвести до неплатоспроможності суб'єкта господарювання, нестачі коштів на розвиток підприємства, а також до значних фінансових втрат.

Є такі шляхи зміцнення економічної безпеки підприємства:

По-перше, ліквідація неплатоспроможності, тобто відновлення здатності підприємства здійснювати платежі за своїми невідкладними фінансовими зобов'язаннями.

По-друге, відновлення фінансової стійкості підприємства.

По-третє, збільшення обсягу власних фінансових ресурсів можна за рахунок:

- правильної цінової політики, що забезпечує додатковий розмір операційного прибутку;
- раціонального використання матеріальних і трудових ресурсів;

- проведення прискореної амортизації активної частини основних засобів з метою росту обсягу амортизаційного потоку;
- своєчасної реалізації майна з високим рівнем зношеності, або майна, що не використовується;
- додаткової емісії акцій чи залучення додаткового пайового капіталу;
- збільшення частки реінвестованого прибутку і т. п.

По-четверте, скорочення необхідного рівня споживання власних фінансових ресурсів, яке можливе при:

- зниженні інвестиційної активності підприємства;
- збільшенні капіталізованої частки чистого прибутку;
- зниження розміру відрахувань, що здійснюються за рахунок прибутку та інших заходів, що дозволяють збалансувати грошові потоки в довгостроковому періоді.

Очевидно, що відновлення ділової та бізнес активності допомагає тримати економічний фронт. І підприємці роблять для цього все можливе. Тим не менш, довоєнні показники роботи бізнесу поки що залишаються недосяжними.

Серед перешкод, які заважають відновлюватися та розвиватися бізнесу на сьогоденішньому етапі можна виділити:

- Відсутність достатньої кількості платоспроможним клієнтів на внутрішньому ринку;
- Відсутність достатнього капіталу;
- Непрогнозованість розвитку ситуації в Україні та на внутрішньому ринку;
- Непередбачувані дії держави, що можуть погіршити стан бізнесу;
- Недостатність кредитних коштів, у тому числі програми 5-7-9, кредитів 0%;
- Високі податки та збори;
- Недоступність грантових програм, які оголошені Урядом;
- Клієнти не розраховуються вчасно або взагалі;
- Перешкоди з боки регуляторних та/чи фіскальних органів;

- Відсутність достатньої кількості кваліфікованих працівників;
- Зниження прибутковості на ринку в цілому;
- Недобросовісна конкуренція;
- Неефективна, довга, дорога логістика;
- Відсутність необхідного обладнання;
- Застаріла бізнес-модель;
- Відсутність необхідної сировини, матеріалів тощо.

При цьому, особливо важливу роль у забезпеченні економічної безпеки бізнесу є держава.

У підсумку, на сучасному етапі можна виділити такі дії держави, які можуть вплинути на покращення стану економічної безпеки бізнесу в Україні:

- Скасування або розширення переліку критичного імпорту;
- Впровадження податкової реформи;
- Прискорення руху товарів через митницю;
- Зниження облікової ставки НБУ;
- Електронне блокування персоналу від призову;
- Впровадження пенсійної реформи;
- Впровадження страхування іноземних інвестицій;
- Впровадження електронних контрактів.

За таких умов все більше українських компаній повертатимуться до роботи. І чим більше з них зможе пережити ситуацію, яка склалася на сьогодні – тим швидше країна відновлюватиметься після завершення війни.

Україна справді має колосальні перспективи, шалені можливості та цінні ресурси. Але для нових інвестицій конче потрібне завершення воєнних дій та зняття низки обмежень, які були введені на початку війни. Безумовно, вони були ефективними і допомогли втримати макроекономічну стабільність в найбільш кризовий момент. Однак зараз вони частіше виступають стримуючим фактором для ефективної роботи бізнесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Економічна безпека бізнесу: навч. посіб. / [Г. О. Швиданенко, В. М. Кузьомко, Н. І. Норіцина та ін.] ; за заг. та наук. ред. Г. О. Швиданенко. — К. : КНЕУ, 2011 — С. 511.
2. Васильців Т.Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення: Монографія. – Львів: Арал, 2008. – 384с.
3. Варналій З. С. Мале підприємництво: основи теорії та практики. К.: Знання, КОО, 2001. 277 с.
4. Герасимчук В. Г. Розвиток підприємства: Діагностика, стратегія, ефективність: монографія. К. : Вища школа, 1995. 266 с.
5. Заплатинський В. М. Логіко-детермінантні підходи до розуміння поняття «безпека» // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини. 2012. № 5. С. 90-98.
6. Ілляшенко О. В. Механізми системи економічної безпеки підприємства: монографія. Харків : Мачулін, 2016. 504 с.
7. Власюк О. С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку / О. С. Власюк; Нац. ін-т проблем міжнародної безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України. — К., 2008. — 48 с.
8. Варналій З. С. Конкуренція і підприємництво: монографія / З. С. Варналій. – К.: Знання України, 2015. – 463 с.
9. Осовська Г. В. Основи менеджменту: навч. посібн. Київ : Кондор, 2006. 664 с.
10. Погорелов Ю. С. Природа, рушійні сили та способи розвитку підприємства: монографія. Харків : АдВАТМ, 2010. 352 с.
11. Ілляшенко С. М. Економічний ризик: [навч. посіб.] / Ілляшенко С. М. — [2-ге вид., доп і перероб]. — К. : Центр навчальної літератури, 2004. — 220 с. — С. 15.

12. Основи економічної безпеки. Держава, регіон, підприємство, особистість/ Під ред. Е. А. Олейнікова. — М. : ЗАО «Бізнес-школа «Інтел-Синтез», 1997. — 228 с.
13. Гусев В.С. Економіка та організація безпеки господарюючих суб'єктів. — 2001. — 224с.
14. Марущак С.М. Методика оцінки рівня економічної безпеки підприємства на основі теорії нечітких множин // Вісник Хмельницького національного університету.— 2011.— №5, Т. 1. — С. 16–21.
15. Банкрутство і санація 37/Мініна Є.О. Критерії і показники економічної безпеки підприємства // Вісник економіки транспорту і промисловості.— 2010.— №29. — С. 153–157.
16. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство: Монографія / За ред. В.М. Геєця. — Харків: ІНЖЕК, 2006. — 240 с.
17. Роженко О.В. Обґрунтування складових економічної безпеки торговельних підприємств // Науковий вісник Одеського національного економічного університету.— Серія: Економічні науки.— 2014.— №10. — С. 135–148.
18. Халина В.Ю. Методичний підхід щодо оцінки рівня економічної безпеки підприємства // Економічна безпека і підприємництво.— 2014.— №1. — С. 173–181
19. В. І. Абрамов, Драйвер-фактори нововведення, 2012 [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/drayver-factory-protsestanovovvedeniya/viewer>
20. Журавльова І.В. Використання нейронних мереж у процесі форсайту функціонування інтелектуального капіталу підприємства / І.В. Журавльова // Науковий вісник Буковинського державного фінансово-економічного університету. Економічні науки. — 2014. — Вип. 26. — С. 81–89 [Електронний ресурс]. — Режим доступу <https://naurok.com.ua/test/klasifikaciya-programnogo-zabezpechennya-operacijni-sistemi-hni-riznovidi-drayveri-licenzi-na-programne->

zabezpechennya-h-tipi-ponyattya-instalyaci-ta-deinstalyaci-programnogo-zabezpechennya-547991.html

21. Сучасні драйвери розвитку бізнесу в кризових умовах / Г.М. Коломієць [та ін.] // Бізнес Інформ. – 2016. – № 4. – С. 256–263.
22. Економічна безпека: [навч. посіб.] / [Варналій З. С., Мельник П. В., Тарангул Л. Л. та ін.] ; за ред. З. С. Варналія. — К. : Знання, 2009. — 647 с. — С. 16.
23. Макконнелл К. Р., Брю С. Л. Экономикс: принципы, проблемы і політика. В 2 Т : пер з англ. 11-го вид. Т. 2. М.: Республика, 1992. 400 с.
24. Ковальов Д. Економічна безпека підприємства / Ковальов Д., Сухорукова Т. // Економіка України. — 1998. — № 10. — С. 48.
25. Грунін О. А. Економічна безпека організації / Грунін О. А., Грунін С. О. — 2002. — 160 с.— С. 9.
26. Васильців Т. Г. Чинники та джерела загроз економічній безпеці підприємства / Васильців Т. Г., Пасічник М. Б. // Науковий вісник НЛТУ України. — 2008. — Вип. 18.10. — С. 128—135.
27. Ареф'єва О. В. Планування економічної безпеки підприємств / Ареф'єва О. В., Кузенко Т. Б. — К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2004. — 170 с. С. 28.
28. Васильців Т.Г., Микитюк Р.М. Удосконалення методики оцінювання економічної безпеки підприємства // Науковий вісник НЛТУ України.– 2012.– Вип. 22.14. – С. 181–188.
29. Довбня С.Б., Гічова Н.Ю. Діагностика рівня економічної безпеки підприємства // Фінанси України.– 2008.– №4. – С. 88–97.
30. Єрмошенко М.М., Горячева К.С. Фінансова складова економічної безпеки: держава і підприємство. – К.: Національна академія управління, 2010. – 232 с.
31. Забродський В.А., Кизим М.О. Власність, економічна безпека і держава // Економічна кібернетика.– 2000.– №3–4. – С. 58–63.
32. Ковальов Д.В., Плетнікова И.В. Кількісна оцінка рівня економічної безпеки підприємства// Економіка України.– 2001.– №4. – С. 35–40.

33. Шлемко В.Т., Бінько І.Ф. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення: Монографія. – К.: НІСД, 1997. – 144 с.
34. Л. Н. Іванова, Г. А. Терська, Точки росту і драйвери росту: до питання про зміст понять / Л.Н. Іванова, Г.А. Терська // Journal of Institutional Studies (Журнал інституційних досліджень). – 2015. – Т. 7. – № 2. – С. 120–133, 2015 [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/tochki-rosta-i-drayvery-rosta-k-voprosu-o-soderzhanii-ponyatiy/viewer>
35. Савицька Н.Л., Полевич К.В. Тенденції розвитку мережного ритейлу як драйвера глобальної економіки / Н.Л. Савицька, К.В. Полевич // Ефективна економіка. – 2014. – № 9 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3361>.
36. Болтянська Л. О., Андрєєва Л. О., Лисак О. І. Економіка підприємства: навч. посіб. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. 668 с.
37. Мескон М.Х., Альберт М., Хедоури Ф. Основи менеджменту: пер. з англ.: Діло, 1992. 702 с.
38. Козаченко Г. В., Пономарьов В. П., Ляшенко О. М. Економічна безпека підприємства: сутність та механізми забезпечення: Монографія. — К.: Лібра, 2003. — 280 с. — С. 85—86.
39. Економічна безпека підприємств, організацій та установ : навч. посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / [В. Л. Ортинський, І. С. Керницький, З. Б. Живко та ін.]. — К. : Правова єдність, 2009. — 544 с. — С. 14—15.
40. Клейнер Г.Б., Тамбовцев В.Л., Качалов Р.М. Підприємства у нестабільному економічному середовищі: ризики, стратегії, безпека - 1997. – 226 с.
41. Економічна енциклопедія: у трьох томах. Т. 1 / Редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. — К. : Видавничий центр «Академія», 2000. — 864 с. — С. 95.
42. Швиданенко Г. О. Бізнес-діагностика підприємства: [навч. посіб.] / Швиданенко Г. О., Дмитренко А. І., Олексюк О. І. — К. : КНЕУ, 2008. — 344 с.

— С. 266—267.

43. Економічна безпека підприємства: теорія і практика кризового управління / Т. С. Клебанова, О. М. Бондар, О. В. Мозенков та ін. ; за ред. О. В. Мозенкова. – Х. : Інжек, 2003. – 272 с

44. Економічна безпека підприємства: [підручник] / [А. М. Дідик, О. Є. Кузьмін, В. Л. Ортинський, Г. В. Козаченко, Ю. С. Погорелов, О. В. Ілляшенко та ін.]; за заг. ред. А. М. Дідика. — Львів: НУ «Львівська політехніка», ТЗОВ «Видавнича група «Бухгалтери України», 2019. — 624 с.

45. Дем'яненко Г.Є. Економічна безпека торговельного підприємства: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.07.05 – Економіка торгівлі та послуг / Донец. держ. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. – Донецьк, 2003. – 18 с.

46. Міщенко С.Н. Система забезпечення економічної безпеки організації: Дис... к. е. н: 08.00.05 –2004. – 197 с.

47. Господарський Кодекс України [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>

48. Закон України «Про основи національної безпеки України» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2003. — № 39.— Ст. 351.

49. Сьома рамкова програма ЄС [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://commission.europa.eu/research-and-innovation_en

50. Дослідження стану та потреб бізнесу в Україні (вересень 2022) – [Електронний ресурс]: https://business.diia.gov.ua/uploads/4/24573-stan_ta_potrebi_biznesu_v_umovah_vijni_rezul_tati_opituvanna_u_veresni.pdf

51. Дослідження Mastercard SME Index [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://thepage.ua/ua/economy/doslidzhennya-mastercard-sme-index-veresen-2022>

52. Офіційний сайт АТ «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО» [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://www.poe.pl.ua/>

53. Елементи системи бізнесу [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://buklib.net/books/35057/>

ДОДАТКИ

Додаток А

	Дата (рік, місяць, число)	КОДИ
Підприємство <u>ПУБЛІЧНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО"</u>	за СДРПОУ	2018 12 31
Територія <u>Полтавська</u>	за КОАТУУ	00131819
Організаційно-правова форма господарювання <u>Акціонерне товариство</u>	за КОПФГ	5310136700
Вид економічної діяльності <u>розподілення електроенергії</u>	за КВЕД	230
Середня кількість працівників <u>5 025</u>		35.13

Адреса, телефон вул. Старий Поділ, 5, м. Полтава, Полтавська обл., 36022, тел. 516-267

Одиниця виміру: тис. грн. без десяткового знаку (окрім розділу IV Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід) (форма № 2), грошові показники якого наводяться в гривнях з копійками)

Складено (зробити позначку "v" у відповідній клітинці):

за положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку

за міжнародними стандартами фінансової звітності

v

Баланс (Звіт про фінансовий стан) на 31 грудня 2018 р.

Форма N 1   Код за ДКУД   **1801001**

Актив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи	1000	12 044	11 211
первісна вартість	1001	37 709	41 212
накопичена амортизація	1002	(25 665)	(30 001)
Незавершені капітальні інвестиції	1005	145 065	77 171
Основні засоби	1010	1 004 340	1 108 221
первісна вартість	1011	3 392 659	3 635 426
знос	1012	(2 388 319)	(2 527 205)
Інвестиційна нерухомість	1015		
Довгострокові біологічні активи	1020		
Довгострокові фінансові інвестиції: які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030		
інші фінансові інвестиції	1035		200
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	5 326	69
Відстрочені податкові активи	1045	110 550	123 774
Інші необоротні активи	1090		
Усього за розділом I	1095	1 277 325	1 320 646
II. Оборотні активи			
Запаси	1100	92 564	102 561
Виробничі запаси	1101	89 712	102 020
Товари	1104	2 852	541
Поточні біологічні активи	1110		
Векселі отримані	1120	2 000	2 000
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	864 417	697 752
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	1130	8 008	26 462
з бюджетом	1135	68 095	68 095
у тому числі з податку на прибуток	1136	68 094	68 094
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	636	41 480
Поточні фінансові інвестиції	1160		
Гроші та їх еквіваленти	1165	44 630	26 168
Витрати майбутніх періодів	1170	66	38
Інші оборотні активи	1190	182 993	153 669
Усього за розділом II	1195	1 263 409	1 118 225
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття			
Баланс	1300	2 540 734	2 438 871

Пасив	Код рядка	На початок звітнього періоду	На кінець звітнього періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	232 967	232 967
Капітал у дооцінках	1405	168 091	152 382
Додатковий капітал	1410	13 394	23 061
Резервний капітал	1415	28 068	28 068
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	641 916	732 628
Неоплачений капітал	1425	( )	( )
Вилучений капітал	1430	( )	( )
Усього за розділом I	1495	1 084 436	1 169 106
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення			
Відстрочені податкові зобов'язання	1500		
Довгострокові кредити банків	1510		
Інші довгострокові зобов'язання	1515	4 058	1 140
Довгострокові забезпечення	1520		
Цільове фінансування	1525		
Усього за розділом II	1595	4 058	1 140
III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити банків	1600		
Векселі видані	1605		
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	1610	2 752	2 918
товари, роботи, послуги	1615	571 947	422 988
розрахунками з бюджетом	1620	20 984	22 273
у тому числі з податку на прибуток	1621		
розрахунками зі страхування	1625	6 294	6 407
розрахунками з оплати праці	1630	23 756	26 705
Поточна кредиторська заборгованість за отриманими авансами	1635	496 573	471 990
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з учасниками	1640	3 933	3 931
Поточна кредиторська заборгованість із внутрішніх розрахунків	1645		15 251
Поточні забезпечення	1660	82 974	69 651
Доходи майбутніх періодів	1665		
Інші поточні зобов'язання	1690	243 027	226 511
Усього за розділом III	1695	1 452 240	1 268 625
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття			
	1700		
Баланс	1900	2 540 734	2 438 871

Керівник

Стройний Руслан Вікторович

Головний бухгалтер

Дубініна Наталя Вікторівна

¹ Визначається в порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері статистики.

Додаток Б

Підприємство ПУБЛІЧНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО"

Дата (рік, місяць, число) 2018 12 31
за СДРПОУ

КОДИ		
2018	12	31
00131819		

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) за Рік 2018 р.

Форма Код за ДКУД 1801003

I. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	7 607 272	6 693 102
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(7 300 936)	(6 499 615)
Валовий:			
прибуток	2090	306 336	193 487
збиток	2095	( )	( )
Інші операційні доходи	2120	51 048	96 508
Адміністративні витрати	2130	(149 866)	(127 854)
Витрати на збут	2150	( )	( )
Інші операційні витрати	2180	(148 134)	(38 772)
Фінансовий результат від операційної діяльності:			
прибуток	2190	59 384	123 369
збиток	2195	( )	( )
Дохід від участі в капіталі	2200		
Інші фінансові доходи	2220	6 353	2 731
Інші доходи	2240	2 115	1 881
Фінансові витрати	2250	( )	( )
Втрати від участі в капіталі	2255	( )	( )
Інші витрати	2270	(6 073)	(1 546)
Фінансовий результат до оподаткування:			
прибуток	2290	61 779	126 435
збиток	2295	( )	( )
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	13 224	3 893
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305		
Чистий фінансовий результат:			
прибуток	2350	75 003	130 328
збиток	2355	( )	( )

II. СУКУПНИЙ ДОХІД

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400		215
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405		
Накопичені курсові різниці	2410		
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415		
Інший сукупний дохід	2445		
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450	0	215
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	2455		
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460	0	215
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465	75 003	130 543

III. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Матеріальні затрати	2500	2 574 151	2 441 525
Витрати на оплату праці	2505	650 513	524 481
Відрахування на соціальні заходи	2510	138 093	111 550
Амортизація	2515	154 571	134 222
Інші операційні витрати	2520	535 362	341 151
Разом	2550	4 052 690	3 552 929

IV. РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКОВОСТІ АКЦІЙ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Середньорічна кількість простих акцій	2600	220 960 000	220 960 000
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605	220 960 000	220 960 000
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610	0,34	0,59
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615	0,34	0,59
Дивіденди на одну просту акцію	2650		

Керівник

Стройний Руслан Вікторович

Головний бухгалтер

Лубіцина Наталя Вікторівна

The image shows two handwritten signatures in blue ink. The first signature is for the Chief Executive Officer, and the second is for the Chief Accountant. To the right of the signatures is a blue circular stamp of PJSC 'Dnipropetrovsk Energy' (ДП «Дніпроенерго»). The stamp contains the company name in Ukrainian and English, the identification code 00151818, and the location 'Dnipropetrovsk, Ukraine'.

Додаток В

Підприємство АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО"

Дата (рік, місяць, число)

Територія Полтавська

за ЄДРПОУ

Організаційно-правова форма господарювання Акціонерне товариство

за КОАТУУ

Вид економічної діяльності розподілення електроенергії

за КОПФГ

Середня кількість працівників 4 269

за КВЕД

Адреса, телефон вул. Старий Поділ, 5, м. Полтава, Полтавська обл., 36022, тел. 516-267

Одиниця виміру: тис. грн. без десяткового знаку (окрім розділу IV Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід) (форма № 2), грошові показники якого наводяться в гривнях з копійками)

Складено (зробити позначку "v" у відповідній клітинці):

за положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку

за міжнародними стандартами фінансової звітності

КОДИ		
2019	12	31
00131819		
5310136700		
230		
35.13		

V

Баланс (Звіт про фінансовий стан) на 31 грудня 2019 р.

Форма № 1 Код за ДКУД

1801001

Актив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
I	2	3	4
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи	1000	11 211	12 519
первісна вартість	1001	41 212	47 393
накопичена амортизація	1002	(30 001)	(34 874)
Незавершені капітальні інвестиції	1005	77 171	43 856
Основні засоби	1010	1 108 221	1 165 297
первісна вартість	1011	3 635 426	3 659 495
знос	1012	(2 527 205)	(2 494 198)
Інвестиційна нерухомість	1015		
Довгострокові біологічні активи	1020		
Довгострокові фінансові інвестиції: які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030		
інші фінансові інвестиції	1035	200	200
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	69	
Відстрочені податкові активи	1045	123 774	143 454
Інші необоротні активи	1090		
Усього за розділом I	1095	1 320 646	1 365 326
II. Оборотні активи			
Запаси	1100	102 561	88 221
Виробничі запаси	1101	102 020	87 392
Товари	1104	541	829
Поточні біологічні активи	1110		
Векселі отримані	1120	2 000	2 000
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	697 752	85 620
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	1130	26 462	20 527
з бюджетом	1135	68 095	68 118
у тому числі з податку на прибуток	1136	68 094	68 094
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	41 480	46 351
Поточні фінансові інвестиції	1160		
Гроші та їх еквіваленти	1165	26 168	60 152
Витрати майбутніх періодів	1170	38	
Інші оборотні активи	1190	153 669	108 754
Усього за розділом II	1195	1 118 225	479 743
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття			
Баланс	1300	2 438 871	1 845 069

Пасив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований (паієвий) капітал	1400	232 967	232 967
Капітал у дооцінках	1405	152 382	131 954
Додатковий капітал	1410	23 061	27 015
Резервний капітал	1415	28 068	28 068
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	732 628	481 585
Неоплачений капітал	1425	( )	( )
Вилучений капітал	1430	( )	(902)
Усього за розділом I	1495	1 169 106	900 687
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення			
Відстрочені податкові зобов'язання	1500		
Довгострокові кредити банків	1510		
Інші довгострокові зобов'язання	1515	1 140	2 753
Довгострокові забезпечення	1520		
Цільове фінансування	1525		
Усього за розділом II	1595	1 140	2 753
III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити банків	1600		
Вежселі видані	1605		
Поточна кредиторська заборгованість за:			
довгостроковими зобов'язаннями	1610	2 918	
товари, роботи, послуги	1615	422 988	102 133
розрахунками з бюджетом	1620	22 273	17 939
у тому числі з податку на прибуток	1621		
розрахунками зі страхування	1625	6 407	6 758
розрахунками з оплати праці	1630	26 705	27 116
Поточна кредиторська заборгованість за отриманими авансами	1635	471 990	515 684
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з учасниками	1640	3 931	3 931
Поточна кредиторська заборгованість із внутрішніх розрахунків	1645	15 251	188
Поточні забезпечення	1660	69 651	106 881
Доходи майбутніх періодів	1665		
Інші поточні зобов'язання	1690	226 511	160 999
Усього за розділом III	1695	1 268 625	941 629
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття			
Баланс	1700		
	1900	2 438 871	1 845 069

Керівник

Стройний Руслан Вікторович

Головний бухгалтер

Дубініна Наталя Вікторівна

¹ Визначається в порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері статистики.

Додаток Г

Підприємство АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО"

Дата (рік, місяць, число)
за СДРПОУ

КОДИ		
2019	12	31
00131819		

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) за рік 2019 р.

Форма Код за ДКУД 1801003

І. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	2 203 541	7 607 272
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(2 123 579)	(7 300 936)
Валовий:			
прибуток	2090	79 962	306 336
збиток	2095	( )	( )
Інші операційні доходи	2120	83 273	51 048
Адміністративні витрати	2130	(117 443)	(149 866)
Витрати на збут	2150	( )	( )
Інші операційні витрати	2180	(226 240)	(148 134)
Фінансовий результат від операційної діяльності:			
прибуток	2190		59 384
збиток	2195	(180 448)	( )
Дохід від участі в капіталі	2200		
Інші фінансові доходи	2220	4 500	6 353
Інші доходи	2240	3 778	2 115
Фінансові витрати	2250	( )	( )
Втрати від участі в капіталі	2255	( )	( )
Інші витрати	2270	(118 981)	(6 073)
Фінансовий результат до оподаткування:			
прибуток	2290		61 779
збиток	2295	(291 151)	( )
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	19 680	13 224
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305		
Чистий фінансовий результат:			
прибуток	2350		75 003
збиток	2355	(271 471)	( )

II. СУКУПНИЙ ДОХІД

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400		
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405		
Накопичені курсові різниці	2410		
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415		
Інший сукупний дохід	2445		
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450	0	0
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	2455		
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460	0	0
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465	(271 471)	75 003

III. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Матеріальні затрати	2500	673 639	2 574 151
Витрати на оплату праці	2505	688 196	650 513
Відрахування на соціальні заходи	2510	147 201	138 093
Амортизація	2515	153 158	154 571
Інші операційні витрати	2520	411 864	535 362
Разом	2550	2 074 058	4 052 690

IV. РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКОВОСТІ АКЦІЙ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Середньорічна кількість простих акцій	2600	220 879 965	220 960 000
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605	220 879 965	220 960 000
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610	(1,23)	0,34
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615	(1,23)	0,34
Дивіденди на одну просту акцію	2650		

Керівник

Стройний Руслан Вікторович

Головний бухгалтер

Дубініна Наталя Вікторівна

Додаток Д

Додаток 1
до Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку
I "Загальні вимоги до фінансової звітності"

	Дата (рік, місяць, число)	КОДИ
Підприємство <u>АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО"</u>	за СДРПОУ	2020 12 31
Територія <u>Полтавська</u>	за КОАТУУ	00131819
Організаційно-правова форма господарювання <u>Акціонерне товариство</u>	за КОПФГ	5310136700
Вид економічної діяльності <u>розподілення електроенергії</u>	за КВЕД	230
Середня кількість працівників ¹ <u>4 349</u>		35.13
Адреса, телефон <u>вул. Старий Поділ, 5, м. Полтава, Полтавська обл., 36022, тел. 516-267</u>		
Одиниця виміру: тис. грн. без десяткового знаку (окрім розділу IV Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід) (форма № 2), грошові показники якого наводяться в гривнях з копійками)		
Складено (зробити позначку "v" у відповідній клітинці):		
за положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку		v
за міжнародними стандартами фінансової звітності		

**Баланс (Звіт про фінансовий стан)
на 31 грудня 2020 р.**

Форма N 1 Код за ДКУД **1801001**

Актив	Код рядка	На початок звітнього періоду	На кінець звітнього періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи	1000	12 519	9 707
первісна вартість	1001	47 393	48 952
накопичена амортизація	1002	(34 874)	(39 245)
Незавершені капітальні інвестиції	1005	43 856	32 107
Основні засоби	1010	1 165 297	1 428 208
первісна вартість	1011	3 659 495	3 981 082
знос	1012	(2 494 198)	(2 552 874)
Інвестиційна нерухомість	1015		
Довгострокові біологічні активи	1020		
Довгострокові фінансові інвестиції: які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030		
інші фінансові інвестиції	1035	200	
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040		13 840
Відстрочені податкові активи	1045	143 454	113 475
Інші необоротні активи	1090		
Усього за розділом I	1095	1 365 326	1 597 337
II. Оборотні активи			
Запаси	1100	88 221	38 302
Виробничі запаси	1101	87 392	38 010
Товари	1104	829	292
Поточні біологічні активи	1110		
Векселі отримані	1120	2 000	2 000
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	85 620	115 267
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	1130	20 527	32 593
з бюджетом	1135	68 118	59 150
у тому числі з податку на прибуток	1136	68 094	59 135
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	46 351	47 712
Поточні фінансові інвестиції	1160		
Гроші та їх еквіваленти	1165	60 152	205 110
Витрати майбутніх періодів	1170		
Інші оборотні активи	1190	108 754	55 088
Усього за розділом II	1195	479 743	555 222
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття			
Баланс	1300	1 845 069	2 152 559

Пасив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	232 967	232 967
Капітал у дооцінках	1405	131 954	298 524
Додатковий капітал	1410	27 015	28 593
Резервний капітал	1415	28 068	28 068
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	481 585	760 468
Неоплачений капітал	1425	( )	( )
Вилучений капітал	1430	(902)	(902)
Усього за розділом I	1495	900 687	1 347 718
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення			
Відстрочені податкові зобов'язання	1500		
Довгострокові кредити банків	1510		
Інші довгострокові зобов'язання	1515	2 753	3 149
Довгострокові забезпечення	1520		
Цільове фінансування	1525		
Усього за розділом II	1595	2 753	3 149
III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити банків	1600		
Векселі видані	1605		
Поточна кредиторська заборгованість за:			
довгостроковими зобов'язаннями	1610		120
товари, роботи, послуги	1615	102 133	52 413
розрахунками з бюджетом	1620	17 939	41 277
у тому числі з податку на прибуток	1621		
розрахунками зі страхування	1625	6 758	9 566
розрахунками з оплати праці	1630	27 116	36 541
Поточна кредиторська заборгованість за отриманими авансами	1635	515 684	247 948
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з учасниками	1640	3 931	3 926
Поточна кредиторська заборгованість із внутрішніх розрахунків	1645	188	
Поточні забезпечення	1660	106 881	244 528
Доходи майбутніх періодів	1665		
Інші поточні зобов'язання	1690	160 999	165 373
Усього за розділом III	1695	941 629	801 692
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття			
	1700		
Баланс	1900	1 845 069	2 152 559

Керівник

Стройний Руслан Вікторович

Головний бухгалтер

Дубініна Натали Вікторівна

¹ Визначається в порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері статистики.

Додаток Ж

Підприємство АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО"

Дата (рік, місяць, число) 2020 за ЄДРПОУ

КОДИ		
2020	12	31
00131819		

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) за рік 2020 р.

Форма Код за ДКУД 1801003

I. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	2 528 819	2 203 541
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(2 071 163)	(2 123 579)
Валовий:			
прибуток	2090	457 656	79 962
збиток	2095	( )	( )
Інші операційні доходи	2120	121 150	83 273
Адміністративні витрати	2130	(127 682)	(117 443)
Витрати на збут	2150	( )	( )
Інші операційні витрати	2180	(152 576)	(226 240)
Фінансовий результат від операційної діяльності:			
прибуток	2190	298 548	
збиток	2195	( )	(180 448)
Дохід від участі в капіталі	2200		
Інші фінансові доходи	2220	3	4 500
Інші доходи	2240	13 015	3 778
Фінансові витрати	2250	( )	( )
Втрати від участі в капіталі	2255	( )	( )
Інші витрати	2270	(8 464)	(118 981)
Фінансовий результат до оподаткування:			
прибуток	2290	303 102	
збиток	2295	( )	(291 151)
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	(38 939)	19 680
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305		
Чистий фінансовий результат:			
прибуток	2350	264 163	
збиток	2355	( )	(271 471)

II. СУКУПНИЙ ДОХІД

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400	181 290	
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405		
Накопичені курсові різниці	2410		
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415		
Інший сукупний дохід	2445		
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450	181 290	0
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	2455		
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460	181 290	0
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465	445 453	(271 471)

III. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Матеріальні затрати	2500	625 607	673 639
Витрати на оплату праці	2505	894 789	688 196
Відрахування на соціальні заходи	2510	193 078	147 201
Амортизація	2515	155 963	153 158
Інші операційні витрати	2520	416 824	411 864
Разом	2550	2 286 261	2 074 058

IV. РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКОВОСТІ АКЦІЙ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Середньорічна кількість простих акцій	2600	220 822 258	220 879 965
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605	220 822 258	220 879 965
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610	1,20	(1,23)
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615	1,20	(1,23)
Дивіденди на одну просту акцію	2650		

Керівник

Стройний Руслан Вікторович

Головний бухгалтер

Дубініна Наталя Вікторівна

Додаток И

Список операторів систем розподілу України

Назва	Територія діяльності	Власник
1	2	3
АТ «Вінницяобленерго»	Вінницька область	Костянтин Григоришин — 72,4 %
АТ «ДТЕК Дніпровські електромережі»	Дніпропетровська область	Рінат Ахметов — 51,5 %
		Костянтин Григоришин — 5,0 %
		Ігор Коломойський — 5,0 %
АТ «ДТЕК Донецькі електромережі»	Донецька область	Рінат Ахметов — 70,5 %
АТ «ДТЕК Одеські електромережі»	Одеська область	Рінат Ахметов — 68 %
АТ «Житомиробленерго»	Житомирська область	Віліс Дамбінс — 19,11 %
		Валтс Вігантс — 19,11 %
		Артурс Альтбергс — 19,11 %
		Олег Сізерман — 19,11 %
		Марина Ярославська — 19,11 %
		Сергій Голубицький — 3,57 %
АТ «Миколаївобленерго»	Миколаївська область	Міністерство енергетики України — 70,00 %
АТ «Полтаваобленерго»	Полтавська область	Костянтин Григоришин — 48,8 %
		Ігор Коломойський — 48,8 %
АТ «Прикарпаттяобленерго»	Івано-Франківська область	Ігор Суркіс — 88,0 %
АТ «Сумиобленерго»	Сумська область	Костянтин Григоришин — 34,0 %
		Ігор Коломойський — 34,0 %
АТ «Укрзалізниця»	Україна	Кабінет Міністрів України — 100 %
АТ «Харківобленерго»	Харківська область	Костянтин Григоришин — 29,8 %
АТ «Херсонобленерго»	Херсонська область	Віліс Дамбінс — 20,00 %
		Валтс Вігантс — 20,00 %
		Артурс Альтбергс — 20,00 %
		Олег Сізерман — 20,00 %
		Марина Ярославська — 20,00 %

Продовження Додатку И

1	2	3
АТ «Хмельницькобленерго»	Хмельницька область	Міністерство енергетики України — 70,01 %
АТ «Чернівціобленерго»	Чернівецька область	Віліс Дамбінс — 19,35 %
		Валтс Вігантс — 19,35 %
		Артурс Альтберґс — 19,35 %
		Олег Сізерман — 19,35 %
		Марина Ярославська — 19,35 %
		Сергій Голубицький — 3,22 %
АТ «Чернігівобленерго»	Чернігівська область	Костянтин Григоришин — 36,5 %
	Київська область	Ігор Коломойський — 36,5 %
ВАТ «Тернопільобленерго»	Тернопільська область	Костянтин Григоришин — 20,0 %
		Ігор Коломойський — 20,0 %
ДП «Регіональні електричні мережі»	Волинська область	Кабінет Міністрів України — 100 %
	Донецька область	
	Луганська область	
	Львівська область	
ДПЕМ ПрАТ «Атомсервіс»	Южноукраїнськ	Релін Євген Емільович — 43,64 %
ПАТ «Запоріжжяобленерго»	Запорізька область	Ігор Суркіс — 16,5 %
		Костянтин Григоришин — 6,2 %
		Ігор Коломойський -6,2 %
ПАТ «Черкасиобленерго»	Черкаська область	Костянтин Григоришин — 26,6 %
ПрАТ «Волиньобленерго»	Волинська область	Юрій Бойко — 75,0 %
		Костянтин Григоришин — 21,2 %
ПрАТ «ДТЕК Київські електромережі»	Київ	Рінат Ахметов — 72,4 %
ПрАТ «ДТЕК Київські регіональні електромережі»	Київська область	Рінат Ахметов — 94 %
ПрАТ «ДТЕК ПЕМ-Енерговугілля»	Донецька область	Рінат Ахметов — 100 %
ПрАТ «Закарпаттяобленерго»	Закарпатська область	Олександр Бабаков — 50,0 %

Продовження додатку И

1	2	3
ПрАТ «Кіровоградобленерго»	Кіровоградська область	Рінат Ахметов — 24,5 %
		Віліс Дамбінс — 14,58 %
		Валтс Вігантс — 14,58 %
		Артурс Альтбергс — 14,58 %
		Олег Сізерман — 14,58 %
		Марина Ярославська — 14,58 %
		Сергій Голубицький — 2,09 %
ПрАТ «Львівобленерго»	Львівська область	Ігор Суркіс — 89,1 %
ПрАТ "ПЕЕМ «ЦЕК»	Дніпропетровська область	Півоваров Леонід
ПрАТ «Рівнеобленерго»	Рівненська область	Віліс Дамбінс — 18,65 %
		Валтс Вігантс — 18,65 %
		Артурс Альтбергс — 18,65 %
		Олег Сізерман — 18,65 %
		Марина Ярославська — 18,65 %
		Сергій Голубицький — 6,73 %
ТОВ «ДТЕК Високовольтні мережі»	Донецька область	Рінат Ахметов — 100 %
	Дніпропетровська область	
ТОВ «Луганське енергетичне об'єднання»	Львівська область	Костянтин Григоришин — 100,0 %
ТОВ «Нафтогаз Тепло»	Львівська область	Кабінет Міністрів України — 100 %
Недіючі		
ПАТ «ДТЕК Крименерго»	Крим	Рінат Ахметов — 50,1 %
		Костянтин Григоришин — 12,4 %
ПАТ «Севастопольенерго»	Севастополь	Віліс Дамбінс — 18,43 %
		Валтс Вігантс — 18,43 %
		Артурс Альтбергс — 18,43 %
		Олег Сізерман — 18,43 %
		Марина Ярославська — 18,43 %